

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AZINLIK HAKLARI BAĞLAMINDA AVUSTURYA'DA
İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ ve İSLAM POLİTİKALARI ÖRNEĞİ
IN THE CONTEXT OF MINORITY RIGHTS
FREEDOM OF BELIEF AND THE CASE OF POLITICS ON ISLAM IN AUSTRIA

İlhan BİLGÜ

Öğrenci No: 201169160 | ORCID ID: 0000-0001-9474-5668

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman:
Doç. Dr. Erman AKILLI

KIRŞEHİR- 2023

©2023- İlhan BİLGÜ

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı yüksek lisans/doktora öğrencisi, **İLHAN BİLGÜ** tarafından hazırlanan “*Avusturya’da Azınlık Hakları Bağlamında İnanç Özgürlüğü ve İslam Politikaları Örneği*” adlı tez çalışması 18/10/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Erman AKILLI (İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Üye:(İmza)

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL

Üye:(İmza)

Doç. Dr. Erman AKILLI

Üye.....(İmza)

Dr. Öğretim Üyesi Sakin ÖZİŞİK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

18 / 10 /2023

(İmza)

Prof. Dr. Cemalettin İPEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

18 / 10 /2023

İLHAN BİLGÜ

İlhan Bilgü

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
ÖZET.....	vi
ÖNSÖZ.....	x
Giriş	1
Araştırmanın Problemi.....	5
Araştırmanın Amacı Ve Önemi	5
Araştırmanın Sınırlılıkları	6
Varsayımlar	6
I. BÖLÜM: AZINLIK TANIMI ve AZINLIK HAKLARI.....	6
1. Azınlık Tanımı	6
1.1 Dinî Azınlıklar	11
1.2 Yeni Azınlıklar Olarak Göçmen İşçiler	13
2. Azınlık Haklarının Muhtevası.....	15
3. Azınlık Hakkı Olarak Din Özgürlüğü.....	17
4. Tarihi Süreçte Avusturya’da Azınlık Hakları.....	19
5. Avusturya’da Din Özgürlüğünün Yasal Temelleri.....	24
5.1 Tolerans Fermanı 1781	25
5.2 1867 Anayasası (Kanun-u Esasî, Staatsgrundgesetz 1867)	26
5.3 Protestanlık Kanunu 1861 (Protestantenpatent 1861).....	27
5.4 Dinî Cemaatlerin Yasal Olarak Tanınması Kanunu 1874	28
5.5 Yahudi Cemaatinin Tanınması Kanunu 21 Mart 1890	28
5.6 1919 Saint-Germain Antlaşması.....	29
5.7 Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu 1950 (1958).....	29
6. Azınlık Hakkı Olarak Din Özgürlüğü.....	30
II. BÖLÜM: AVUSTURYA’DA İSLAMIN TARİHİ.....	32
1. Bosna-Hersek’in İşgal ve İlhakı.....	34
1.1 Avusturya’nın Bosna-Hersek’i İşgaline Direniş.....	40
2. Avusturya’da Müslüman Nüfus.....	42
3. Avusturya’da Müslümanları Temsil Eden Kuruluşlar	45
3.1 Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ).....	48
3.2. Avusturya Alevi İnanç Toplumu (ALEVI).....	51
3.3. Avusturya İslamî Şîî İnanç Cemaati	53

3.4 Alt-Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (Eski Alevi İnanç Toplumu).....	53
3.5. Frei-Alevitischen Glaubensgemeinschaft in Österreich	54
3.6 Diğer İslamî Kuruluşlar	54
4. 1912 İslam Kanunu	55
4.1 1912 İslam Kanunu İle Kazanılan Haklar.....	56
5. 2015 İslam Kanunu	57
5.1 2015 İslam Kanunu Muhtevası.....	64
5.2. 2021 İslam Kanunu: “Bütün Müslümanlar Sanıktır”.....	66
5.3 2021 İslam Kanunu Değişikliği	69
III. BÖLÜM: AVUSTURYA’DA SİYASAL GELİŞMELERE BAĞLI OLARAK İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ İHLALLERİ.....	71
1. Anaokulları Raporu	71
1.1 İslam Anaokulları Raporunun İçeriği	73
1.2 Bakanlığın Raporu Değiştirmesi.....	76
1.3 Viyana Üniversitesi’nin Raporu Değerlendirmesi.....	77
2. Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi	78
2.1 Siyasal İslam Raporu	80
2.2 Terörle Mücadele Paketi.....	81
3. Avusturya İslam Haritası	82
4. 2 Kasım 2020 Viyana Saldırısı	84
4.1 İçişleri Bakanı Saldırı Öncesinde Uyarılmış.....	84
5. Operation Ramses/Luxor	84
5.1 “Avusturya İçin Tehlike Yok Ama İsrail ve Mısır İçin Var”	85
5.2 Mahkeme: “Operasyon Hukuksuz”	86
5.3 “Akıldan Geçenleri Okuma Operasyonu”	87
5.4 Ramses/Luxor Operasyonu “Tam Bir Hezimet”	88
5.5 “Tanık Olan Sanık” “Fısıltıları Delil Olarak Sunmaya Kalkıştı”	89
5.6 Operasyonun 2 Baş Sanığı da Beraat Etti.....	90
5.7 “İslamofobi Raporu Hazırlamak Teröre Destek Vermektir”	91
5.8 “İslamofobi Raporu Hazırlamak Terörizm Değildir”	91
6. Avusturya’da İslam Algısının Değişiminin Müslümanların Hayatına Etkisi	92
6.1 Müslümanlara Yapılan Ayrımcılık Cezasız Kalıyor.....	95
Sonuç	95
Ekler	98
Ek 1: 1912 İslam Kanunu Türkçe.....	98
5.1 2015 İslam Kanunu Türkçe.....	101
Kaynaklar:	106

KISALTMALAR

ALEX	Historische Rechts- und Gesetztexte (Avusturya Tarihi Hukuk ve Yasa Metinleri Dijital Derlemesi)
DIK:	Deutsche Islamkonferenz (Alman İslam Konferansı)
Dokustelle:	Dokumentations- und Beratungsstelle Islamfeindlichkeit und antimuslimischer Rassismus (İslam Düşmanlığı ve Müslüman Karşıtı Irkçılık Dokümantasyon ve Danışma Merkezi)
EUMC:	European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi)
GİHSHAS:	Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi
IDB:	Initiative für ein diskriminierungsfreies Bildungswesen (Eğitimde Ayrımcılıkla Mücadele Girişimi)
IGGÖ:	Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich (Avusturya İslam Cemaati)
İHEB:	İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights)
MSHİUS:	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
TGİAFHKUS:	Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme
ZARA:	Zivilcourage & Anti-Rassismus-Arbeit (Sivil Cesaret ve Irkçılıkla Mücadele Derneği)

AZINLIK HAKLARI BAĞLAMINDA İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ VE AVUSTURYA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: İlhan Bilgü

Danışman: Doç. Dr. Erman AKILLI

2023 – (ix+121)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Ahmet Gökbal

Doç. Dr. Erman Akıllı

Dr. Öğretim Üyesi Sakin Özışık

ÖZET

Avusturya, her ne kadar Osmanlı ordusu ile Viyana kapılarında savaşırken Müslümanlarla karşılaşsa da ülkenin Müslümanlarla birlikte yaşama tecrübesi 1878 yılındaki Berlin Konferansı'ndan aldığı cesaretle Bosna-Hersek'i işgal etmesi ile başlamıştır. Bosna-Hersek'in işgali sonrasında Avusturya en az 600 binlik bir Müslüman nüfusa sahip olmuştur. Bu kadar büyük orandaki bir nüfusun mensup olduğu İslam dini ise Avusturya'da resmen ancak 1912 yılında çıkarılan özel bir kanunla tanınmıştır.

Bu kanuna 1912 İslam Kanunu (Islamgesetz 1912) denilmiştir. 1912 İslam Kanunu ile Müslümanlar, beldeleri önce işgal sonra ilhak edildikten sonra hukuken de Avusturya'ya entegre edilmişlerdir. Bu politikaların yerleşmesini ve Müslümanların güvenin kazanmak amacıyla, Avusturya-Macaristan Kayzeri Franz Joseph, Viyana'da inşa edilmesi için bir cami projesine 250 bin altın Kron dahi bağışlamıştır.

Buna karşılık 2015 yılında ve 2015 yılı sonrasında 2021 yılında Avusturya'da Müslümanlar ve İslam yalnızca güvenlik sorunu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Müslümanlar, İslam haricindeki dinlere mensup olanlardan ayrı muamele görür olmuştur. 2015 İslam Kanunu sonrasında ise ile Müslümanların hem dinî hem de kurumsal özerkliklerine karşılıklı olmuştur. Bu kanun daha sonra 2021 yılında değiştirilmiştir. 2021 yılında değiştirilen kanuna dayanarak,

dinî bir cemaatin nasıl çalışacağını düzenlenmesinin ötesinde, İslam Kanunu “terörizmle mücadele” yasası kapsamında ele alınarak değişiklik yapılmıştır. Müslümanlar, kişisel olarak değil tüm bir kitle olarak “sanık” sandalyesine oturtulmuştur. Bunun yanı sıra, Avusturya yönetimi, “siyasal İslam” kavramını öne çıkarmış, Müslümanların kurum ve öncü şahıslarını bu tanımlama ile kamusal alanın dışına itme gayretine girmiştir. Dolayısıyla Avusturya “siyasal İslam” tanımlamasını bir nevi araçsallaştırmıştır. Böylece de Müslümanların bazı yasal haklarını kullanmalarının önüne geçilmiştir.

Bu araştırmamızda özellikle 2015 ve 2021 İslam Kanunu çerçevesinde Avusturya’nın son 10 yıldaki İslam politikalarının ana noktalarının değerlendirmesini yapacağız.

Anahtar Kelimeler: *İslam Kanunu, Avusturya, Siyasal İslam, Avusturya İslam Cemaati.*

IN THE CONTEXT OF MINORITY RIGHTS FREEDOM OF BELIEF AND THE CASE OF POLITICS ON ISLAM IN AUSTRIA

POSTGRADUATE THESIS

By: İlhan Bilgü

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erman AKILLI

2023 – (x+121)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

International Relations Department

Jury:

Prof. Dr. Ahmet Gökbel

Assoc. Prof. Dr. Erman Akıllı

Assist. Prof. Dr. Sakin Özışık

Abstract

Although Austria encountered Muslims while fighting the Ottoman army at the gates of Vienna, the country's experience of living together with Muslims began with the occupation of Bosnia-Herzegovina. The occupation was couraged by the Berlin Conference in 1878. After the occupation of Bosnia-Herzegovina, Austria had a Muslim population of at least 600 thousand. The religion of Islam, to which such a large population belonged, was officially recognized in Austria with a special law enacted in 1912.

This law was called the Islamic Law of 1912 (Islamgesetz 1912). With the 1912 Islamic Law, Muslims were legally integrated into Austria. In fact in order to appease Muslims, Kaiser Franz Joseph of Austria-Hungary even donated 250,000 gold crowns to a mosque project to be built in Vienna.

By 2015, and then again in 2021, Islam in Austria was considered only as a security issue. Muslims were treated differently from people of other religions and their religious autonomy was interfered with by the amendment of 2015 Islamic Law. This law was later amended again in 2021, and rather than regulating the functioning of a religious community, the law was evaluated within the scope of the "anti-terrorism" law, putting Muslims in the dock

altogether. In addition, the term of "political Islam" has been instrumentalized as a generic term used by Austrian governments to define Muslims and to revoke the rights of Muslims.

In this research, we will evaluate the main points of Austria's Islam policies in the last 10 years, especially within the framework of the 2015 and 2021 Islamic Law.

I would like to express my respect and thanks to my advisor Assoc. Prof. Dr. Erman Akıllı for his sincere suggestions in the preparation of this thesis. I am also grateful to my wife and family for putting up with me during this process.

Keywords: *Austria, Islam Law, Political Islam.*

ÖNSÖZ

Bu araştırmamızda Avrupa'da İslam dinini bir yasa ile resmen tanıyan Avusturya'nın son dönem İslam politikaları değerlendirilecektir. Araştırmamızda, Avusturya'nın 1912 yılında İslam dini ve Müslümaları tanımasına rağmen bu tanımadan tam 100 yıl sonra ayrımcı ve dışlayıcı İslam politikalarına yönelmesinin kendi eşitlikçi iddiası ile çeliştiğine vurgu yapılacaktır. Son dönem İslam politikaları tahlil edilirken, azınlıklarla ilgili tarihi sürece de atıfta bulunulduktan sonra, Avusturya'da din özgürlünü garanti eden uygulama ve yasalar tahlil edilecek daha sonra da Avusturya'nın Bosna Hersek'i önce işgal ve ilhakı akabindeki politikalarının, 2012 yılı sonrası politikalarla paralellik gösterdiğine dikkat çekilecektir.

1912 İslam Kanunu ile 2015 ve 2021 yılında yapılan İslam Kanunu değişiklikleri tartişıldıktan sonra, yapılan değişikliklerin Müslümanların arzuları aksine kısıtlayıcı ve ayrımcı hükümler getirdiği ortaya konulacaktır.

Bu süreçte, kanunların Avusturya kamuoyunda kabul görmesi için hükümetlerin hazırladığı ya da hazırlattığı raporlar tartişılacak, özellikle anakoulları raporlarının hükümet tarafından manüpile edilmesi ele alınacaktır.

Avusturya'da İslam algısının değişiminin Müslümanların hayatına etkisi de değerlendirilecektir.

Tezimizin hazırlanmasında samimi önerilerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Erman Akıllı ve Prof. Dr. Ahmet Gökbel hocalarıma hürmetlerimi ve teşekkürlerimi sunmayı bir borç sayıyorum. Ayrıca, bu süreçte bana katlana eşim ve aileme de minnettarım.

Giriş

Dünyanın özgürlük ve demokrasi örnekliğini elinde bulunduran Avrupa, son yapılan araştırmalara göre, İslam karşıtlığının yani İslamofobi'nin en çok yaygınlaştığı kıta hâline gelmiştir. Fransa'nın başkenti Paris'te 2022 Kasım'ında düzenlenen "Avrupa 2021 İslamofobi Raporunun Bulguları" konulu panelde bir kez daha gündeme gelen Avrupa ve İslam düşmanlığının, başta Fransa ile Avusturya'da uygulanan İslam ve Müslümanlar siyaseti ile bir bakıma resmi bir politikaya dönüşmüştür. Bu da meselenin gereği gibi tartışılmasının da önüne engel oluşturmaktadır (Camia Haber, 2022b).

Tarihsel sürece baktığımızda Avusturya'nın İslam'ı resmen tanımış olması, daha doğrusu kamu yararlığı statüsü vermesi, ülkenin uluslararası ilişkileri, siyasal ve iç dengelerinin de baskısı altında şekillenmiştir. Böyle olsa da Avusturya'nın, İslam'ı Hristiyanlık ve Yahudilik gibi dinlerle eşit hukuksal statü ile tanınması büyük önem arz etmektedir. Avrupalı siyasetçiler ve sosyologlar bu gelişmeye dinlerin hukuksal entegrasyonu tanımlamasını yapmaktadırlar (Joppke, 2013). Hukuksal entegrasyon, diğer dinlerin hukuki kimlikleri ve yetkilerinin kanunla tespit edilerek kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Hukuksal entegrasyon, 1912 yılında "İslam Kanunu"nı (Islamgesetz 1912) çıkarılarak, İslam'ın, ülkede Katoliklik Protestanlık ve Yahudilik gibi dinlere tanınan hukuksal konuma gelmiş olmasıyla gerçekleşmiştir.

Avusturya'nın, 1912 yılında tarihsel olarak uluslararası ilişkilerinin verdiği zorunlulukla İslam'ın hukuksal entegrasyonunu geliştirmesi diğer Avrupa ülkelerine de örneklik teşkil etmektedir. Gerçi bu anlamda Avrupa'da İslam'ın hukuksal entegrasyonu henüz hiçbir ülkede gerçekleşmiş de değildir. Burada tek istisna Belçika'dır denilebilir. Zira, İslam dinini Avusturya'dan sonra resmen kabul eden ve tanıyan ülke Belçika'dır. Belçika ise ancak 1974 yılında (19 Temmuz 1974) İslam dinini Anglikan, Katolik, Rum Ortodox ve Protestan kiliselerinin yanı sıra Yahudilik gibi resmen tanıyabilmiştir. Ancak bu tanımın uygulamada oldukça keskin kısıtlamaları da bulunmaktadır (Manço, 2009).

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin hepsinde din özgürlüğü anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Fakat hemen her ülkede, devlet ve dinler arasındaki yasal ilişkilerde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Müslümanlarla ilgili konular ise çoğu ülkede,

örneğin camilerin açılması, dinî eğitim, helâl kesim ve dinî sembollerin kamusal alanda sergilenmesi gibi muhtelif konularda yasalar veya genelgelerle düzenlenmektedir. Bu düzenlemelerin ezici bir çoğunluğu özgürlükleri değil yasaklamaları konu edinmektedir.

Avrupa Birliği ülkelerinin çoğunluğunda, Müslümanları ilgilendiren önemli alanlarda yasal boşluklar da bulunmaktadır. Örneğin imamların İslam ülkelerinde gördüğü eğitim diplomalarının tanınması ve eğitilmesi, okullarda İslam din eğitiminin uygulanması ve denetlenmesi; Müslüman kuruluşların tanınması ve buna bağlı olarak da kamu sübvansiyonlarına hak kazanması gibi konularda yasal düzenlemeler yok gibidir.

Avrupa ülkelerinde devletin dinî kurumlarla, özellikle de Katolik, Protestan ve Ortodoks kiliseleriyle tarihsel olarak gelişmiş bir ilişkisi bulunmaktadır. Pek çok ülkede dinler genel olarak tanınırken, genellikle belirli kuruluşlara özel yetkiler verilmekte ve bu kuruluşlar söz konusu dinî toplulukları temsil eden kuruluşlar olarak kabul edilmektedir. Dinî toplulukların temsil meselesi, aslında sadece Müslümanlar için problem edilmektedir. Müslüman toplulukların temsili, bu toplulukların inanç bakımından oldukça bölünmüş olduğu ve bu nedenle ortak bir temsilci organın belirlenemeyeceği iddiasıyla havada bırakılmaktadır. Siyaset alanında kanaat bu şekilde olsa da, bazı köklü Müslüman topluluklar çok çeşitli etnik, kültürel ve teolojik grupları temsil eden bir 'şemsiye' veya 'çatı' örgüte sahiptirler. Bazı ülkelerde İslamî dinî cemaatler resmî olarak tanınmamaktadır. İslamî dinî cemaatleri tanımayan devletlerde, Müslümanlar yine de lobi faaliyetleri ve temsilcilerinin etkisi yoluyla ilgili özel hakları önemli ölçüde güvence altına alma çabasıdadır (EUMC, 2006:36). Burada Alman İslam Konferansı'nı (Deutsche Islamkonferenz, DIK) örnek gösterebiliriz. Alman İslam Konferansı hükümet ile Müslümanların ilişkilerine düzenleyen bir üst kuruluş olarak oluşturulmuştur. Ancak bu konferansta Müslümanların temsili büyük bir tartışma oluşturmuştur. Öyle ki, herhangi bir örgütlenmesi olmayan sözde çoğunluk, herhangi bir temsil kimliği olmayan kişiler tarafından temsil ettirilmiştir. Örgütlenmiş, daha doğrusu Almanya'daki tüm camileri temsil eden kuruluşlar Müslümanlar içinde azınlık olarak kabul edilmiş, herhangi bir örgütlenmesi, camii ya da İslamî hizmeti olmayan kuruluşlar ise "Büyük çoğunluk" diye tanımlanarak temsilci olabilmişlerdir.

Alman İslam Konferansı'nın bir üyesi olan (ki, Alman İslam Konferansı'nda Müslümanları daha çok Müslüman olmayanlar temsil etmektedir) Prof. Mathias Rohe de Alman İslam Konferansı'nı şu şekilde değerlendirmiştir: “(Alman İslam Konferansı'na yapılan temsilci) atamaları (doğal olarak) başından beri tartışmalı olmuştur: örgütlü Sünni Müslümanlar konferansta 'laik' çoğunluğa kıyasla 'azınlık' olarak temsil edilme konularından şikayet ederken, diğerleri (laikler) de muhafazakar Müslümanların, özellikle de güvenlik servisleri tarafından gözetim altında tutulan Müslümanların temsilci olarak katılımını reddetmektedir. Elbette, davet edilmeyen herkes konseyin Müslümanlar adına konuşma yetkisine meydan okumuştur. Bu durum devlet temsilcileri için de geçerlidir: hiçbir parlamento üyesi değildir ve bu durum DIK'in 'şeffaflık eksikliği' nedeniyle eleştirilmesine yol açmıştır. Bakanlık, en başından itibaren geniş bir siyasi sürece girmek yerine gayri resmi bir şekilde işe başlamaya karar vermiştir (Rohe, 2010:2018).”

Avrupa ülkelerinde din ve devlet işleri ayrımı farklı şekilde formüle edilmiştir. Örneğin Fransa'da 1905 yılında tamamen din ve devlet işlerinin ayrılığı sisteminin getirilmesinden bu yana, dinî cemaatler zaman içinde önemli vergi avantajlarına sahip olan inanç dernekleri, yani dinî hizmet amaçlı dernekler kurabilmişlerdir.

Fakat Avusturya, Fransa gibi din devlet işlerinin tamamen birbirinden ayrıldığı bir devlet değildir. Çünkü, Avusturya'da dinî cemaatler kendilerine özel çıkarılan bir kanun sonucunda tanınmakta, bu kanun sonrasında da yasal olarak tanınan dinî cemaatler kamu tüzel kişiliği statüsüne sahip olmaktadır. Bu nedenle Avusturya'da din ve dinî hizmetler kişilerin özel yaşamını değil, toplumsal yaşamını da kapsamaktadır. Bu şekilde bir yasayla tanınan bir dinî cemaat, çoğu devlet okulunda veya kamusal haklara sahip devlet okullarında dinî eğitim verme hakkına ve prensipte de temsil ettiği dinî cemaate karşı dinî eğitim verme yükümlülüğüne sahiptir. Dinî cemaatlerin bu gibi hizmetleri devlet tarafından finanse edilmektedir. Avusturya'da olduğu gibi Almanya'da da devlet ve dinî cemaatler arasında kurumsallaşmış bir ayrılıktan söz etmek mümkündür (Schima, 2018:8).

Biz bu tezimizle Avusturya'daki azınlıklara verilen özgürlüklerin yasal temellerini tahlil ettikten sonra Avusturya'nın Bosna-Hersek'i işgal ve ilhak sürecini ve nihayet son dönem İslam politikalarını değerlendireceğiz.

1912 İslam Kanunu'nda 2015 yılında yapılan değişikleri müteakiben meydana gelen gelişmeler, Avusturya'nın bu dönemdeki resmî İslam politikasının etkisinde kalmış gelişmelerdir. İncelememizde de ortaya konulacağı gibi Avusturya'nın 2015 sonrasında yürüttüğü İslam ve Müslümanlarla ilgili politikası özel bir yasayla resmen tanınmış olan Avusturya İslam Ceamaati (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich) gibi Müslümanları kurumsal ve yasal olarak temsil eden kurumların ve bu kurumların görevlilerinin davranışları sonucu oluşmamıştır. Aksine, bu politikalar İslam ve Müslümanlarla problemleri olan siyasetçilerin özel bir toplumsal dizayn politikası olarak tezahür etmiştir.

Daha önceki dönemde, İslam politikaları söz konusu olduğunda diğer Avrupa ülkeleri arasında Avusturya'nın ayrı bir yeri bulunduğu gibi bu konumu ayrıcalıklı bir olarak da değerlendirilebilmektedir. Zira, bu ülkede İslam sebebi ne olursa olsun, 1912 yılında özel bir yasa çıkarılarak (İslam Kanunu 1912/Islamgesetz 1912) yasayla tanınan resmî bir din olarak kabul edilmiş, 2015 yılında bu yasa, genel teamüllere aykırı bir şekilde, 2021 yılında da terörle mücadele yasası kapsamında değiştirilmiştir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için azınlık tanımı ile başlamak uygun olacaktır. Daha sonra ise genel olarak Avrupa'da din özgürlüğü tarihine atıfta bulunulacaktır. Bunu müteakiben de Avusturya'da din özgürlüğünün yasal temelleri incelenecektir.

Avusturya'da İslam'ın tarihi ve özellikle Bosna-Hersek'in işgal ve ilhaki araştırmamızda özel bir yer tutmaktadır. Çünkü, Avusturya'nın İslam dinini bir yasa ile tanıması ancak bu süreç sonrasında gerçekleşebilmiştir. Ayrıca, İslam'ın Avusturya topraklarında müesseseleşmesine imkân tanıyan yasal süreci de bu işgal ve ilhak zorlamıştır. Bu yüzdendir ki, Avusturya'nın bugünkü İslam ve Müslümanlar politikasını Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na ilhak edilen Bosna-Hersek politikalarından farklı bir ortamda değerlendirmek mümkün olmayacaktır.

İslam'ın yasal olarak tanınmasına rağmen, 1912 İslam Kanunu'nun 100. yılında günün gereklerine ve Müslüman toplumun ihtiyaçlarına cevap veremediği de ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Müslümanlar 1912 İslam Kanunu'nun yenilenmesini istemişler, hükümet de bu kanaatte olduğunu beyan etmiştir. Ancak, Sebastian Kurz'un önce Entegrasyon ve Dışişleri Bakanı daha sonra da Başbakan olduğu süreçte Avusturya hükümetinin politikaları İslam karşıtlığı üzerine kurulmuş, 2015 yılına

gelindiğinde yasa Müslümanların istediği şekilde değil de, hükümetin istediği şekilde ancak Müslümanlar aleyhine değiştirilmiştir. 2021 yılında ise yasa 2020 Kasım ayında Viyana’da meydana gelen terör saldırısı sonrasında tekrar değiştirilmiştir. Böylece Avusturya’da yasal olarak da Müslümanların diğer dinî topluluklardan farklı bir siyasetle karşılaşmaları söz konusu olmuştur. Yahudi cemaati olsun veya Katoliklik haricindeki Hristiyan mezheplerine olsun, bu cemaatlere ait yasalar güncellenirken ilgili cemaatin önde gelenlerinin görüşleri ve istekleri hep dikkate alınmıştır. Buna karşılık, İslam Kanunu son yapılan her iki değişiklikle de hep Müslümanlar aleyhine maddeler eklenerek yürürlüğe girmiştir.

Bu süreçte Avusturya’da Müslümanlara karşı oluşan kamuoyu ve olumsuz hava sebebiyle ayrımcılık ve saldırılar söz konusu olmuştur. Araştırmamızda bu durumlara da değinilecektir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Din özgürlüğünü anayasal temele oturtarak garanti altına alan ilk Avrupa ülkeleri arasında yer alan Avusturya’nın yine İslam dinini resmî olarak özel bir kanunla ilk olarak tanıyan biri ülke olarak, son yıllarda İslam ve Müslümanlarla ilgili geliştirdiği politikaları nasıl bağdaştırmak gerekmektedir? Son dönem İslam politikalarına gelmeden önce din özgürlüğünün tarihi gelişimi ve Avusturya’da garanti altına alınması süreci nasıl gelişmiştir? Ve nihayetinde Avusturya’nın en son İslam ve Müslümanlar politikası yasal düzenlemelere nasıl yansımıştır? Bu sorulara araştırmanın problemini ortaya koymaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Din özgürlüğü uzun süre azınlıkların sahip olduğu özgürlükleri temsil eden bir özgürlük alanıdır. Vestfalya Antlaşması başta olmak üzere uluslararası anlaşmaların temelinde hep dinî azınlıkların hakları gündeme getirilmiştir. Avusturya bu konuda 1781 Tolerans Fermanı ile ilk adımını ülke içindeki dinî azınlıkları dikkate alarak atmış, Bosna-Hersek’in 1908 yılında işgali sonrasında da İslam dinini özel bir yasayla (Islamgesetz 1912/1912 İslam Kanunu) resmî tanınan dinler arasına almıştır. Bu bakımından örneklik gösteren Avusturya’nın 2015 yılında daha önce imzaladığı

uluslararası insan ve dinî özgürlükler antlaşmalarına aykırı olarak ilgili İslam Kanunu'nu değiştirerek Müslümanların haklarını yasal olarak kısıtlamaya başlaması ve hükümet olarak terörizmle eş değerde tuttuğu “Politik İslam” söylemini bir araştırma kurumuna dönüştürmesi, bu ülkenin İslam ve Müslüman politikalarındaki değişikliği araştırmaya sevk etmektedir. Bu yüzdendir ki, özgürlükleri savunan bir ülkeden, ayrımcı bir şekilde özgürlükleri kısıtlayan bir ülkeye dönüşen Avusturya'nın bu politikalarının tanımlanması ve açıklanması önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın özel bir sınırlılığı vardır. Bu sınır, İslam ve Müslümanlarla ilgili uygulamaların son yıllardaki dönemlerde meydana gelmesi dolayısıyla literatürden ziyade, günlük medya, araştırma ve makalelere dayanılarak hazırlanması gerekmiştir. Bu açıdan araştırmanın son bölümünde bu kaynaklar daha ziyade kullanılmak zorunda kalmıştır.

VARSAYIMLAR

Din ve inanç özgürlüğü, özgürlüklerin kamusal alanda kullanılabilmesi gibi pek çok diğer hakları da içermektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, Avusturya'nın İslam ve Müslümanlarla ilgili uygulamaya koyduğu yeni yasal ve idarî düzenlemeler, hem anayasal hem de uluslararası antlaşmalara göre problem teşkil etmektedir. Ayrıca, Avusturya'nın din özgürlüğü kısıtlamaları sadece Müslümanları hedef almıştır. Bu durum Avusturya'nın İslam dünyası bakımından gözden düşme tehlikesini de ortaya koymuştur.

I. BÖLÜM: AZINLIK TANIMI ve AZINLIK HAKLARI

1. Azınlık Tanımı

Kavramın günlük hayatta sıkça kullanılmasına ve azınlık sorunlarıyla ilgili araştırmalar yapan pek çok sayıda akademik çalışmaya rağmen, "azınlık" kavramının tanımı konusunda henüz bir fikir birliği yoktur. Bazıları için insanlık tarihi kadar eski olan azınlık kavramı, insanların kitleler halinde yaşamaya başlamasından bu yana var

olan bir olgudur. Çünkü bırakın pek çok etnik ve dini farklı insanlar topluluğunun yaşadığı imparatorlukları, daha küçük toplumlarda veya ülkelerde dahi, içinde yaşadıkları toplumlardan çeşitli şekillerde farklılık, ayrılık gösteren bazı topluluklar hep var olagelmıştır. Uluslararası ilişkilerde kavramın tanımı ve kapsamı, hukuki ve sosyolojik yönleri nedeniyle de farklı şekillerde yorumlanmıştır. Böylece zaman içinde kavram farklı koşullarda çeşitli farklı anlamlar kazanmıştır (Ayata ve Aydın, 2022).

Dolayısıyla herkes tarafından tam olarak aynı şekilde kabul edilmiş bir azınlık tanımlaması yapılamamıştır. Bunun anlaşılabilir birkaç sebebi bulunmaktadır. Her şeyden önce, insan hakları ve azınlık hakları beraberce anılmaktadır. Azınlık haklarının insan haklarının temel ve en önemli parçalarından biri olması nedeniyle birçok devlet ve uluslararası kuruluş azınlık topluluklarına ilgi duymaktadır. Böylece bir başka devlet veya hükümetlerin başka ülkelerdeki azınlıkları bahane ederek diğer devletlerin iç işlerine stratejik müdahaleler yapmaya çalışabilmekte ve buna hakları olduklarını öne sürebilmektedir. Bir başka nedeninin de komşu ülkelerdeki aynı azınlık gruplarına mensup topluluklarla birlikte yeni bir devlet kurmak amacıyla özellikle ulus ötesi azınlıkların kolektif haklarını kullanmaya ve siyasi ayrılıkçı taleplerde bulunmaya teşebbüs edebilecekleri korkusudur (Kurubaş, 2017: 12-13).

Buna rağmen bugün, azınlık tanımlaması ile ilgili olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na bağlı Ayrımcılığı Önleme ve Azınlıkları Korunma Alt Komisyonu'na bir rapor hazırlayan Francesco Capotorti'nin azınlıklara ilişkin çalışmasında yaptığı tanımlama kabul görmüştür. Francesco Capotorti 1979'da "Etnik, Dinî ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Çalışması (Study On The Rights Of Persons Belonging To Ethnic, Religious And Linguistic Minorities)" isimli bir rapor hazırlamıştır. Bu raporda yer alan azınlık tanımı uluslararası onaylanmış resmî bir tanımlama olmasa da diğer tanımlara göre daha kabul görmüş bir tanımdır. Capotorti'nin azınlık tanımlaması şu şekildedir:

"(Azınlıklar) ... Bir devlette bulunan nüfustan rakamsal olarak daha az ve ülkede egemen olmayan (non-dominant) bir konumda bulunan, – aynı zamanda ilgili ülkenin yurttaşı bulunan – mensupları ülkedeki baskın nüfustan ayrı bir dinî, etnik veya dil/lisan özellikleri bulunan ve zımnen de kendi olsa kültürleriyle birlikte, kendi geleneklerini, kendi inandığı inancı (din/mezhep) bununla birlikte kendilerinin

konuştukları dili muhafaza etmek için karşılıklı tesanüd ortaya koyan gruplardır.” (Capotorti, 1979:96).

Capotorti'nin azınlık tanımlaması Birleşmiş Milletler'deki çeşitli komisyonlarda yeniden tartışılmış, BM Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu Kandali hukukçu Jules Deschênes'den bir öneri hazırlamasını istemiştir. Jules Deschênes de “Proposal concerning a definition of the term "minority" / “Azınlık” Teriminin Tanımlanması Hakkında Öneri” başlıklı bir teklif hazırlamıştır. Her ne kadar, Capotorti'nin tanımının yetersizliğinden bahsedilse de Jules Deschênes'in önerilerinde Capotorti'nin tanımının bazı kelimelerin değiştirilmesinin ötesinde bir yeni tanımlama getirilmemiştir (Deschênes, 1985). Deschênes'in azınlığı, “*sayısal azınlık, egemen bir konumda bulunmayan, dil, din veya dilsel hususiyetleri ile bir ülkedeki nüfusun çoğunluğundan farklı olan ve kendi aralarındaki dayanışma bilinciyle oluşumlarını sürdüren hedeflerinin de çoğunluğu oluşturan nüfus ile hukuksal ve uygulamalı eşitlik isteyen gruplardır.* (Arsaya, 1993:42)” şeklinde tarif ederken, bu tarif resmen kabul edilmese de hemen hemen tüm azınlık tariflerinde kabul görmüştür.

Hollandalı bilim adamı, insan hakları aktivisti ve siyasetçi Bas de Caay Fortman ise, Capotorti'nin tanımlamasını “saçmalık” olarak değerlendirmektedir. Fortman, Capotorti'nin özellikle “Bir devlette bulunan nüfustan rakamsal olarak daha az ve ülkede egemen olmayan (non-dominant) bir konumda bulunan...” ifadesindeki “rakamsal düşüklüğe/azlığa” itiraz etmektedir. Fortman bunu “aritmetik saçmalık” olarak kabul ettiği gibi, bu ifadenin aynı zamanda azınlık sorunsalının birincil arka planı (sebebi) olan, “dışlayıcı kolektif kimliklere dayanan egemen konumların kötüye kullanılması”nı da göz ardı ettiğini ifade etmektedir. Fortman, azınlık tanımı ile ilgili bu problematiği açıklamak için Brunei'deki bir kültürlerarası toplantıda “Burada azınlıklara mensup bir kimse var mı” denildiğinde aldığı cevabın olumsuz olmasına oldukça şaşırıldığını bildirerek cevap bulmaya çalışmıştır. Sonra, “Çin asıllı var mı? Hristiyan var mı?” diye sorduğu soruya ise pek çok kişinin parmak kaldırdığını söylemektedir. Fortman, Brunei'nin demokratik bir ülke olmamasına rağmen, insanların kendilerini azınlık gibi görmemelerinin “egemen/dominant konumun kötüye kullanılması” gibi bir olayın olmamasında görmektedir (Fortman, 2011).

Ama biz yine de Francesco Capotorti'nin tanımlamasından hareketle azınlıkların bazı özelliklerini anlatmaya çalışacağız. Capotorti'ye göre azınlıklar, dört temel özellikleri ile bilinirler. Buna göre azınlıkların, "ülkede çoğunluk olan nüfustan dil, din ve en önemlisi de etnik köken olarak farklı olan vatandaş grubunu oluşturmaları; çoğunluk toplumuna göre izafeten rakamsal olarak az bir sayıya sahip olmaları; (toplumda) baskın/egemen durumda bulunmamaları; nüfusun çoğunluğundan ayrı olarak kendi öz kimlikleri muhafaza etmek için çabalamaları" gerekmektedir (Yılmaz, 2015).

Yukarıdaki tanımlamaya göre azınlıkların özelliklerini detaylandırırsak şu sonuca ulaşabiliriz:

- Azınlıklar, bir devletteki toplam nüfus dikkate alındığında sayısal olarak az olurlar. Ama buna rağmen, o devletin, toplumun çoğunluğunda olduğu gibi vatandaşdır ve vatandaşlık hakları ile vatandaşlık görevlerine sahiptirler.
- Fakat, azınlıklar buldukları devlette egemen, hâkim veya baskın durumda değildirler.
- Azınlıklar bir devlette çoğunluk nüfusundan etnik, dil, din veya buna benzer kriterler bakımından farklılık gösterirler.
- Azınlıkların bir başka özelliği de, kendi aralarında çok açıktan yapamaları da zımnen dayanışma gösterirler ki, bu onların o azınlık grubuna mensup olma bilincine sahip olduklarını göstermektedir.

Ayrıca, azınlıklar, kültür, dil, din gibi kendilerini çoğunluk toplumundan farklı kılan karakteristik özelliklerini korumaya yönelik ortak bir arzu da göstermektedirler. Bir ülkeye çok uzun süre yerleşen azınlıklara Autochthon; "yerleşik" (eski) azınlıklar denilir. Bir ülkeye sonradan gelen azınlıklara ise Allochthon denilir ki, "o yerin yabancı" veya "dışarıdan gelen" anlamına gelmektedir. Allochthonlar, bir ülkeye herhangi bir sebeple göç eden ve yerleştiği hâlde o ülkede azınlık haline yaşayan grupları ifade etmektedir (Demokratie Zentrum Wien).

Bugün dünyada azınlıklarla ilgili olarak kullanılan daha başka tanımlar da vardır ki bu tanımlamaların çoğunluğu sosyolojik veya akademik değerlendirmelerden meydana gelmektedir. Bazı devletler bu azınlıklara da uluslararası antlaşmalarda yer

alan azınlık hakları gibi haklar vermişlerdir. Bazı devletlerde ise bu azınlıklar, azınlık olarak kabul edilmemektedir.

Marion Obermüller'e göre azınlıkları şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

Ulusal azınlıklar (National Minorities): Uluslararası antlaşmalarda en çok üzerinde durulan azınlıklar ulusal azınlıklardır. Yaşadıkları ülkenin vatandaşları olmakla birlikte, mensubu olduğu ulusun aslında bir devleti bulunmaktadır. Özellikle kültürel olarak daha çok mensubu olan ulusun devletiyle irtibat hâlinindedirler. Avusturya'da azınlık olarak kabul edilen Slovenler ile İtalya'da azınlık olarak kabul edilen Güney Tirollüler bu gruptandır. Güney Tirollüler Almanca konuşur ve kültürel olarak Avusturya'ya bağlıdırlar.

Bölgesel azınlıklar (Regional Minorities): Bölgesel azınlıklar sadece bir devletin bir bölgesinde yaşayan kendilerine ait dilleri olan azınlıklardır. İtalya'nın Ladinya bölgesinde yaşayan Ladinler buna örnek olarak gösterilebilmektedir.

Devletsiz halklar (Stateless Nations/Peoples): Bir devlet içerisinde azınlık olmakla birlikte kendi buldukları bölgelerde çoğunluğu bulduran uluslar veya halklar bu gruba girmektedir. Temelde azınlık oldukları gerçeğini reddederler. Bu halklar bağımsız olmak ve kendi devletlerini kurmak için güçlü arzular gösterirler. Avrupa'da İspanya ve Fransa'da Basklar, Yine İspanya'da Katalanlar ve Birleşik Krallık'ta İskoçlarla Kuzey İrlandalılar bu halklar grubuna girmektedir. Bu halklar zaman zaman bağımsız olmak ve kendi devletlerini kurmak için mücadele ederler.

Lisan/Dil adaları (Language Islands): Dilsel adalar, konuşulan ya da kullanılan lisan dikkate alındığında, ada veya yarımada şeklinde bulunan küçük yerleşim alanlarıdır. Bu dil adalarının etrafında başka bir dil konuşulmaktadır.

Yerli azınlıklar (Indigenous Minorities): Bu azınlıklar yaşadıkları bölgenin asıl yerlileri olmakla birlikte, bu bölgelere egemen olan başka bir topluluğun ya da devletin egemenliği altında yaşamaktadırlar. Yerli azınlıkların geleneksel yaşam tarzları modernleşmeye karşı savunmasız durumdadır. Egemen devlet ile bu azınlıklar arasında genellikle toprak ve hammaddelerin mülkiyeti veya kullanımı için çatışma söz konusudur. Avrupa'da İskandinavya'daki Samiler bu azınlık grubundandır.

Kentsel azınlıklar (Urban Minorities): Buldukları ülkelerin vatandaşları olmayan ve buldukları ülkede yalnızca sınırlı bir süre için, çoğunlukla çalışmak amaçlı yaşamak isteyen, kentlerin en uygunsuz yerlerinde yaşamak durumunda kalan göçmenlere genellikle kentsel azınlıklar denilmektedir (Obermüller, 2016).

Avrupa ülkelerinden Fransa'da ise azınlık tanımı yasal olarak hiç kabul edilmemektedir. Fransız anayasasındaki "Égalité" (eşitlik) prensibi gereği, hiçbir kişi ya da topluluk bir diğerinden daha fazla haklara sahip olamamaktadır. Fakat Korsika adası için küçük bir istisna bulunmaktadır. Korsika adasında Fransızca resmî dil olarak tanımlanmış ise de yerel Korsika lisanının okul dili olarak kullanılmasına müsaade edilmiştir. Trafik levhaları da iki dilli olarak verilmiştir. (Steinicke, Waldner, Beismann ve Löffler).

1.1 Dinî Azınlıklar

Vestfalya Antlaşmasında olduğu gibi, daha sonraki dönemlerde azınlık meselesi bir dinî kimlik meselesi olarak değerlendirilmiştir. Ulusal azınlıklardan önce dinî azınlıklar uluslararası ilişkilerin konuları olmuş, azınlıkları konu edinen antlaşmalarda daha son dönemlere kadar hep dinî kimlik öne çıkarılmıştır.

Kısa bir tarihî değerlendirme ile çeşitli uluslararası antlaşmaları dikkate alırsak, barış ve antlaşma metinlerinin özünde dinî azınlıkların haklarının korunmasının önemli bir yer işgal ettiği tespit edilebilecektir. Meselâ, Polonya'nın Prusya'ya verilmesinden sonra yapılan 1773 tarihli Varşova Antlaşmasında, Prusya'nın Protestan mezhebinde olması sebebiyle, ülkedeki Katoliklere özgürlük ve mülkiyetlerini koruma hakkı verilmiştir. Balkanlarda ve diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki azınlık haklarının korunmasına dair yapılan antlaşmaların hemen hepsi de yine etnik azınlık yerine dinî azınlıkların korunmasını ihtiva etmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı ile Fransa arasında yapılan antlaşmayla Osmanlı egemenliğindeki Hristiyanların himayesi Fransa'ya devredilmiştir. Bu uygulama 1740 yılına kadar böyle devam etmiş, 10 Temmuz 1774 tarihinde Rusya ile Osmanlı arasında yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Hristiyanların ve mülklerinin korunması ise Rusya'ya verilmiştir. 1829 Edirne Antlaşması ile Osmanlı egemenliğinden çıkan Yunanistan, bir Ortodoks ülke olarak 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü ile Yunanistan'da

Katolikliğin var olma ve mülkiyet hakkını tanımıştır. 1856 Paris Antlaşması da yine dinî azınlıkların tanınması ve korunmasına yönelik hükümler içermiştir. İngiltere, Osmanlı, Rusya ve Fransa arasında imzalanan Paris Antlaşması, Osmanlı Sultanı'nın Osmanlı ülkesindeki tüm tebanın din özgürlüğünü ve eşitliğini tanınmasını hükme bağlamış, Osmanlı Sultanı da 18 Şubat 1956 tarihinde Islahat Fermanı yayımlamıştır. 1878 Berlin Kongresi de ana konu olarak Balkanlardaki dinî azınlıkların haklarını gündeme getirmiştir. Her ne kadar bu antlaşma ile Balkan etniseleri özerklik ve bağımsızlık kazandılar ise de Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya Macaristan İmparatorluğu, egemenlikleri ya da himayesi altında bulunan dinî azınlıkları da korumakla mükellef kılınmıştır. 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması dinî azınlıkların yaşadıkları ülke dışındaki dinî yüksek otoriteleri ile ilişki kurabilmelerini garanti altına aldığı gibi eğitim, siyaset ve ticaret hayatına katılımlarının da yasaklanamayacağı hükmünü getirmiştir (Arsava, 1993:3)

24 Mayıs 1881'de İstanbul'da Yunanistan ile yapılan antlaşmada ise, Yunanistan'a bırakılacak olan Teselya bölgesindeki Müslümanların can, mal, namus, din ve adetlerine dokunulmayacağı ifade edilirken, Müslümanların mevcut mülkleriyle vakıf mallarının olduğu gibi kalacağı ve bu kişilerin "Yunanistan yurttaşlarının sivil ve politik haklardan yararlanacakları" da garanti altına alınmış ve antlaşmayla hükme bağlanmıştır (Serbestoğlu, 2014:1079).

Prof. Ayşe Füsün Arsava'nın da dikkat çektiği gibi bu antlaşmalarda hiçbir zaman "azınlık" kavramı kullanılmamıştır. İlgili antlaşmalarda koruma altına alınan alanlar, Arsava'nın ifadesi ile "*Yalnızca belirli bir dindir, belirli bir inançtır veya din ve inançlara mensup kişilerdir.*" İşte, azınlık tanımlaması böylece o zamanın önde gelen söz sahibi devletlerin Yunanistan'a 31.1/13.2.1914 tarihinde verdikleri Ege'deki adalara ait muhtırada ortaya çıkmıştır. İlgili muhtırada (notada) Yunanistan'a terkedilen bırakılan yerlerde bulunan "Müslüman azınlıkların korunması" istenmiştir (Arsava, 1993:5).

Fakat bugün Yunanistan, ülkedeki "Müslüman Türk" azınlığın etnik kökenini reddederek, özellikle ana dilde eğitim hakkını gasbetmektedir. Müslüman Türk azınlık Yunanistan hükümetlerinin milli bir siyaseti olarak yeri geldiğinde "Müslüman Helenler" olarak tanımlanmaktadır. Yunanistan bu tanımlamayı Lozan Barış Antlaşmasına dayandırmaktadır (Koyuncu, 2008:204). Yunanistan'daki

Müslümanların neden “Müslüman Türk azınlık” olarak tanımlanması gerektiğini Turgay Cin izah ederken, Yunanistan’daki Türklerin sadece Batı Trakya’da yaşamadığını diğer bölgelerde Müslüman Türklerin yaşadığını dolayısıyla bu bölge dışında yaşayan Müslüman Türkleri de içine alacak doğru tabirin “Yunanistan’da yaşayan Müslüman Türk azınlık” olduğunu gündeme getirmiştir. Cin, bu izahatına kaynak olarak 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan’da imzalanan Barış Antlaşmasınının 45. maddesini göstermekte ve bu maddede Yunanistan’daki Müslüman azınlıktan söz edildiğine de dikkat çektikten sonra Lozan’dan önce 1923 yılı Ocak ayınının 31’inde imzalanan diğer Lozan Antlaşmasındaki “Rum ve Türklerin Mübadelesine” dair antlaşmada Türklerin mübadelesinden bahsedildiğini, bu mübadele sonucunda Türkiye’ye gelenlerin Türk olmaları, gelemeyenlerin de ise mübadeleye dahil edilmemiş Türkler olduğunu izah etmiştir. “Yunanistan’daki Müslüman Türkler” tabirinin böylece Lozan anlaşmalarına göre bir mecburiyet olduğuna da dikkat çeken Cin, bunun yanı sıra Yunanistan’da Türk asıllı ama, Hristiyanlığın çeşitli mezheplerine mensup kişilerin de bulunduğunu dolayısıyla “Yunanistan’daki Müslüman Türkler” tanımlamasının Müslüman Türkleri diğer Türklerden ayırt etmesi bakımından da doğru olduğunu yazmıştır. Çünkü, Müslüman olmayan Türklerin aynı zamanda hukuki ve sivil hakları Müslüman Türklere göre daha farklıdır. (Cin, 2014:4052).

1.2 Yeni Azınlıklar Olarak Göçmen İşçiler

Azınlıkların tanımı devletten devlete ve devletlerin kendi iç hukukunda da farklılık arz etmektedir. Hatta siyasal olarak da azınlık tanımlaması birbirinden farklılık göstermektedir.

Azınlık tartışmalarında göçmen işçilerin konumu da yerini almıştır. Göçmen işçiler belki de “azınlık kabul edilmeyen azınlıklar” olarak tarif edilirler. Yeni azınlıklar, genellikle ekonomik ve bazen de siyasi nedenlerden dolayı başka bir ülkeye göç etmek ve çoğunlukla yerleşmek üzere asıl vatanlarını terk eden bireyler ve aileler tarafından oluşturulan göçmen gruplardır. Dolayısıyla yeni azınlıklar, göçmenler, mülteciler ve onların soyundan gelen ve geçici olmaktan öte, geldikleri ülkeden başka bir ülkede yaşayan kişilerden oluşmaktadır (Medda-Windischer, 2016:179).

Bu konuda en çok tartışılan konulardan bir tanesi de ikinci dünya savaşı sonrasında Avrupa Birliği'ne işgücü göçü olarak göç eden, ancak bu ülkelerde yaşayan, bu ülkelerin vatandaşlığını alan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile Türkiye Cumhuriyeti eski vatandaşları ve bunların yeni nesillerinin yanı sıra AB üyesi olmayan Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği'nde yaşayan vatandaşlarıdır. Gerek siyaset gerekse hukuk dilinde sayıları milyonları geçen “Türk”ler, bir “etnik grup” kabul edilseler de bir “etnik azınlık” olarak kabul edilmemektedir. Halbuki, Avrupa'daki “Türkler” dinî olsun etnik olsun her türlü azınlık tanımı içerisinde yer alabilecek durumdadır. Avrupa'daki Türklerin “azınlık” tanımlaması sınıfına giremeyişinin sebebi ise, sadece 3 nesil Avrupa ülkelerinde yerleşik olarak yaşamamış olmaları gösterilmektedir. Fakat Avrupa'daki Türklerin bir kısmı yeni araştırmalarda “Yeni Azınlıklar / New Minorities” şeklinde azınlıklar sınıfına alınmıştır (Kymlicka, 1995:17). Fakat Avrupalı Türklerin hukuken azınlık olarak kabul edilmesi şimdilik mümkün görülmemektedir. Böylece azınlıklara tanınan pek çok hakkın kullanılması mümkün olmamaktadır.

Bununla birlikte, göçmen işçilerin pek çok hakkı uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınırken, Avrupa Birliği'nin Fransa ile Almanya gibi birliğin ana motor ülkeleri öncelikli olmak üzere göçmenlerin haklarını yeni ulusal yasal düzenlemelerle geri alabilmişlerdir. Örneğin, sözleşmelere göre göçmen ailelerin birliği koruma altına alınırken, aile bireylerinin göçmen kişinin yanına gelmesi, yani aile birleşimi, dil bilme şartı ile engellenmiştir (Elias, 2010:303-304).

Bu durum, Avrupa hükümetlerinin uluslararası sözleşmelere aykırı olarak çeşitli hak ihlalleri yaptığını göstermekle birlikte Avrupa ülkelerinin rutin uygulamalarını da yansıtmaktadır. Özellikle Avusturya'nın her ne kadar yasayla tanınmamış olsa bile gerek etnik, gerekse dinî azınlık veya gerekse göçmen işçilerin uluslararası sözleşmelerde garanti altına alınmış haklarını ihlal etmek için özel bir çaba sarfettiği de görülmektedir. Avusturya'daki Müslüman işçilerin dinî alanda Türkiye ile işbirliği yapmalarını yasaklayan Avusturya (The Local, 2018) getirdiği diğer baskıcı ve kısıtlayıcı uygulamalarla böylece göçmen işçilerin kültürel, anavatanla bağlarının korunması ve dinî yaşama özgürlüğü gibi uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınan haklarını ihlal edebilmektedir.

Meselâ, 24 Kasım 1977 tarihli Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi (GİHSHAS) hükümlere “Sözleşmenin tarafları olarak, göçmen

işçilerle ailelerinin, bu işçilerin inançlarına göre ibadet özgürlüklerini garanti etme yükümlüğünü getirmiştir. Sözleşmenin tarafları, ibadetleri kolaylaştırmak için çabalayacaklardır (GİHSHAS, 1977)”. vazifesini yüklerken, ileride görüleceği gibi Avusturya, Müslümanların ibadethanelerine ve eğitim müesseselerine baskı uygulamaktadır. Bu baskı sonucunda Avusturya’da Müslümanlar tarafından açılan anaokullarının bir kısmı kapanmak zorunda kalmıştır.

18 Aralık 1990 tarihli Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ise “Sözleşmeyi imzalayan taraf devletlerin, ebeveynlerden en az bir tanesinin işçi olması halinde, yasal vesayet sahibinin kendi çocuklarına yine kendi inancına göre ahlak ve din eğitimi verme özgürlüklerini tanımayı garanti etmiştir.” (TGİAFHKUS, 1990:12. madde 4. fıkra) hükmünü getirirken Avusturya hükümeti Müslüman çocukların kendi dinî inançlarına göre din ve ahlâk eğitimi Avusturya toplumuna tehdit olarak görebilmektedir.

Yine aynı sözleşmenin 31. maddesinin 1. fıkrası “Sözleşmeyi imzalayarak taraf olan devletleri, göçmen işçilerle birlikte ailelerinin de kültürel kimliklerine saygı gösterme yükümlülüğü getirmiş, hatta, bu işçilerin geldikleri asıl ülke ve devletle kültürel bağ kurmalarını engellemek üzere sorumluluk altına almıştır.” hükmünün getirirken, entegrasyon/uyum iddiaları ile özellikle Türkiye kökenli Müslümanların Türkiye ile kültürel ve dinî kimlik ilişkisini suç sayabilmektedir.

2. Azınlık Haklarının Muhtevası

Azınlık hakları dediğimizde, çoğulcu ve demokratik toplumlarda herkese verilen genel hakların yanı sıra, bu çoğunluğun değil de azınlığın çoğunluk toplumundan farklı ek haklara sahip olması anlaşılmaktadır. Bir azınlığın üç ana/asıl hakkı olduğu tartışılmaktadır. Bu asıl hakların birincisi, azınlık grubu olarak mevcudiyeti olma hakkıdır. Bunun anlamı, azınlıkların fiziksel var oluşlarının garanti edilmesidir. Soykırım, etnik temizlik gibi muameleye asla muhatap olmama hakları, ve bu mevcudiyetin ortadan kalkmasına yol açacak herhangi bir eylem ve politikaya maruz kalmamaları anlamına gelmektedir. Azınlık için öngörülen ikinci hak ise, her alanda toplumun çoğunluğu için öngörülen muamelelerde eşitlik ve çoğunluğa mensup olmaması sebebiyle ayrımcılığa maruz kalmama hakkıdır. Azınlıkların

üçüncü en önemli hakkı da kendi kimliklerinin tanınmış olmasının yanı sıra, bu kimliğin tüm unsurlarıyla yaşatılması ve geliştirilmesi hakkıdır (Tunç, 2004:10).

Her ne kadar gerek uluslararası sözleşmelerde gerekse ulusal yasalarda açıkça hükme bağlanmamış olsalar da bugün azınlıkların sahip olması gereken en temel haklar olarak şöyle bir listeleme yapmak mümkündür:

1. **Kimlik hakkı:** Bir azınlık grubunun var olma hakkı aynı zamanda kim/ne/nasıl olduklarını kendilerinin tanımlayabildikleri kimlik (Identity) sahibi olma hakkıdır.

2. **Ayrımcılığa maruz kalmama hakkı:** Çoğunluk toplumu mensubu olmamaktan kaynaklı ayrımcılığa uğramamak hakkı azınlık haklarının ikinci önemli hakkıdır.

3. **Yasal hukuki eşitlik hakkı:** Azınlıkların, azınlık olmalarına rağmen çoğunluk toplumu ile hukuken ve yasal olarak eşit kabul edilmiş olma hakları vardır.

4. **Fırsat eşitliği hakkı:** Çoğunluk toplumunun her bir ferдинin sahip olduğu gerek eğitim gerek çalışma ve gerekse idari görevlere ulaşmada eşit haklara sahip olma hakkıdır.

5. **Azınlık dilini özel ve kamusal alanda, resmî kurumlarda kullanma hakkı:** Dolayısıyla resmî hizmetler için gerekli olan yazışmalarda, mahkemelerde kendi dilini kullanarak işlerinin görülmesi hakkı. Bu arada azınlıklara ait kişi ve yer adlarının kullanılması hakkı da dil hakları içinde yer alabilmektedir.

6. **Azınlık dilini öğrenme ve azınlık dilinde eğitim görme hakkı.**

7. **Siyasi nitelikte olanlar da dahil olmak üzere azınlık olarak örgütlenme hakkı:** Bu hak gerekirse siyasal partilerin ve siyasal derneklerin kurulması ile kullanılabilir.

8. **Azınlıkların yaşadıkları ülkeler dışında bulunan kendi mensubu oldukları etnik, dil ya da din grubu ile engelsiz bir ilişki kurma hakkı.**

9. **Azınlıkların kendi dillerinde yayın yapma ve kendi dillerinde bilgi edinme hakkı.**

10. Ulusal veya yerel/bölgesel düzeyde siyasal temsil hakkı.

11. **Özerklik hakkı:** Azınlıkların kendi kendilerini idare hakkı. Ancak bu hak hem azınlık hem de azınlık olma özelliği bakımından hemen hemen her ülkede farklı uygulanabilmektedir.

12. **Kendilerini ilgilendiren alanlarda çıkarılacak olan yasa veya kararlara katılım hakkı** (Pan ve Pfeil, 2006:10).

3. Azınlık Hakkı Olarak Din Özgürlüğü

Azınlık hakları denildiğinde öncelikle din özgürlüğü hakkında bahsedildiği bir gerçektir. Aşağıda da görüleceği gibi din özgürlüğü uluslararası ilişkilerde en önce ele alınan azınlık özgürlüklerinin başında yer almaktadır. Yukarıda da izah edildiği gibi tarihsel olarak uluslararası sözleşmelerde en çok din özgürlüğü hakkına vurgu yapılmıştır.

Modern uluslararası sözleşmelerde ise din özgürlüğü önce 10 Aralık 1948 tarihinde imzalanarak ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde (İHEB) çok açık bir şekilde garanti altına alınmış daha sonra da 16 Aralık 1966 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (ESKHİUS) ve 16 Aralık 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi (MSHİUS) ile güçlendirilmiştir. Ancak, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 18. maddesine göre din özgürlüğünün belirli şartlar dahilinde kısıtlanabileceği de hükme bağlanmıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 18. maddesinde açık bir şekilde tarif edilen din özgürlüğü, beyannamede şu şekilde tanımlanmıştır:

Bu maddede herkese din, vicdan ve düşünce hürriyeti verilmiştir ki, bu hürriyet aynı zamanda ilgili dini, vicdani kanaati değiştirme hakkını da içermektedir. Aynı maddeye göre bu haklar, kişisel olarak kullanılabilen gibi, bir grup halinde hem açık hem de özel bir şekilde kullanılabilir. Bu anlamda eğitim ve ibadet etme özgürlüğü de verilmiştir. (İHEB, 1948).

Buna karşılık, az önce de işaret ettiğimiz gibi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 18. maddesinde din özgürlüğü tarifi biraz daha geniş bir şekilde izah edilirken, 3. Fıkrası da bu özgürlüğün belirli şartlarda kısıtlanabileceğini de gündeme getirmiştir.

MSHİUS'nin 18. maddesini incelediğimizde din özgürlüğünün şu şekilde tanımlandığını görürüz:

1. Herkesin din, vicdan ve fikir özgürlüğü vardır. Bu özürlük hakkı, kişilerin istediği gibi bir dine veya bir inanca sahip olması, o inanç ve dini benimseme özgürlüğünü, inancın veya dinin gerek şahsi gerekse bir topluluk halinde icra etme, bu inanç ve dinin gereklerini yerine getirme, o inanca göre öğretme özgürlüğünü de içermektedir.
2. Bu yüzden de herhangi bir dini inanca sahip olma veya bu dini benimseme özgürlüğünden mahrum bırakılamaz ve bu özgürlüğü ihlal edecek bir muameleye maruz kalmaz.
3. Dini özgürlük ve inançları ortaya koyma özgürlüğü yasalarla belirlenen ve kamusal emniyeti, kamusal düzeni, kamusal sağlığı ve kamusal ahlakı ve başka kimselerin hak ve özgürlüklerini korumak için kısıtlanabilir.
4. Sözleşmeye imza atmış bulunan devletler, ebeveynlerin, varsa ve uygulama imkânı varsa vasilerin, çocuklarına inandıkları dine göre bir din ve ahlak eğitimi verme özgürlüklerini temin edeceklerdir.

Yine de, MSHİUS'nin 27. açıkça azınlıkların korunmasını gündeme getirmiş ve taraf ülkelere azınlıkları koruma sorumluluğu yüklemiştir: *“Din, etnik veya dilsel azınlıkların var olduğu devletlerde, ilgili azınlık gruplarına mensup olan kişiler, kendi gruplarına mensup kişilerle beraber, kendi kültürlerinden yararlanma, mensup oldukları dine inanma, ilgili dinin ibadetlerini yerine getirme veya konuştukları kendilerine ait dili kullanma hakkından mahrum edilemeyeceklerdir.”* (MSHİUS, 1966).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin (ESKHİUS) 1. maddesi öncelikli olarak kültürel ve etnik azınlıkların korunmasına dair hükümler içermiştir. Bu hükümler şöyle sıralanmıştır:

1. Her halkın kendi kaderini kendilerinin tayin etme hakkı vardır. Bunun gereğine göre, her halk kendi politik konumlarını özgür bir şekilde karara bağlar. Kültürel, iktisadi, toplumsal kalkınmalarını özgürce temin ederler.

2. Her halk, kendi çıkarlarına göre, karşılıklı çıkar ilkesinden hareketle uluslararası iktisadi işbirliği, bunun yanı sıra uluslararası hukukça verilen sorumlulukları ihlal edimden kendi bölgesindeki tabii kaynaklardan hür bir şekilde faydalanabilir. Halklar, kendi mevcudiyetlerini devam ettirmeleri için lazım olan imkanlardan mahrum edilemez.

3. Muhtariyet almamış ve vesayet altında bulunan ülkelerin idaresinden mesul bulunan ülkeler de dahil olmak üzere sözleşmeyi imzalayan taraf ülkeler, Birleşmiş Milletler hükümlerine göre, bu halkların kendi geleceklerini tespit etme hakkının kazanılmasını kolaylaştırdıkları gibi, bu hakkı da kabul edeceklerdir.

Sözleşmenin 1. maddesi azınlık hakları içerisinde özerklik bazen de bağımsızlık olarak değerlendirilebilecek olan “kendi kaderlerini, kendi geleceklerini tayin etme hakkı”nı da vermiştir. Bu hakka göre, halkların kendi siyasal oluşumlarını özgür bir şekilde kararlaştırmaları kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmalarını yine özgürce sağlamaları mümkün kılınmıştır (ESKHİUS, 1966).

4. Tarihi Süreçte Avusturya’da Azınlık Hakları

Avusturya’da azınlık hakları Fransa ve diğer Avrupa ülkelerine göre göreceli bir gecikme yaşamıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde 16. ve 17. yüzyıllarda verilen kısmî din özgürlüğü Avusturya’da ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşebilmiştir. Üstelik bu din özgürlüklerinin tamamının din özgürlüğü olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği de ortadadır. Fakat din özgürlüğü daha doğrusu mezhep özgürlüğü altında atılan en önemli adım Fransa’da gerçekleşmiştir.

Avrupa’da mezhep özgürlüğüne geçmeden önce, Avrupa’da Hristiyanlığın Katoliklik olarak kabul gördüğünü göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki, Hristiyanlık içinde gelişen farklı Protestan mezheplerine mensup Hristiyanlara uzun yıllar din özgürlüğü verilmemiştir. Bu mezheplere mensup kişiler arasında 30 yılı aşkın süren çeşitli savaşlar yaşanmıştır. Fransa da bu ülkelerden

birisidir. Ancak Fransa, ulusal birliğini temin etmek amacıyla 36 yıl süren mezhep savaşlarını sonlandırmak için Protestanlara bazı özgürlükler tanımıştır. Fransız Protestanları Calvinist Protestanlar olup Huguenotlar olarak bilinmektedir. Daha önceleri Huguenot olan IV. Henri, Fransaya kral olabilmek için Katolikliğe geçmiş, 13 Nisan 1598 tarihinde Nantes Fermanı diye bilinen (L'édit de Nantes) fermanı ilan etmiştir. Bu fermana göre, Katoliklik Fransa'nın asıl dini olacak, Protestanlar kendileri için belirlenen yerde inançlarını yaşayacaklar, Katolikleri rahatsız etmeyecekler, Katolikler de Protestanları rahatsız etmeyecektir. Çocuklar ebeveynlerinin izni olmadan vaftiz edilemeyecektir. Protestanlar her türlü işlerde çalışabilecek, her türlü okullara devam edebilecektir. Hatta, engizisyonundan kaçmak için Fransa dışına kaçmalarına da izin verilecektir (Robinson, 1906: 183-185).

Ne yazık ki, Huguenotlara özgürlük tanıyan Nantes Fermanı 1685 yılında 16. Louis'nin yayımladığı Fontainebleau Fermanı ile iptal edilmiştir. 16. Luis, ulusal birlik yerine din birliğini tercih etmiş, böylece, Nantes Fermanı'nın geçersiz olduğunu açıklamıştır. Fontainebleau Fermanı'nda, Protestanlık r.p.r. şeklinde yazılmıştır. r.p.r., Reforme edildiği iddiasındaki din anlamına gelen Fransızca "Religion prétendue réformée" anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kullanılan bu ifade ile de Protestanlık küçük düşürülmüştür. Fontainebleau Fermanı, Protestanların ya Katolikliğe dönmesini, eğer Katolikliğe dönmezlerse, ömür boyu hapis cezasına çarptırılmasını veya Protestanların ülkeyi terketmek arasında tercih yapmalarını öngörmüştür. O zamanlar Fransa'da 800 yüz bin Huguenot Protestanın bulunduğu ve bunların yüzde 25'inin Fransa'yı terk ettiği sanılmaktadır (Robinson, 1906: 287-291).

Bu arada, Avrupa'da yayımlanan fermanlarla Osmanlı sultanı Fatih Sultan Mehmet'in Bosna'yı fethetmesinin akabinde Bosna'daki Hristiyan Fransisken mezhebi mensuplarına verdiği ahidnameyi de hatırlamakta fayda vardır. Fatih Sultan Mehmet fetih sonrasında bir müddet kaldığı Milodraz'da kendisi ile buluşan Fransisken rahiplerine yazdığı bu ahidnameyle tam anlamıyla bir din özgürlüğü garanti etmiştir. Zira, Fransiskenlik her ne kadar Hristiyanlık mezheplerinden Katoliklik içerisinde bir tarikat gibi kabul edilse de İslam dinine mensup olan Fatih için bambaşka bir dindir. Dolayısıyla Bosna Fransisken Kilisesi Başrahibi Andjeo Zvizdoviç'e 28 Mayıs 1463 tarihinde verilen ahitname, Avrupa'daki gibi, tolerans veya şartlı bir özgürlük değil, tam anlamıyla bir dinî özgürlük olarak kabul edilmektedir.

Fatih'in Fransiskenlere verdiği ahitnamede, Osmanlı devletinin ileri gelenlerinin dahi Fransiskenleri rahatsız edemeyeceği, kiliselerine müdahalede bulunamayacağı, Fransiskenlerin hayatlarının, mallarının ve kiliselerinin korunmasının yanı sıra, onların hor görülmesi de yasaklanmıştır. Hatta, Fransiskenlerin Osmanlı dışından getireceği dindaşları da aynı garanti altına alınmıştır (Çelik, 2018:173).

Avrupa'da bugün anlayacağımız anlamda bir azınlık hakları meselesi asıl 1648 yılındaki Vestfalya Antlaşması sonrasında gündeme gelmiştir. O zamanlar, Avrupa'daki insanlar kendilerini etnik mensubiyete göre değil, dinî mensubiyete göre diğerlerinden ayırt etmişler ya da birlikteliklerini dinî/mezhebî mensubiyetleri ile vurgulamışlardır. Sosyal münasebetler dinî mensubiyet üzerinden ifade edilir olmuştur. Bu antlaşmaya göre Protestanların dinlerini kamusal alanda yaşama hakları ve ellerinden alınan kiliseleri iade edilmiştir (Preece, 1997:77). Uluslararası hukuk, her bir devletin egemenlik bakımından eşitliğini öngörür. 1648 Vestfalya Barışı sonrasında ise bu kural daha da yerleşmiş ve güçlendirilmiştir. Öte yandan Vestfalya Barış Antlaşması sonrasında azınlık hakları, dinini yaşama özgürlüğünü de kapsamıştır (Atıcı ve Büyükbaş, 2015).

Bu hâliyle uluslararası ilişkilerde, bir bakıma da uluslararası hukukta azınlıkların korunmasıyla ilgili ilk antlaşmaların Avrupa'da reformasyon döneminde başladığını söylemek mümkündür. Bu dönemde, Avrupa'daki prensliklerle devletlere, yani hâkim olan devlete, o devletin sınırları içinde yaşayan halkın dinini belirleme hakkı verilmiştir. Günümüzde bu hak kısıtlayıcı olarak görülse de, o zaman, özellikle Protestan Hristiyanlar için değerli bir hak olmuştur. Zira, Katolik idareciler halkın Protestan olmalarına müsaade etmemişlerdir. Osnabrück ve Münster kentlerinde yapılan ve adına Vestfalya Antlaşması denilen 1648 Antlaşmasında 1552 ve 1555 yıllarında Passau ve Augsburg'da yapılan ve Protestan azınlığa verilen haklar yeniden teyit edilmiştir. Fakat burada dikkat çekmesi gereken asıl noktalardan birisi, din özgürlüğünün halka değil prenslere verilmiş olmasıdır. Yani, Augsburg Barışı din özgürlüğünü değil de, yöneticilerin mezhep özgürlüğünü tanımıştır. Zira bu antlaşmaya göre tebanın mezhebi ile yöneticinin mezhebinin aynı mezhep olması şartı getirilmiş, hükümdarın mezhep değiştirmesi durumunda tebanın da mezhebinin değiştireceği hükme bağlanmıştır. Bununla birlikte farklı mezheplere mensup kişilerin

başka yerlere göç etmesine izin verilmiştir. Bu durum Almanca'da "Hükümdar için mezhep özgürlüğü, hiç kimse için din özgürlüğü (Konfessionsfreiheit für Herrscher, Religionsfreiheit für niemanden.)" (Leicht, 2022) olarak tanımlanmıştır.

Osnabrück'te yapılan antlaşmada Protestanlıkla Katoliklik hukuken eşit olarak kabul edilmiş, farklı bir inanca sahip olan prensin veya kralın kendi halkına inanç özgürlüğü ve mülkiyet hakları saklı kalmak üzere ahalinin başka yerlere göç etmelerine izin vermesini öngörmüştür. Katolik ya da Protestanlık dışındaki inançlara mensup kimselere ise bu özgürlükler verilmemiştir (Arsava, 1993:1).

Her ne kadar Vestfalya Antlaşması literatürde din özgürlüğü ve azınlık hakları bakımından örnek bir antlaşma olarak takdim edilerek övgüyle anılsa da, bu antlaşmada ne Katolikliğe ne Protestanlığa vurgu yapılmış sadece Hristiyanlık öne çıkarılmıştır. Antlaşmanın, ismi geçmese de açıkça Protestanlığı da Hristiyanlık içinde değerlendirdiği ve "Hristiyan âleminin huzuru için / pour le repos de la Chrétienté" yapıldığına dikkat çekilmesi, kendisini tüm Hristiyanların sahibi kabul eden Katoliklerin Roma'daki liderliği olan papalığın itiraz ve reddine neden olmuştur (Steiger, 1998:437). Dolayısıyla antlaşmanın hemen akabinde Papa X. Innocent "Zelo Domus Dei" isimli papalık protesto bildirisi ile bu antlaşmayı "bâtıl ve hükümsüz" olarak ilan ettiği gibi, ayrıca antlaşma ile papalığın din ve dünya işlerindeki yetkisine müdahale edildiğine de vurgu yapmıştır (Kremer, 1989:23).

Fakat şu var ki, Vestfalya Antlaşması, dinin devleti egemenliği altına aldığı Kutsal Roma İmparatorluğu düzenini sarsmış, devlete egemen olan Papalık yerine devletlerin kendi kiliselerini kurmalarına yol açmıştır. Her ne kadar Hristiyan mezhepleri ve Yahudilik gibi göreceli bir azınlık tecrübesi olsa da Avrupa devletlerinde azınlık hakları meselesi Osmanlıya oranla daha göreceli olarak yeni ortaya çıkmıştır. Bu yüzden ki, din ve siyasi-hukuki düzenin (devlet iktidarının) birliğini öngören, aynı zamanda tek tip bir devlet dini tanıyan, ancak buna ek olarak fethedilen halkların ve o halkların dinlerinin yarı-siyasi özerkliklerine çok eski zamanlardan beri belirli durumlarda müsamaha gösteren İslami, daha doğrusu Osmanlı millet modeli dolayısıyla Türkiye, daha 19. yüzyılda kendisinden istenilen dinî ve ulusal azınlıkların korunması konusunda zorlanmamıştır. Hatta öyle ki, uluslararası alanda Türkiye'den istenilen ve üzerinde mutabık kalınan azınlık koruma

hükümleri daha sonra Avrupa ülkeleri için bir moda/model durumuna gelmiştir (Pernthaler, 2006: 16).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu daha 1866'da uluslararası yani devletler arası ilişkilerinde “din” faktörünü etkin bir şekilde kullanmıştır. Zira Avusturya-Macaristan İmparatorluğu siyasal anlamda Katolikliği temsil eden devletin kendisi olduğuna inanmıştır. Bu sebeptendir ki, Avusturya-Macaristan konsolosları zaman zaman Osmanlı topraklarında Katolik cemaatlerinin işleri için müdahalelerde bulunmuşlardır. Aynı şekilde Avusturya'nın Osmanlıdaki diplomatlarının korumaya aldıkları bir başka topluluk da Mihitarist Ermeni Katolik cemaatidir (Gönenç, 2022).

Avusturya'nın özellikle Osmanlı içerisindeki Katolikleri korumasına “Kultusprotektorat” denilmektedir. Her ne kadar Senem Gönenç, terimi “Kültürkorumacılığı” (Gönenç, 2022) olarak tanımlasa da bu tanımlama yeterli değildir. Zira özellikle 1615 yılındaki Viyana Antlaşmasından sonra barış antlaşmalarına da giren Katoliklerin korunması meselesi de dikkate alındığında “Kultusprotektorat” daha çok inanç/din korumacılığı olarak tanımlanmalıdır. Bu “Kultusprotektorat” politikası ile Avusturya'nın Osmanlı ile yaptığı antlaşmalarda neredeyse hemen hemen Katolikler öncelenmiş ve Katoliklerin dinî yaşam hakları öncelikle 1615 Viyana Antlaşmasında garanti altına alınmış, bu garantiler daha sonra da 1699 Karlofça ve 1718 Pasarofça antlaşmalarında tekrar edilmiştir (Kurtaran, 2006). Öte yandan, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Kultusprotektorat anlayışı ile Osmanlı'nın içişlerine müdahale dahi edebilmiş durumdadır. Öyle ki Arnavutluk Katoliklerinin korunması için İtalya da işin içine sokulmuş hem İtalya hem de Avusturya bu politika sayesinde ekonomik ayrıcalıklar da elde edebilmiştir (Csaplár-Degovics, 2014:20).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda, azınlık haklarının garantiye alınması, 8 Nisan 1848 tarihinde Avusturya-Macaristan İmparatoru 1. Ferdinand tarafından Bohemya (Çekoslavakya) hakkında ilan edilen fermanla özel bir karakter kazanmıştır. Her ne kadar imparatorluğun Macaristan bölümünde Macarca resmî dil olarak kullanılsa da, özellikle Bohemya'da Almancanın kullanılması zorunlu olmuştur. Fakat bu bölgenin halkı çok büyük oranda Çek, Slovak ve Şilezya'lılardan oluşmaktadır. Bohemya Fermanı (Almanca: Böhmische Charta, Das Kaiserliche Reskript vom 8. April 1848 (8 Nisan 18848 İmparatorluk Emirnamesi) ise bölgedeki

okullarda ve resmî dairelerde Çek dilinin resmî dil olarak kabul edildiğini bildirmiştir. Bununla birlikte fermanda, Bohemya'daki tüm devlet daireleri ile mahkemelerdeki görevlilerin Almanca ve Çekçe dilini bilen kişilerden olması şartı da bulunmaktadır (Böhmische Charta, 1848).

Aynı günlerde 25 Nisan 1848 tarihinde İmparatorluk İçişleri Bakanı Franz von Pillersdorf tarafından yayımlandığı için Pillersdorf Anayasası olarak bilinen anayasaya göre de, Avusturya-Macaristan İmparatorluğundaki tüm halkların/kabilelerin (Volksstämmen) ulus ve lisanlarının dokunulmazlığı garanti altına alınmıştır. Öte yandan, yine aynı yıl Steiermark Eyalet Parlamentosu da eyaletteki özellikle Slovenlerin ulusal haklarını aynen Almanlar gibi eşitlemiş, parlamento ile devlet dairelerinde Sloven dilinin kullanılabilceği kararını almıştır. 21 Aralık 1867 yılındaki Kanun-u Esasî'nin 14. maddesi "İnanç ve Vicdan Hürriyeti"ni, kişisel din özgürlüğünü, herhangi bir kurumsal dinî ayine veya davranışa katılmama özgürlüğünü garanti altına almıştır. İmparatorlukta bulunan her etnik grubun (Volksstämme) kendi ulusal kimliğini ve lisanını koruma ve geliştirme konusunda eşit tutulmuş, Kanun-u Esasî'nin 2 maddesine göre de, eyaletlerde konuşulan tüm lisanların okul, idare ve kamusal alanda eşitliği, yani geçerliliği kabul edilmiş, bir dil diğer dile öncelenmemiştir. Avusturya'nın 13 Mart 1938 tarihinde Almanya'ya ilhaki sonrasında Saint-Germain sözleşmesi yürürlükten kaldırılmadı ise de, antlaşma yok hükmünde muamele görmüş veya en azından, antlaşma "sadece kağıt üstünde" olarak değerlendirilmiştir. Fiiliyatta, Kärnten ve Burgenland eyaletlerindeki Slovenlerle Hırvat azınlıkların hakları kaldırılmıştır (Reiter, 2001).

Uluslararası sözleşmelere göre azınlıkların korunması, azınlıkların insan haklarının garanti altına alınması anlamına gelmektedir. Hususiyetle, çoğunluk toplumundan farklı bir dinî inanca mensup dinî azınlıkların korunması ve bu azınlıkların din ve inanç özgürlüğünün garanti altına alınması şeklinde tezahür eden din özgürlüğünün korunması, insan hakları çerçevesinde değerlendirilmiştir (Arsava, 1913:7)

5. Avusturya'da Din Özgürlüğünün Yasal Temelleri

Avusturya'yı devletler sahnesine çıkaran hanedan Habsburg Monarşisi diye bilinen hanedan olmuştur. Habsburgların başında bulunduğu Avusturya (-Macaristan)

imparatorluğu, 16. yüzyılda Orta-Doğu Avrupa'daki Hıristiyan feodal devletleri Osmanlı istilasına karşı korumak amacıyla kurulmuş bir imparatorluktur. Bu yüzden imparatorlukta din, mezhep ve etnik yapı farklılıkları önem arz etmektedir. Ortak bir hükümdar, ordu ve bürokrasi tarafından bir arada tutulan farklı bölgelerin, etnik grupların ve mezheplerin bir araya gelmesinden oluşan bu imparatorluğun yöneticileri, adını bugünkü İsviçre'de Aare Nehri üzerinde bulunan kaleden (Habichtsburg, "Şahin Kalesi") alan Karolenj kökenli bir kraliyet ailesinden gelmiştir (Karčić, 199:98).

Topraklarında Hristiyanlığın çeşitli mezheplerine mensup kişilerle Yahudilerin yaşamakta olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu din özgürlüğünü yasa ya da kanun hükmündeki kararnamelerle yürürlüğe koyan ilk ülkelerin başında gelmektedir. Avusturya buna bir şekilde mecbur kalmıştır.

Avusturya'da din özgürlüğü 1848 yılında anayasal bir hüküm olmuş, daha sonra da uluslararası antlaşmalarla da garantiye alınmıştır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu bugünkü Avusturya'da anayasa hükümleri ile eş değerde tutulmuştur.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda kanun hükmünde kararname yerine geçen insan hakları ya da din özgürlüğü fermanlarının ilki 1781 yılında ülkenin belli başlı Protestan kiliseleri için çıkarılan Tolerans Fermanıdır. Bu fermanı daha sonraki yıllarda diğer din ve mezheplerle ilgili fermanlar izlemiştir.

5.1 Tolerans Fermanı 1781

Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda, din özgürlüğünün tanınmasının günümüze göre anlaşılabilir ilk adımı 1781 yılında yayımlanan Tolerans Fermanı'dır. İmparator 2. Joseph tarafından yayımlanan bu fermanla, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda yerleşik bulunan ve Vestfalya Barış Antlaşmasında geçen "Hristiyanlık" tarifinin bir parçası olarak kabul edilen Protestan kiliselerinin yanı sıra Ortodoks kiliselerine de tolerans gösterilmesi kararı alınmıştır.

13 Ekim 1781 tarihinde yayımlanan bu Tolerans Fermanı ilgili kiliselere sadece belirli şartlar altında faaliyet gösterme hakkı tanınmıştır. Bu şartlar arasında

Protestan ve Ortodoks kiliselerinin nikah kıymama, nikahları sadece eskiden olduğu gibi Katolik kilisesinin kıyma şartı da bulunmaktadır.

Protestan ve Ortodokslar her yerde istedikleri gibi kilise kuramayacak, kurulacak olan kiliseler “Kilise” adını kullanamayacak, bunun yerine “Tolere edilmiş ibadethaneler (Toleranzbethäuser)” olarak anılacaklardır. Ancak halk arasında bu ibadethaneler “Tolere edilmiş kiliseler” olarak tanımlanmaya devam edegelmiştir (Barton, 1981:152-202).

Kurulan “Tolere edilmiş ibadethaneler”in mevcut kiliselere benzemeyen, oval pencereleri bulunmayan ve ana caddelere açılmayan, ana caddelere en fazla 50 metre yakın binalar olarak açılmasına müsaade edilmiştir. Kiliselerin kuleleri bulunmayacak olan bu ibadethanelerin bir yerde en az 100 aile veya 500 mensubu bulunduğunda açılmasına izin verilecektir (Eichmeyer, 2000).

5.2 1867 Anayasası (Kanun-u Esasî, Staatsgrundgesetz 1867)

Avusturya-Macaristan İmparatoru II. Joseph’in tolerans sistemi, imparatorluk içerisindeki dinî azınlıkların özgürleşmesi yolunda çok önemli bir adım sayılmaktadır. Diğer Batı ve Orta Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Avusturya’daki dinî özgürlükler çeşitli dinî inançları kapsayan bir hareket oluşturmuştur. II. Joseph’in dinî tolerans ilkesi sadece Protestanları kapsamamış, aynı zamanda Ortodokslarla Yahudi azınlıkları da içine almıştır. Tolerans Fermanı’nın yayımlandığı zamanlarda ülkede hatırı sayılır bir Müslüman azınlıklık bulunmamakla birlikte, 26 Ağustos 1826 tarihinde yayımlanan kraliyet kararnamesi ile ülkede Müslümanların hukuken varlığı da kabul edilmiş, mahkemelerde Müslümanların Kur’an-ı Kerim üzerine yemin etmelerine müsaade edilmiştir (Heine, 2012:45).

İmparator II. Joseph’in oluşturduğu tolerans siyaseti temel olarak 1848 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu tarihten itibaren ülkede devletin dinî cemaatlerle ilişkisi hakkındaki görüşler ve uygulamalar, özgürleşme ve tolerans söz konusu olduğunda daha özgürlükçü olmaya başlamıştır. Ancak, Avusturya anayasasında ilk defa vatandaşlarının din özgürlüğü 21 Aralık 1867 yılında çıkarılan Kanun-u Esasî (Staatgrundgesetz ueber die allgemeinen Rechte der Staatsbuerger, StGG 1867) ile yer

almıştır. Din özgürlüğü ve uygulaması bu anayasanın 14, 15 ve 16. maddelerinde açıkça garanti altına alınmıştır.

1867 yılındaki Kunun-u Esası'nın 14. maddesi “İnanç ve Vicdan Hürriyeti”ni, kişisel din özgürlüğünü, herhangi bir kurumsal dinî ayine veya davranışa katılmama özgürlüğünü garanti altına almıştır. 15. maddesi, devlet tarafından tanınmış olan kilise ve diğer dinî cemaatlerin din özgürlüğünü, yani, cemaat halindeki örgütlenme ve dinlerini topluca yaşama özgürlüğünü, her bir resmen tanınmış dinî cemaatin, kendi iç organizelerini ve işletmesini kendisinin düzenlemesini, inanç, dinî tedris ve sosyal hizmetlere ayrılmış mekanlara sahip olma hakkını da garanti etmiştir. 16. maddesi ise resmî olarak tanınmamış dinî inanç mensuplarının da kendi evlerinde istedikleri gibi dinlerini yaşamalarını garanti altına almıştır. Ama burada “kanuna ve genel ahlaka karşı olmama” şartı da getirilmiştir (Wimmer, 2001).

5.3 Protestanlık Kanunu 1861 (Protestantenpatent 1861)

1781 yılındaki Tolerans Fermanıyla varlıkları kabul edilseler de Protestan kiliseleri Avusturya'da ancak 1861 yılındaki Protestanlık Fermanı'yla resmen kabul edilmiş dinî cemaatler olarak kabul edilmiştir. Ferman, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Macaristan kısmında değil, Avusturya kısmında geçerli olmuştur. Bu fermana göre Protestan kiliseleri iki ayrı varlık olarak kabul edilmiştir. Bu iki varlıktan birisi daha çok Almanya irtibatlı ve Martin Luther'in inançlarını benimseyen kiliseye mensup Ausburg Protestanlarıdır (Augsburgische Bekenntnis). İkincisi ise Helvetia Protestanlarıdır (Helvetische Bekenntnis) (ALEX, RGBI. 41/1861 S. 337–343). Helvetia İsviçre demektir. Bu Protestanlara Helvetia Protestanları denmesinin gerekçesi, Ulrich Zwingli, Johannes Calvin ve Heinrich Bullinger'in İsviçreli oluşu ve mezhebin bu kişilerin görüşlerine göre şekillenmiş olmasıdır. Bu fermanla Protestan kiliseleri Katolik kilisesi ile tam eşit statü kazanamasa da oldukça önemli haklar elde etmiştir. Avusturya Protestan kiliseleri, 6 Temmuz 1961 tarihinde kabul edilen Protestanlığın tanınması kanununun (Protestantengesetz) yürürlüğe girmesi sonrasında Katolik kilisesi ile ancak eşit statüye, eşit haklara sahip olabilmıştır (Schwarz, 2015).

5.4 Dinî Cemaatlerin Yasal Olarak Tanınması Kanunu 1874

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, imparatorluk içerisindeki yurttaşların inançlarını Katoliklik ya da Protestanlık gibi özel bir tanımlamaya gitmeden yaşayabilme imkanlarını yasal güvenceye asıl 1874 yılındaki Dinî Cemaatlerin Yasal Olarak Tanınması Kanunu (Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften) ile almıştır.

Bu kanuna göre, daha önce yasayla resmen tanınmamış olan dinî cemaatlerin tanınması, yani yasal olarak kurumsal yetkilerinin tanınması için, bu dinlerin inançlarının, ibadetlerinin ve cemaat kuruluş tüzükleriyle isimlendirilmesinin Avusturya-Macaristan kanunlarıyla imparatorluk içerisinde mevcut toplumsal ahlaka aykırı olmaması şartı getirilmiştir. Kanuna göre, bu şartları yerine getiren cemaatler, tanınmak için müracaat ederek yasal kurumsallaşmalarına gidebileceklerdir (20 Mayıs 1874 Kanunu).

5.5 Yahudi Cemaatinin Tanınması Kanunu 21 Mart 1890

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Yahudi cemaatinin kurumsal örgütlenmesine, dolayısıyla yasal olarak tanınmasına 21 Mart 1890 tarihli Yahudi Cemaatinin Tanınması Kanunu (Gesetz vom 21. März 1890, betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft. StF: RGBL. Nr. 57/1890) ile müsaade etmiştir.

Bu kanunla Yahudi cemaati, Hristiyan kiliselerinin sahip oldukları tüm haklara sahip olmuş, kendi kurumsal örgütlenmelerini gerçekleştirebilmiştir. Kanun, Kanun-u Esasî'nin 15. maddesine atıfta bulunarak Yahudilere tam bir din özgürlüğü tanımıştır (21 Mart 1890 Kanunu).

Fakat bundan evvel de yaklaşık 100 yıl önce yine Yahudileri ilgilendiren bir kanun daha çıkarılmıştır ki, bu kanun daha çok, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun çıkarları öyle gerektirdiği için çıkarılmıştır. Üstelik 2 Ocak 1782 tarihinde çıkarılan “Yahudilere Müsamaha Kanunu” (Toleranzpatent für die Juden in Wien und in Niederösterreich, 2. Januar 1782) Yahudilerin bir dinî cemaat olarak tanınmayacaklarına özellikle vurgu yapmıştır. Ama bununla birlikte, bu 1782 yılındaki kanun sadece Viyana ile birlikte Viyana ve çevresini oluşturan Aşağı Avusturya'da

(Niederösterreich) yerleşik Yahudileri ilgilendirmiştir. Fakat, daha önceleri, okula ve çıraklık eğitimine, üniversitelere gitmelerine müsaade edilmeyen Yahudi öğrencilere normal devlet okullarında eğitim hakkı tanımış, devlet okullarında 3 Yahudi öğrenci mevcut olması hâlinde Yahudi din derslerinin verilme imkânı getirilmiştir. Ayrıca, Yahudilerin iş kurmaları, ustalık yapabilmeleri gibi haklar da verilmiştir (Seewald, 2014:151).

5.6 1919 Saint-Germain Antlaşması

Saint-Germain Antlaşması (Saint-Germain-en-Laye), Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna son veren ve Avusturya Cumhuriyetinin ilk kuruluşunu onaylayan antlaşmadır ve 10 Eylül 1919'de imzalanmıştır. Bu antlaşma, Avusturya'daki inanç ve din özgürlüğünü garanti altına alan önemli uluslararası antlaşmalardan birisidir. Saint-Germain-en-Laye Antlaşması her ne kadar uluslararası bir sözleşme olsa da Avusturya Anayasası ile eşit değerinde kabul edilmektedir.

Sözleşme, 17 Ekim 1919 tarihinde Avusturya Parlamentosunda da onaylanmış ve 16 Temmuz 1920 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 63. maddesi “Avusturya, ülkede mukim herkesin, doğum yeri, yurttaşlık bağı, dil, din ve ırk ayrımı yapmaksızın herkesin hayatının ve özgürlüğünün korunmasını garanti altına almakla yükümlüdür.” hükmünü getirmiş ve ilave olarak da “Avusturya'da mukim herkes, kamusal düzeni bozmadıkları ve iyi ahlak kurallarını ihlal etmedikleri müddetçe, ister kamusal alanda isterse özel alanlarda her türlü inanç din ve vicdani kanaatlerini yaşama hakkına sahiptir.” hükmünü koymuştur (Schima, 2019).

5.7 Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu 1950 (1958)

Avusturya'da din ve inanç özgürlüğünü düzenleyen uluslararası antlaşmalar arasında Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu da Avusturya anayasası seviyesindedir. 1950 yılında kabul edilen ancak Avusturya tarafından 1958 yılında onaylanan konvansiyon, her şahsa düşünce, vicdan ve din hürriyeti tanımakta, kişilerin dinî inançlarını istedikleri gibi değiştirme veya hiçbir inancı kabul etmeme hakkı vermektedir (Schima, 2019). Bu inanma hakkı içinde, kişisel olarak ya da gruplar ve cemaat hâlinde dinî vazifeleri yerine getirme ve dinî eğitim alma ve verme hakkı da

yer almaktadır. Konvansiyonun 14. maddesi, hiç kimsenin cinsiyet, ten rengi, dil, din veya siyasal mensubiyeti hatta yurttaşlığı sebebiyle ayrımcılığa uğramasını ve mağdur edilmesini de yasaklamaktadır (Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu, 1950).

6. Azınlık Hakkı Olarak Din Özgürlüğü

Vestfalya Antlaşmasında olduğu gibi, daha sonraki dönemlerde yapılan antlaşmalarda azınlık meselesi bir dinî kimlik meselesi olarak ele alınmıştır. Uluslararası ilişkilerin konusu veya antlaşmazlığı olarak ulusal azınlıklardan önce dinî azınlıklar ele alınmış, antlaşmalarda azınlık denilince daha son dönemlere kadar hep dinî kimlik öne çıkarılmıştır.

Kısa bir tarihî değerlendirme ile çeşitli uluslararası antlaşmaları dikkate alırsak, barış ve antlaşma metinlerinin özünde dinî azınlıkların haklarının korunmasının önemli bir yer işgal ettiği tespit edilebilecektir. Meselâ, Polonya'nın Prusya'ya verilmesinden sonra yapılan 1773 tarihli Varşova Antlaşmasında, Prusya'nın Protestan mezhebinde olması sebebiyle, ülkedeki Katoliklere özgürlük ve mülkiyetlerini koruma hakkı verilmiştir.

Balkanlarda ve diğer Doğu Avrupa ülkelerindeki azınlık haklarının korunmasına dair yapılan antlaşmaların hemen hepsi de yine etnik azınlık yerine dinî azınlıkların korunmasını ihtiva etmiştir. 16. yüzyılda Osmanlı ile Fransa arasında yapılan antlaşmayla Osmanlı egemenliğindeki Hristiyanların himayesi Fransa'ya devredilmiştir. Bu uygulama 1740 yılına kadar böyle devam etmiş, 10 Temmuz 1774 tarihinde Rusya ile Osmanlı arasında yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Hristiyanların ve mülklerinin korunması ise Rusya'ya verilmiştir. 1829 Edirne Antlaşması ile Osmanlı egemenliğinden çıkan Yunanistan, bir Ortodoks ülke olarak 3 Şubat 1830 tarihli Londra Protokolü ile Yunanistan'da Katolikliğin var olma ve mülkiyet hakkını tanımıştır. 1856 Paris Antlaşması da yine dinî azınlıkların tanınması ve korunmasına yönelik hükümler içermiştir. İngiltere, Osmanlı, Rusya ve Fransa arasında imzalanan Paris Antlaşması Osmanlı Sultanı'nın Osmanlı ülkesindeki tüm tebanın din özgürlüğünü ve eşitliğini tanınmasını hükme bağlamış, Osmanlı sultan da 18 Şubat 1856 tarihinde Islahat Fermanı yayımlamıştır. 1878 Berlin Kongresi de ana konu olarak Balkanlardaki dinî azınlıkların haklarını gündeme getirmiştir. Her ne

kadar bu antlaşma ile Balkanlardaki bazı etniseler özerklik ve bağımsızlık kazandılar ise de Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya Macaristan İmparatorluğu egemenlikleri ya da himayesi altında bulunan dinî azınlıkları da korumakla mükellef kılınmıştır. 13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması dinî azınlıkların yaşadıkları ülke dışındaki dinî yüksek otoriteleri ile ilişki kurabilmelerini garanti altına aldığı gibi eğitim, siyaset ve ticaret hayatına katılımlarının da yasaklanamayacağı hükmünü getirmiştir (Arsava, 1993:3)

24 Mayıs 1881’de İstanbul’da Yunanistan ile yapılan antlaşmada ise, Yunanistan’a bırakılacak olan Teselya bölgesindeki Müslümanların can, mal, namus, din ve adetlerine dokunulmayacağı ifade edilirken, Müslümanların mevcut mülklerinin ve vakıf mallarının olduğu gibi kalacağı ve bu kişilerin “Yunanistan yurttaşlarının sivil ve politik haklardan faydalanacakları” de antlaşmayla hükme bağlanmıştır (Serbestoğlu, 2014:1079).

II. BÖLÜM: AVUSTURYA'DA İSLAMIN TARİHİ

Bir Orta Avrupa ülkesi olan günümüzün Avusturya'sı, tarih sahnesine 976 yılında Avusturya Marktgraflığı olarak ortaya çıkmış, 1156 yılına gelindiğinde ise Kutsal Roma İmparatorluğu içinde bağımsız Avusturya Arşidüklüğü'ne dönüşmüştür.

1526 yılından sonra Habsburglar hanedanlığı tarafından yönetilen Avusturya, 1804 yılında Avusturya İmparatorluğu'na (Kaisertum Österreich) dönüşmüş, 1867 yılında ise Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kurulmuştur. 1919 yılındaki Saint Germain Antlaşması ile son bulan imparatorluk bu tarihte birinci Avusturya Cumhuriyeti olmuştur. Adolf Hitler'in Almanya'da iktidarı ele geçirmesinden sonra, 1938 yılında ise Hitler tarafından Alman İmparatorluğuna (Deutsche Reich) ilhak (Anschluß) edilmiştir. Avusturya II. Dünya savaşı biter bitmez sonrasında Amerika Birleşik Devletleri ile birlikte, Fransa ve İngiltere'nin yanı sıra Sovyetler Birliği, tarafından işgal edilmiştir. Avusturya, 1955 yılında "tarafsız" kalmak şartı ile bağımsız olmuş ve ülke federal bir cumhuriyet olarak kurulmuştur. Avusturya, Avrupa Birliğine 1995 yılında katılabilmıştır (Winkelbauer, 2018)

Avusturya'nın nüfusu, 2022 yılı Nisan ayı sonu itibariyle 9 milyon 027 bin 999 olmuştur. Son 10 yıldır göçmenlere karşı sert ve ayrımcı tutumu ile dikkatleri çeken Avusturya'da göçmen ve göçmen kökenlilerin oranı ise yüzde 24 civarında bulunmaktadır. Bu da ülkede göçmenlerin nüfusunun 2 milyondan fazla olduğunu göstermektedir. Ülkedeki Türk ve Türk kökenlilerin nüfusu ise yaklaşık 300 bin civarındadır (Statistik Austria 2021).

Avusturya'da İslam dini, resmen 1912 yılında çıkarılan İslam Kanunu (Islamgesetz 1912) ile tanınmıştır. Avusturya'nın İslam ve Müslümanlarla tanışması, komşu devlet olan Osmanlı devletiyle olan ilişkileri ile şekillenmiştir. Özellikle Osmanlılar tarafından yapılan Viyana muhasarası, Avusturya'nın hem tarihinde hem de İslam ve Müslümanlarla ilişkilerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun 1878 Berlin Konferansı kararlarına dayanarak Müslümanların yoğunlukla yaşadığı Bosna-Hersek'i işgal etmesi ile İslam ve Müslümanlar Avusturya tarihinin bir parçasını oluşturmaya başlamıştır. Avusturya, 1908 yılına gelindiğinde ise Bosna-Hersek'i imparatorluğa ilhak etmiştir. Bu süreçte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İslam'ın ülkede serbestçe yaşanabilmesini

kabullenmiş, daha doğrusu kabullenmek zorunda kalmış ve İslam dinini ülkenin resmî dinlerinden birisi olarak ilan etmiştir.

Görüldüğü gibi, Avusturya'nın İslam ve Müslümanlarla ilişkisini belirleyen en önemli etken Osmanlı devleti ile olan askerî ilişkisi olmuştur. Bu ilişkinin daha öncesi olsa da, Osmanlının yükselme devrinde denizdeki büyük yenilgisini aldığı 7 Ekim 1571 yılındaki İnebahtı savaşında Haçlı kuvvetleri kumandasının Avusturya İmparatoru V. Karl'ın evlilik dışı oğullarından birisi olan Don Juan d'Austria olması Osmanlının sınır komşusu olan Avusturya ilişkilerini derinden sarsmıştır. İnebahtı savaşının kaybedilmesi ile Osmanlının denizlerdeki hakimiyeti sarsılmış, sonuç her iki taraf için de yüksek bir moral etki oluşturmuştur. (Heine, 2012:36)

Yine 1683 yılındaki Viyana kuşatması, Avusturyalıların İslam ve Müslümanlara bakış açısını çok önemli oranda etkilemiştir. Üstelik bu savaşı Osmanlı kaybetmiş olsa da, Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Katolikleştirme siyaseti sebebiyle bölgedeki Protestanlarla Balkanlardaki Ortodoksların yanı sıra, Habsburg idaresinden hoşnut olmayan Macaristanlı çiftçiler grubu olan Kuruzlar ve diğer gönüllü direnişçiler Osmanlıya destek vermişlerdir. (Heine, 2012:39)

Ancak her iki büyük güç arasındaki bu askeri çatışma ve siyasal etkilemeler, aynı zamanda karşılıklı kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmiştir. Daha Viyana kuşatmasının arkasından 100 yıl geçmeden Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun büyük kentlerinde kahve, kurabiye ve ekmek çeşitlerinin yanı sıra entelektüeller dünyasında da doğu dünyasına ilgi artmıştır. Türk sanatı, Türkçe kelimeler, Türk kıyafetlerinden esinlenen moda hareketleri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu başta olmak üzere Avrupa'da yayılmaya başlamıştır. (Heine, 2012:42-43) Özellikle adına Turquerie denilen Türk hayranlığı bir moda hâline gelmiştir.

Buna karşılık Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi de Avusturya'yı ve özellikle Başkent Viyana'yı derinlemesine ve masalımsı bir anlatım ile Osmanlı dünyasına tanıtmaya çalışmıştır. Yani etkileşim karşılıklı olmuş, özellikle 18. yüzyıl ve sonrasında askerî tehditlerin de ortadan kalkmasıyla her alanda karşılıklı etkileşim söz konusu olmuştur. Ekonomik ve bilimsel alışverişler çeşitli ambargolara rağmen sürekli devam ede gelmiştir. 21 Temmuz 1718 tarihinde imzalanan Pasarofça Antlaşması sonrasında, Osmanlı Avrupa'da önemli bir toprak kaybına uğrasa da, Avusturya-

Macaristan İmparatorluğundaki tüm Osmanlı tebaası ticaret ve yerleşim hakkına sahip olmuş, dolayısıyla inanç özgürlüğüne fiilen sahip olmuşlardır. Ancak, imparatorluk vatandaşı olan Müslümanlara Hristiyan olmaları hâlinde din özürlüğü tam olarak tanınmıştır. Aksi takdirde belirli kısıtlamalarla karşı karşıya kalmışlardır. (Heine, 2012:45)

Aslında karşılıklı etkileşimin askeri çatışmaların bitmesi ile doğrudan ilişkisi yoksa da barış hâli etkileşimi daha da kuvvetlendirmiştir. Örneğin Avusturya tarafında Viyana okullarında daha 1674 yılında Türkçe (Osmanlıca) ve Arapça dersleri verilmeye başlanmış, 1754 yılına gelindiğinde de İmparatoriçe Maria Theresia Joseph, Viyana’da, Doğu Dilleri Kraliyet Akademisi’ni (Kaiserlich-königliche Akademie für Orientalische Sprachen) kurmuştur. Bu akademinin meşhur öğrencileri arasında yine meşhur Osmanlı tarihçisi Joseph von Hammer-Purgstall da bulunmaktadır. (Heine, 2012:44)

1. Bosna-Hersek’in İşgal ve İlhakı

1878 Berlin Antlaşması Balkanlardaki tüm dinî coğrafyayı derinden değiştirerek etkilemiştir. Bu bakımdan antlaşma Osmanlının Balkanlardaki egemenliğinin sona erdiğini tasdiklemesinin ötesinde, bölgedeki tüm dinî grupların sosyo-kültürel yerleşimine de tesir etmiştir. Antlaşma her ne kadar bölgede daha yeni bağımsızlık ya da muhtariyet kazanan Romanya, Bulgaristan ve Sırbistan’da yaşayan Hristiyan halkın din özgürlüklerini garanti altına alsa da, bölgede yaşayan Müslüman halkı da dışlamamıştır. Gerçi Müslüman halk için açık bir hukukî ifadeye yer vermemekle birlikte, bölgedeki tüm dinî grupların kendi ruhanî liderleri ile irtibat kurmalarını garanti etmiştir. Fakat, bu açık ifadeye rağmen, bu bölgedeki Müslümanların Halife veya Şeyhulislam ile irtibatta olup olamayacağı meselesi, o dönemde bölgedeki en şiddetli siyasal ve sosyal tartışma konularının başında gelmiştir (Furat, 2019:73)

1878 Berlin Antlaşması, Bosna-Hersek’in idaresini Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na devretmiş, fakat Avusturyalılar Bosna-Hersek ile birlikte Yenipazar sancağını da almak istemişlerdir. Osmanlının karşı çıkması sonrasında Avusturya Yenipazar’dan vazgeçmiş. Uzun müzakerelerden sonra Avusturya ve Osmanlı arasında bir antlaşma imzalamıştır.

21 Nisan 1879 tarihinde imzalanan anlama ile Borsa-Hersek'teki Müslümanların hakları garanti altına alınmak istenmiştir. Bu antlaşmaya göre:

Bosna ve Hersek'te bulunan her din ve mezhebe mensup kişilerin din özgürlüğü, bu özgürlüğün hiç endişeye mahal vermeden uygulanması, Bosna ve Hersek'te yerleşmiş olsun ya da ikamet etmekte olsun herkes için garanti edilecektir. Hassaten Müslümanlar kendi alimleriyle, (İstanbul'daki şeyhülislamlık kastediliyor) dinî münasebet kurmakta tamamıyla serbest olacaklar. Avusturyalı askeri komutanlarla idareden sorumlu idari memurlar, Müslümanların, mal ve can emniyetinin yanı sıra, namus ve ahlakları ile geleneklerinin korunması ve dinlerini yaşama özgürlüğüne zarar gelmemesi için fevkalade gayret göstereceklerdir. Bu anlamda Müslümanlara saldıran kişiler katî bir şekilde cezaya çarptırılacaktır. Osmanlı padişahının ismi Bosna ve Hersek'teki camilerde okunan hutbelerde anılacak, Osmanlıya ait sancaklar minarelere asılabilecektir. Yine Osmanlı parası da bu bölgelerde para birimi olarak kullanılmaya devam edecektir (Çakmak, 2003:).”

Türk kamuoyu antlaşmanın ağır şartları sebebiyle, Yenipazar sancağının işgal edilmemesine rağmen hiçbir şekilde yumuşamamıştır. Türkiye'nin Avrupa ve Asya'daki tüm limanlarında Avusturya malları ciddi bir şekilde boykota uğramıştır. Türk kamuoyunu yumuşatma çabasına giren Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Baron Alois Lexa von Aehrenthal, bir konferansın yalnızca orada yapılan görüşmeleri kayıt altına alacağını, bu yüzden de karşılıklı müzakerelerin devam etmesinin münasip olduğunu söylemiştir. Aehrenthal ayrıca, Türkiye'nin daha fazla tazminat istemesinin de makul olduğunu kabullenmek durumunda kalmıştır. Ki, böylece görüşmeler Aralık ayı boyunca devam etmiş ve 9 Ocak 1909 tarihinde Avusturya'nın ilhak tazminatı olarak Türkiye'ye sunduğu 2.500.000 Osmanlı Lirası teklifi Osmanlı Sadrazamı tarafından kabul edilmiştir (Seton-Watson,1911:194-197)

Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph, Bosna'nın işgali sonrasında hem Osmanlı ahalisini hem de Bosna-Hersek'teki Müslümanları teskin etmek amacıyla bir bildiri yayımlamış, bu bildiri ile Bosnalı Müslümanların inanç özgürlüklerinin korunacağı ve garanti altına alınacağı açıklanmıştır. İmparator Franz Joseph, Bosna halkına “Ülkenin her evladı kanun önünde eşit muameleye tabi tutulacaktır. Her vatandaşın inanç özgürlüğü güvence altındadır. Ayrıca her vatandaşın, can, mal ve diğer varlıkları da devletimizin garantisi altındadır.” sözünü

vermiştir (Wiener Zeitung, 1878). Ancak, işgal kuvvetleri başkumandanları işgali bir “medeniyet misyonu” olarak görmüştür. Nitekim, Bosna’yı işgal eden Avusturya askerlerinin başkomutanlarından Feldmareşal Joseph Philippovich von Philippsberg işgali “insaniyet ve medeniyet hizmeti” olarak değerlendirmiş ve askerlerine “Bugün size, bir zafer yürüyüşü emretmiyorum, ama, zorlu bir işi kumanda ediyorum. Vazifeniz, insaniyet ve medeniyet içindir.” şeklinde emir vermiştir (Martin, 2020:175-176).

Fakat Avusturya bu sözleşmelere sadık kalmamış, hutbelerin Osmanlı Sultanı ve İslam’ın halifesi adına okutulmasına müsaade edilmemiştir. Gerçi, hutbeler yine İslam halifesi adına okunmakta ise de Osmanlı sultanının bizzat isminin zikredilmesi engellenmiştir. Buna karşılık, Bosna’ya bağımsız bir Reisu’l Ulema tayin edilmiştir. Bu bağımsız Reisu’l Ulema tayini Avusturya imparatorluğunun bir taktik siyaseti olmuştur. Fakat, Avusturya yönetimi, İstanbul’un daha fazla tepkisini çekmemek için İstanbul’daki Şeyhulislam’ın yetkisini de kabul etmek durumunda kalmıştır. Ancak bu sözde bir kabullenme olmuş, sadece Reisu’l Ulema’nın atanma bilgisinin Şeyhulislam’a bildirilmesiyle yetinilmiştir (Nuhanović, 2009:61).

Avusturya’nın Bosna’yı Osmanlıdan ayırma girişimleri aynı zamanda vakıflar kanunu ve Bosna’daki vakıfların organizesinin değiştirilmesi ile de devam etmiştir. Bu değişiklikler yapılırken Bosna’daki Şeriat Mahkemelerinin yetkisi Bosnalı Müslümanların sadece evlilik, aile ve miras hukuku alanıyla sınırlandırılmıştır (Džaja 1994:62).

Bosna-Hersek’i önce işgal eden sonrasında da ilhak eden Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı’dan kalan idari ve malî düzenini fazlaca değiştirmemiş ise de, genel olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun düzenine uyarlamıştır. Bununla birlikte hukuk alanında önemli değişikliklere gidilmiştir. Meselâ, Müslümanların kendi aralarındaki hukuki işlerini yürüten Saraybosna’daki Yüksek Şeriat Mahkemesi (Scheriatsobergericht) ile diğer şeriat mahkemelerine ilaveten, 1879 yılı Nisan ayından itibaren Yüksek Vilayet Mahkemeleri (Landesgericht) de kurulmuştur. Fakat, Şeriat Mahkemeleri her ne kadar Osmanlı ile irtibatlı gibi görünse de 1883 yılında yayımlanan Şeriat Mahkemeleri Genelgesi’ne (Verordnung über die Organisation und den Wirkungskreis der Scheriatsgerichte) göre, bu mahkemelerin hakimleri Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun memurları

olarak ilan edilmiştir. Bunun için de şeriat mahkemelerinde görev yapacak olan hakimlere (kâdilere), Bosna-Hersek Ulema Meclisi'nden şeriat mahkemelerinde hakimlik yapabilecekleri yeterlik diplomaları almaları şartı getirilmiştir. Avusturya İmparatorluğu'nun Bosna'yı kendisine bağlama politikalarının sonucu olarak Şeriat Mahkemeleri'ni devlete bağlayabilmek, bu arada hem Müslüman halkın hem de Osmanlının tepkisini en aza indirmek için sürekli bir yenilemeye gidilmiştir. Örneğin,1878 yılından 1900 yılına kadar Şeriat Mahkemelerini ilgilendiren toplamda 387 kararname ve genelge yayımlanmıştır. Bu kadar genelge ve kararname imparatorluğun, Bosna üzerindeki hakimiyetini pekiştirmesinin bir nişânesi olmuştur (Bumann, 2020:163).

Avusturya İmparatorluğu, işgal ve ilhaka rağmen Osmanlının Bosna'daki etkisinin güçlü olmasından sürekli endişe etmiştir. Zira Boşnak Müslümanlar doğrudan Halifeye bağlı kalmışlardır. Bunun için Bosna'yı Osmanlıya bağlayan en güçlü bağ olan İslam bağına da ele almak isteyen Avusturya, dinî olarak da Bosna'da farklı bir dinî yapılanmaya gitmek istemiş, Boşnakların dinî örgütlenmesinin İstanbul'dan bağımsız hâle getirilmesi üzerinde çalışmıştır. İlhak ve işgal sürecinde Bosnalı Müslümanlar din eğitimi alanında problemler yaşamıştır. Bu sorunlar bugün Avrupa'da (özellikle Avusturya'da) yaşayan Müslümanların karşılaştıkları sorunlarla benzer özellikler göstermektedir (Furat, 2013:7).

Bu noktada günümüz (2015-2022) Avusturya hükümetlerinin din özgürlüğüne ve dinî cemaatlerin veya kuruluşların uluslararası iş birliği yapabilmeleri hakkına rağmen Müslümanların özellikle Türkiye ile iş birliğine gitmesini Avusturya için tehlike olarak görmesini de yeniden hatırlamak gerekmektedir.

Osmanlı 18 Haziran 1880 tarihinde, Bosna Müftülüğüne önceden Rumeli Kazaskeri olan Ahmed Şükrü Efendi'yi atamıştır. Bu atama sonrasında Avusturya hükümeti Müslümanların dinî idaresini de şekillendirmek üzere harekete geçirmiştir. Avusturya, Bosna Müftüsünün Osmanlı tarafından atanmasının Bosna-Hersek'in iç işlerine doğrudan müdahale olarak değerlendirmiştir. Gelişmeler üzerine Avusturya Bosna'da Mustafa Hilmi Hadžiomerović'i Baş Müftü olarak yetkilendirmiştir. Bunun üzerine Osmanlı da Hadžiomerović'in baş müftülüğünü onaylamak zorunda kalmış ve Hadžiomerović'e Bosna'da çeşitli müftülerle kâdileri atama yetkisini vermiştir. Avusturya bununla birlikte daha bağımsız bir dinî teşkilatlanma kurmayı da

düşünmüştür. Zira Osmanlı, müftü ve kâdi atamalarıyla Bosna'da etkinliğini sürdürebilmiştir. Bunun üzerine Avusturya-Macaristan Maliye Bakanı Benjamin Kallay, Bosna'da bağımsız bir İslam Birliğinin kurulması ve başına da Mustafa Hilmi Hadžiomerović'in getirilmesini, Hadžiomerović'in aynı zamanda Bosna Hersek İslam İttihadı'nın Ulema Reisi (Reis-ül Ulema) olmasını önerisini Avusturya-Macaristan İmparatoruna bildirmiştir. İmparatoruna Joseph de öneriyi onaylayarak Hadžiomerović ilk Bosna Reis-ül Ulema'sı olmuştur (Turbić, 2018:128-131).

Osmanlı devleti ile Avusturya-Macaristan arasında 21 Nisan 1879 tarihli bir sözleşme yapılmış, bu imzalanan sözleşmeye göre, Bosna-Hersek'te bulunan tüm din mensuplarına din özgürlüğü tanınmış, Osmanlı devleti özellikle Müslümanların din özgürlüğü hususunda hassas davranmıştır. Aynen bugün olduğu gibi, o zamanda da Avusturya imparatorluğu bölgedeki Müslümanlar üzerindeki etkisini 1879 Antlaşmasına aykırı olsa da kısıtlamak için organizelere girmiştir. Bu günkü Avusturya yöntemi de daha sonra görüleceği gibi "Türkiye'nin etkisini kırmak" amaçlı olarak Avusturya'daki Müslümanların anayasada yer alan haklarını, özel kanun ve yönetmeliklerle kısıtlama yoluna gitmiştir. 1882 yılında Bosna-Hersek İslam Cemaati aynen Avrupa'daki Katolik dinî kurumsallaşmaya benzer bir kurumsallaşmaya zorlanmıştır. Ancak daha sonra bu kurumsallaşma süreci sonucunda 1979 yılına gelindiğinde Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich - IGGiÖ (Avusturya İslam Cemaati) kurulmuş, bu kurumsallaşma bugün (sünnî) Müslümanların resmî temsilciliğini yapan Avusturya İslam Cemaati'nin çalışma ilkelerini oluşturmuştur. Bununla birlikte bir Avrupa ülkesinde ilk defa İslam ve Müslümanlar "Avrupaî" bir örgütlenme ile kamusal alanda yerlerini almışlardır (Heine, 2012:47).

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosnalı Müslümanların ayrı bir ulusal kimliklerinin oluşmasını istemiştir. Bosnalı Müslümanlar Slav ama Müslüman iken Bosnalı oluşlarını değil, sadece Müslüman oluşlarını öne çıkarmışlardır. Fakat Avusturya, 20. yüzyılın başında özellikle Sırpların bağımsızlık hareketlerine karşı Bosnalı Müslümanların farklı bir ulus olarak ortaya çıkmasını istemiş, zorakî olsa da, yani siyasi ve idari iktidar ve güç mücadelesi sebebiyle de olsa, Bosnalıların dini olan İslam'ı resmen tanıma yoluna giden ilk Hristiyan Avrupa ülkesi olmuştur (Fónagy, 2014).

O zamanda, Bosna-Hersek haricinde Avusturya’da özellikle Viyana gibi büyük şehirlerde bir cami inşa edilmemiştir. Gerek Bosna Müslümanlarını teskin etmek gerekse değişen siyasal şartlara göre Bosna-Hersek’in eski sahibi olan Osmanlı devleti ile ilişkilerini iyi tutmak ve daha da geliştirmek amaçlı da olsa, Viyana Belediyesi ile imparatorluk hükümeti ve Avusturya Şark Cemiyeti Avusturya’da Müslümanların kurumsal ve fizikî görünürlüklerinin meydana çıkabilmesi için gayret göstermiştir (Fürlinger, 2015:62-63).

Bunun için başkent Viyana’da az sayıda Müslüman olmasına rağmen bu başkentte temsilî bir caminin inşasına yönelik planlar yapılmıştır. Viyana’da cami inşa planı, 1909 yılından önce Belediye Başkanı Dr. Karl Lueger döneminde başlatılmıştır. Belediye Başkan Karl Luegner Viyana caminin inşası için bir mimari yarışma planlamıştır. Luegner, Avusturya’nın Türkiye’ye yönelik dostluğunun “görünür bir işareti” olacak olan Viyana’daki cami inşaatının, Türkiye’nin çok ötesinde, İslam dünyasında güçlü bir yankı uyandıracakını da düşünmüştür. Luegner ayrıca Viyana’da bulunan Müslüman Bosnalı askerlerin, kendi ibadethanelerine de kavuşarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’na daha da bağlanacağını ifade etmiştir. Belediye imar müdürlüğü caminin daha önce düşünülen Maria-Josefa-Park’ta (Arsenal’in önündeki bugünkü Schweizergarten) değil de, Osmanlı ordusunun Viyana kuşatmasında karargah olarak kullanıldığı ve Türkenschanzpark denilen park yerinde inşa edilmesini planlamıştır (Fürlinger, 2013:170).

Caminin, yüksek, ince minaresiyle beyaz kubbeli binası, bina yeri olarak seçilen tepede uzaktan görülebilecek şekilde planlanmış ve İmparator I. Franz Joseph’e sunulmuştur. İmparator Joseph planı onayladığı gibi 250.000 Kron da bağışta bulunmuştur (Wiener Zeitung, 2007). 1914 yılında 1. Dünya Savaşı’nın başlaması ile proje gerçekleşmemiştir.

Savaş bitmeden proje yeniden ele alınmış, 1915 yılında, o zamanlar Avusturya İmparatorluk Konseyi üyesi olan sanayici Baron Theodor von Liebig’in başkan ve Viyana Belediye Başkanı Dr. Richard Weiskirchner’in fahrî başkan olduğu bir cami inşa komite kurulmuştur. Şehir Planlama Dairesi’nden Savaş Bakanlığı’na devredilen Viyana Camii Projesi’nin gerçekleşmesi için, Josef’in yerine geçen İmparator Karl da inşaat fonuna toplam 30.000 Kron bağışlayarak projeyi maddi olarak desteklemiştir. Maalesef proje savaştan sonraki ekonomik koşullar nedeniyle bir daha gündeme gelmemiştir. (Fürlinger, 2013:172).

Buna paralel olarak 1916 yılında Macaristan'da Başkent Budapeşte'de bir cami inşa edilmesi önerisi gelmiştir. Parlamento üyesi Rezső Havass'ın önerisi sonrasında Budapeşte Belediye Meclisi cami inşaatı kararı almıştır. Budapeşte Camii inşaatı için bir de komite kurulmuş, Cami İnşa Komitesi Başkanlığına Zsigmond Perényi seçilmiştir. Budapeşte Camii'nin inşaatı gerçekleşmemiştir. Fakat buna karşılık Budapeşte'de bir bulvara Osmanlı Sultanı 5. Mehmed'in adı verilmiştir. Daha önceleri "Múzeum Körút" olan bulvarın adı "Mehmed Körút" (Mehmed Bulvarı) olarak değiştirilmiştir (Pap, 2014:202).

1.1 Avusturya'nın Bosna-Hersek'i İşgaline Direniş

Bosna-Hersek'i işgaliyle birlikte Avusturya-Macaristan ordusuna karşı direnişler olmuştur. Zamanın en güçlü ordularından birisi olan Avusturya-Macaristan ordusu ilk etapta 82.000 neferlik kuvvetle Bosna'ya saldırmıştır. Avusturya askerine karşılık, Boşnak direnişçilerin sayısı ise kesin olarak bilinmemekle birlikte 40.000 civarında kalmıştır. Ancak Boşnak direnişçiler Avusturya-Macaristan ordusuna karşı kimsenin beklemediği bir direniş göstermişlerdir. Öyle ki Avusturya-Macaristan ordusu, Osmanlıya karşı oluşan çeşitli isyanlar ve iç kargaşa sebebiyle işgalin halk tarafından sevinçle karşılanacağını düşünmüştür. İşte bunun içindir ki, Avusturya-Macaristan orduları başkumandanı Feldmarşal Filipovič Bosna'nın başkentinde ilk iş olarak olağanüstü hâl mahkemesi olan Divan-ı Harb'i (Standgericht) kurmuştur (Yılmazata, 2012:75). Yargılamalar sonucunda Başkent Saraybosna'da ilk önce ulemadan Muhammed Efendi Hadžijamaković ölümüne mahkûm edilmiştir. Hadžijamaković ile birlikte Bosna-Hersek'te yaklaşık 100 direnişçi de ölüm cezasına çarptırılmıştır. Öte yandan Avusturya, Mostar, Travnik, Bihaç, Banja Luka, Brčko, Livno, Žepče ve Maglaj gibi direniş merkezlerinde de askerî mahkemeleri kurulmuştur. Ölüm cezasına çarptırılanlar arasında

Bihaç'da Hasan Salkić, Ibrahim Medenelija, Ahmed Musić ile birlikte Hasan Bey Bišćević ölüm cezasına çarptılmıştır. Livno'da da Salih ile Agan Čizmić, Derviš Bey Bušatlija ile Osman Gačić ölümüne mahkûm edilirken Saraybosna Askeri Mahkemesi de Abdulah Efendi Kaukđzić ile birlikte Muhamed Efendi Hadžijamaković, Hacı Mehaga Gačanica, Suljo Kahvić, Hacı Avdaga Halačević, ile Mehmedaga

Dalagija ve Avdo Jabučica gibi direnişin öncülerini ölüme mahkûm etmiştir (Turbić, 2018:118-119).

İşgal ve ilhak sonrasında Bosna-Hersek'ten büyük göçler olmuştur. Bosna'dan ne kadar Müslümanın göç ettiği tam olarak bilinemese de göçler sonucunda Osmanlı topraklarında çok büyük Bosnalı muhacir meselesi ortaya çıkmıştır. Göçün en önemli sebebi inanç/din olmuştur. Önceleri pek çok Boşnak Müslüman Boşnak Müslüman olmayan bir devletin egemenliğinde hayat sürmeyi kabullenememiştir. İşgal sonrasında başlayan büyük göçün önlenmesi için 1881 yılında Bosnalı Müslümanların da Avusturya-Macaristan ordusunda askerlik yapmaları şartı getirilmiş, askere alım işlemleri 1882 yılında başlamıştır. Askerlik yapmayan Boşnaklara pasaport verilmemiş, böylece göçün önüne geçilmek istenmiştir. Askerlik şartı sebebiyle Avusturya-Macaristan ordusunda askerî imamlık müessesesi de kurulmuş, Müslüman birlikler ayrı bir birlik oluşturmuştur. Müslüman askerlerin dinî ihtiyaçları göz önünde bulundurularak Müslüman askerler Ramazan ve Kurban bayramları ile Cuma namazında izinli sayılmışlardır. Müslüman askerler için helâl yemek hazırlanmış ve Müslüman askerler Avusturya ordusunun şapkaları yerine Osmanlı fesini giymişlerdir. (Yılmazata, 2012:89-90).

Avusturya yönetiminin işgal sonrasında Bosna'da yürüttüğü siyasi yöntemdeki değişimi temsil eden ilk ve en hassas konu, Boşnakların Avusturya-Macaristan ordusuna alınması konusu olmuştur. 1881 Kasım ayına gelindiğinde Avusturya-Macaristan hükümeti tüm Boşnaklara imparatorluk ordusunda hizmet etme zorunluluğu getiren bir Askerî Kanun (Wehrgesetz) çıkarmıştır. Bunun üzerine Boşnaklar ve Sırlar 1882 yılında bu yasaya karşı ayaklanmışlardır. İsyancılar, işgal gerçeğine rağmen Boşnakların yasal olarak hâlâ Osmanlı vatandaşı olduklarını ve bu nedenle yabancı bir orduya alınamayacaklarını ifade etmişlerdir. Sırlardan ziyade Boşnaklar, “Müslümanların gayrimüslim bir orduda hizmet etmesinin caiz olup olmadığını gündeme getirerek” dinî kimlik farklılığına dikkat çekmişlerdir. Fakat, bu soruya, Osmanlı tarafından atanması onaylanmış olsa da Saraybosna Müftüsü Mustafa Hilmi Hadžiomerović Boşnakları askeri kanunlara uymaya çağırarak bir fetva yayınlamış ve cevap vermiştir. Bosnalı araştırmacı Fikret Karčić günümüz araştırmacılarının bu fetvanın asıl metnini bulamadıklarını açıklamıştır. Fakat fetvanın

ana içeriğinin Avusturya-Macaristan idarecileri tarafından yazdırılmış olduğunu ifade etmiştir (Karčić, 1999:199)

Robert Donia, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna halkını paternalist, yani, eğitici, öğretici, ama aynı zamanda cezalandırıcı bir baba yaklaşımıyla idare ettiğini açıklamıştır. Burada “loco parentis /veli/vasi” tabirini kullanan Donia, Avusturyalı idarecilerin Bosnalıların uslu çocuk olmasını istediklerini, böylece harekete geçirilerek disipline edilebileceklerine inandıklarını ifade etmiştir. Benjamin Kállay'ın Bosna-Hersek idarecisi olarak atanmasıyla bazı farklı uygulamalar yaşansa da, bu parentalist yaklaşım Benjamin Kállay'dan önce başlamıştır. Robert Donia, bu idarenin Bosna-Hersek yaklaşımını “Avusturya-Macaristan yönetimi boyunca yetkililer, doğası gereği üstün olan bir medeniyeti doğası gereği aşağı olan halklara empoze etme yükünü taşıdıklarına inanmışlardır. Ne coğrafi yakınlık ne de paylaşılan etnik köken Avusturya yönetiminin Bosnalıları kasıtlı küçümsemelerini hafifletmemiştir (Donia, 2018:71-72).” şeklinde değerlendirmiştir.

Bu yüzdendir ki, Avusturya-Macaristan'ın “kültür hizmeti/medenileştirme hizmeti” adını verdiği bir politikayla hem medeniyet hem de sanayi bakımından geri kalmış (!) bu bölgelere Avusturya'nın temsil ettiği batı medeniyetinin üstünlüğü gösterilmeye çalışılmıştır. Bu politika, sadece Müslümanları etkilememiş, ama Osmanlı yönetiminde yaşamış olan üç farklı dinî ve etnik grubu da etkilemiştir. Bunların başında şüphesiz ki Müslümanlar gelmekte (Boşnaklar), ikinci grubu da Ortodokslar (Sırp) oluşturmaktadır. 3. Grup ise Katolik Hırvatlardır (Furat, 2013:5)

2. Avusturya'da Müslüman Nüfus

Avusturya'da, imparatorluğun da dikkate almak zorunda olduğu Müslüman nüfus, 1878 Berlin Konferansı kararıyla Avusturya tarafından Bosna-Hersek'in işgal edilmesini müteakiben ancak dikkat çekici sayıya ulaşabilmiştir. Daha önce ülkede yaşayan Müslümanların çoğunluğu diplomat veya tüccarlarla seyyahlardan oluşmuştur. Osmanlıdan savaş yoluyla ele geçirilen topraklarda yaşayan Müslümanların çok önemli bir bölümü ya Osmanlı topraklarına göç etmek ya Katolikliği benimsemek zorunda kalmıştır. Tahminlere göre çok sayıda gizli Müslüman da bulunmaktadır.

Bosna-Hersek'in önce işgali, arkasından da ilhaki sonrasında Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda yaklaşık yarım milyon Müslüman yaşamaya başlamıştır. Avusturya işgaline karşı ilk dönemlerde başlayan silahlı direniş daha sonra yerini sükûnete bırakmıştır. Bu sükûnette Bosna-Hersek'teki Müslümanların dinlerini kamusal olarak yaşamalarına imkân sağlanması ve hatta Müslümanların askeri idarede görevlendirilmesi, askere alınan Müslümanlar için İslamî kurallara riayet edilmesi önemli rol oynamıştır. Bosna-Hersek'teki Müslümanların nüfusu yarım milyon ile ifade edilirken, 1910 yılında Avusturya'nın o zamanlar Sisleytanya denilen Kuzey Avusturya bölümündeki Müslümanların sayısı toplam 1.446 olarak tespit edilmiştir. Müslümanların çoğunluğu 699 kişi ile Başkent Viyana'nın da dahil olduğu Aşağı Avusturya denilen Niederösterreich'ta bulunmaktadır. Bu verilerin doğru bilgiler olmadığına dair kanaat yaygındır. Çünkü, o zamanlarda yapılan nüfus sayımında bu bölgedeki Müslümanlar istatistik kayıtlarında ancak "başka inançlar" kategorisinde yer almıştır (Mutschlechner).

Ernst Furlinger de, 1910 yılındaki nüfus sayımına göre farklı rakamlar verse de yine de buna yakın rakamlar bildirmektedir. Ernst Furlinger'in tespitlerine göre 1910 nüfus sayımında, bugünkü Avusturya topraklarında 390'ı Viyana'da olmak üzere 1450 Müslümanın var olduğu kayıtlara geçmiştir (Furlinger, 2015:62-63).

1916 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun Macaristan bölümünde ise Müslümanların sayısı 4000 olarak kayda geçmiştir. Bu nüfusun 300'ü tüccar ve diplomat olmak üzere Türk, geri kalanı ise çoğunluğu Bosna ve diğer Balkan ülkelerinden gelen Müslümanlardan oluşmaktadır. Macaristan geleneksel olarak çok dinli bir toplum veya ülke olmamıştır. Müslümanların hukuki varlıklarının kabul edilmesi için ise 1916 yılında İslam dininin resmen varlığını kabul eden bir İslam yasası çıkarılmıştır. Bu yasa ile İslam Macaristan'da "resmen tanınmış" bir din olmuştur (Varsányi, 2019:342).

Günümüze gelindiğinde Avusturya'da Müslümanların nüfusu 750.000 olarak tahmin edilmektedir. 750 bin Müslümanın çok önemli bir bölümünü Türkiye kökenli Müslümanlar oluşturmaktadır. (Bauer, 2016:14-15).

Avusturya İstatistik Kurumu Statistik Austria, 2021 yılında ülkedeki Müslüman nüfusunu 745 bin 600 olarak tespit edebilmiştir. Avusturya'nın 2021

yılındaki toplam nüfusu ise 8 milyon 935 bin 800 şeklindedir. Dolayısıyla, bu nüfus içerisinde Müslümanların oranı yüzde 8,3 olmuştur (Statistik Austria, 2021).

Son 120 yılın mukayesesi yapıldığında Avusturya’da Müslüman nüfus diğer inançlara göre sayıca az olsa da oran olarak giderek artmaktadır. Daha 5-10 yıl öncesine kadar toplam Müslüman nüfusu 575.000 olarak tahmin edilmiştir (ORF, 2015). Bu nüfusun 2021 yılında 750 bini bulması şaşırtıcı değildir. Her şeyden önce aile birleşimi, yeni iş imkanları, öğrenci hareketleri ve Suriye, Irak ve Afganistan gibi İslam ülkelerinden gelen mülteci göçmen akımı bu artışta etkili olmuştur. Bununla birlikte Müslümanlar arasında doğum oranı diğer dinlerin mensuplarına göre oldukça yüksek seyretmektedir.

2001 yılında yapılan nüfus sayımına göre, Avusturya’da Müslümanların ülke nüfusuna göre nispeti yüzde dört iken, 2018 yılına gelindiğinde bu nispet yüzde sekize çıkmıştır. Bu iki katlık artış dolayısıyla yapılan nüfus tahminlerine göre, 2046 yılında Avusturya’da Müslümanların genel nüfusa göre oranı yüzde 21’i bulacaktır. Öyle ki, nüfusu 2019 yılında 1 milyon 900 bin olan başkent Viyana’da her 3 kişiden birisi Müslümanlardan olacaktır (Österreichische Integrationsfonds, 2018).

Statista, Avusturya’daki Müslümanların nüfusunu 2016 yılı itibariyle 700 bin şeklinde verirken, Alevi nüfusunu da 2012 yılı için 60 bin olarak göstermektedir (Statista, 2021). 2013 yılında hukuksal olarak bir dinî cemaat statüsü kazanan Avusturya Alevi İnanç Toplumu ise üye sayısını, 17.351 olarak vermiştir. Ancak her bir din mensubunun bir dinî cemaat mensubu olmadığı da ortadadır. Bunun içindir ki, Avusturya Alevi İnanç Toplumu Avusturya’daki Alevi nüfus sayısını yaklaşık olarak 80 bin şeklinde vermektedir (Alevi, 2022a).

Öte yandan, yine ayrı bir dinî cemaat olarak tanınan Şiilerin nüfusu hakkında da kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Werner Bauer Avusturya’da Şii nüfusun, Müslüman nüfusun yüzde 3 ila yüzde 10’na tekabül ettiğinin tahmin edildiğini bildirmektedir (Bauer, 2016:26).

Her ne kadar çeşitli istatistiki bilgiler verilse de, Avusturya’da Müslüman nüfusun gelişimi kesin olarak tespit edilememektedir. Buna rağmen, Avusturya İstatistik Dairesi Statistik Austria’nın verileri dikkat çekici bir gelişimi ortaya koymaktadır. 2022 yılından önceki istatistikleri karşılaştıran Avusturya İstatistik

Dairesi aynı zamanda diğer dinlere mensup nüfuslarla karşılaştırmalı bir rakam da vermektedir. Görüleceği üzere bu dairenin istatistiklerinde de rakamlar yuvarlak olarak verilmiştir. 2022 yılı öncesindeki istatistiklere baktığımızda, Müslümanların hem kendi nüfusunun hem de diğer din mensuplarına göre toplam Avusturya nüfusu içerisindeki oranının giderek arttığını görmemiz mümkün olmaktadır.

Avusturya İstatistik Dairesinin verilerine göre Müslümanların 1951-2021 yılları arasında ülkedeki nüfus ve genel nüfusa oranı şu şekilde olmuştur:

1951 yılına gelindiğinde Avusturya'nın nüfusu 6 milyon 933 bin 900'a ulaşmıştır. Bu yılda Müslümanların nüfusu istatistiklerde yer almamaktadır. 1971 yılında Avusturya'nın nüfusu 7 milyon 491 bin 500'e çıkarken, Müslümanların nüfusu da 22 bin 300 olarak tespit edilmiştir. Bu yılda Müslümanlar Avusturya nüfusunun ancak yüzde 0,3'ünü oluşturmaktadır. Bu tarihten sonra sürekli bir artış olmaktadır.

Avusturya'nın nüfusu 1981 yılında 7 milyon 555 bin 300 olurken, ülkedeki Müslümanların sayısı da 76 bin 900'e çıkmış, böylece nüfusun yüzde 1,0'i Müslümanlardan oluşur hâle gelmiştir. Bu tarihten sonra Müslümanların nüfusu, genel nüfusa oran her 10 yılda bir katlanarak devam etmiştir.

Avusturya'nın nüfusu 1991 yılında 7 milyon 795 bin 800, Müslümanların nüfusu da 158,800'e çıkmış, genel nüfusa oranları da yüzde 2,0 olmuştur. 10 yıl sonraki istatistikler de artış devam etmiştir. 2001 yılında ülkenin nüfusu 8 milyon 32 bin 900 olurken, Müslümanların nüfusu da 339 bin 000'e çıkmıştır. Bu oran nüfusa göre yüzde 4,6 olarak tezahür etmiştir. 2021 istatistikleri ise Müslümanların nüfusunun hızla arttığına işaret etmektedir. İstatistiklere göre Avusturya'da 2021 yılında 8 milyon 935 bin 800 nüfus varken, bu nüfus içerisinde Müslümanların sayısı 745 bin 600, Müslümanların nüfusa oranı ise yüzde 8,3 olmuştur (Statistik Austria, 2021).

3. Avusturya'da Müslümanları Temsil Eden Kuruluşlar

Avusturya'da İslam'ın resmen özel bir yasayla tanınmış olması 1912 yılında çıkarılan ve adına İslam Kanunu (Islamgesetz) denilen bir hukukî tanınma ile gerçekleşmiştir. Bu kanuna ilişkin değerlendirmeler ileride yapılacaktır. Fakat bu kanun ile İslam'ın sadece Hanefî mezhebinin resmî din olduğu ilan edilmiştir. Zira o zamanlar, Bosna-Hersek Müslümanları Hanefî mezhebine mensup bulunmaktaydı.

İslam Kanunu sonrasında, Avusturya imparatorluk sınırları içinde Müslümanlar kurumsallaşma hakkı elde etmişlerdir (Schmied 2005:190).

1912 yılındaki İslam Kanunu sonrasında Müslümanlar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu sınırları içerisinde Hristiyan ve Yahudiler ile birlikte kamusal alanda eşit haklar elde etmişlerdir. İmparatorluk sonrası kurulan Avusturya Cumhuriyeti de imparatorluk kanunlarına sadık kalmıştır. 1979 yılına gelindiğinde ise, Müslümanların bir dinî cemaat olarak tanınması söz konusu olmuştur. Bu tanınma sonrasında Viyana’da ülkedeki Müslümanları kamusal alanda temsil edecek olan Avusturya İslam Cemaati (Islamische Gemeinde in Österreich - IGGiÖ) kurulmuştur (Çakır, 2015). Dolayısıyla, İslam Kanunu ile İslam dininin resmen tanınması ve İslam’ın kamusal alanda diğer dinlerle eşit muameleye tabi olmasına rağmen, bu kanunun tam olarak hayata geçirilmesi ancak 1979 yılında Avusturya İslam Cemaati’nin kurulması ile başlamıştır.

Burada, 1878 yılında Bosna-Hersek’in işgali sonrasında 1979 yılına kadar ülkedeki İslam ve Müslümanların tarihindeki önemli noktaların kronolojisini şu çıkarmak konunun aşılması bakımından önem taşımaktadır:

- 1878 Berlin konferansı sırasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna-Hersek’in yönetimini devralmak için işgal etmesi
- 1879 Osmanlılarla Bosna-Herksek’te Müslümanlara dinî özgürlükler tanınacağına garantisinin verilmesi
- 1881 Askerlik kanununda yapılan değişikliklerle, Müslümanlara ordu içinde görevler verilmesi ve kendi dinî kurallarına göre hareket edebilme garantisinin verilmesi. Müslümanlar için Avusturya ordusunda imamların görevlendirilmesi
- 1908 Bosna-Hersek’in Avusturya-Macaristan İmparatorluğuna tam ilhakı
- 1912 İslam kanunun yürürlüğe girmesi. Hanefî mezhebinin İslam dinini temsil ettiğinin kabul edilmesi.
- 1932-1939 İslam Kültür Birliği (Islamischer Kulturbund) derneğinin kurulması. Bu derneğin en meşhur mensuplarında birisi Muhammed Esed’dir (Leopold Weiss)

- 1943-1948 Viyana İslam Cemaati (Islamische Gemeinschaft zu Wien) derneğinin kurulması

- 1951 Sosyal hizmetler amaçlı Avusturya Müslümanlar Derneği'nin (Verein der Muslime in Österreich) kurulması. Bu dönemde kısa süreli olarak "Jami'at-ul Islam" isimli derneğe temsil yetkisi verilmesi

- 1962 Müslüman Sosyal Hizmetler (Moslemischer Sozialdienst) kurumunun oluşturulması. Müslüman Sosyal Hizmetler kurumu, Bu kurum aynı zamanda şu anda uzun süre yalnız başına Avusturya Müslümanlarını resmen temsil eden Avusturya İslam Cemaati'nin (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich - IGGiÖ) de temellerini oluşturmuştur

- 1979 yılına gelindiğinde ise Avusturya İslam Cemaati (IGGiÖ) kurulmuştur. Avusturya İslam Cemaati bugün de ülkede İslam ve Müslümanların temsilciliğini üstlenmiş olan en büyük kurumdur. Kurumun resmî kayıtlardaki kısaltması 2015 İslam Kanunu ile IGGÖ şeklini almıştır. IGGÖ aynı zamanda kamu hizmetleri verme yetkisine de sahiptir (Mutschlechner).

- 1982-83 yılında Avusturya devlet okullarında İslam din dersleri mecburi dersler arasına girmiştir. Buna Avusturya'da Almanca (Islamischen Religionsunterricht an öffentlichen Schulen - IRU) denilmektedir. Ancak, isteyen Müslüman veliler okula yapacakları yazılı müracaatla çocuklarının bu dersi almak istemediklerini bildirerek dersten muaf olmalarını sağlayabilmektedir. İslam din dersleri, bugün sayıları 400'ü bulan Müslüman öğretmenler tarafından verilmektedir. Öğretmenlerin tespit ve tayini Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ) tarafından yapılmaktadır. Maaşları ise Avusturya hükümeti tarafından verilmektedir. İslam din dersleri öğretmenliği verebilmek için Avusturya İslam Cemaati'nin tespit ettiği kurallarda eğitim alma şartı vardır. Bununla birlikte İslam din dersi verecek olan öğretmenlerin eğitimi için 1998 yılından bu yana Viyana Üniversitesi'nde İslam Din Eğitimi Akademisi (Islamische Religionspädagogische Akademie – IRPA) kurulmuştur (Çakır, 2015). Fakat, bu kurum, ülkedeki siyasal gelişmelerin etkisinde kaldığı için Avusturya'da İslam din dersleri öğretmenliği yapmak isteyenler için fazla da itibar gören bir kurum olmamıştır.

3.1 Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ)

Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ), ülkede Müslümanları hem resmî anlamda temsil eden, hem de Avusturya hukukuna göre kamu hukukunun bir parçası olarak kamu tüzel kişiliği kazanmış kuruluşların hem ilki hem de en büyüğüdür.

Meselenin, yani Avusturya’da dinî cemaat olmanın anlaşılması bakımından dinî cemaat olarak bir kanun marifetiyle resmî tanınmışlık ve kamu hukukunun bir parçası olmanın (kamu tüzel kişiliği) ne anlama geldiğini de bilmek gerekmektedir.

Avusturya’da kanunlara göre resmen yasayla tanınan kiliseler ve diğer dinî cemaatler Avusturya hukukuna göre “kamu hukuku kapsamında tüzel kişilik” (Körperschaft des öffentlichen Rechts) alır ve kendi iç örgütlenmesi ile çalışmalarında kendi özel hukuklarını (kural ve ilkelerini) oluşturma hakkına sahip olurlar. Bir dinî cemaat veya dinî kurum olsalar da bu tür kuruluşlar, kamu yararına devlet veya idarenin yasayla kendilerine verilen görevlerini de icra edebilirler. Özel okul açabildikleri gibi, devlet okullarında kendi mensuplarına kendi dinî inançlarını, muhtevasını ve öğretmenlerini kendilerinin belirlediği din derslerini verebilirler. Her ne kadar Avusturya Müslümanları için (hayalen) yasaklanmış olsa da, siyasal faaliyetlere de katılabilirler. Okullardaki din derslerinde olduğu gibi, kendilerine faaliyetleri için kamu bütçesinden pay ayrılabilir. Gerçi öncelikle, bu tür kuruluşlar kendi malî bağımsızlığını da temin etmekle yükümlüdür (Oesterreich, 1).

Avusturya’da özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında oluşan iş gücü göçü, başta Yugoslavya olmak üzere Türkiye’den de çok sayıda Müslümanın bu ülkede yerleşmesinin yolunu açmıştır. Ülkedeki Müslümanlar diğer dinlerle eşit muamele görmek üzere harekete geçmişler, 1912 İslam Kanunu’na göre Müslümanları temsil ve Müslümanların işlerini resmen görme hakkı istemişler ve ilgili makama müracaat etmişlerdir. Bu müracaat sonrasında Avusturya İslam Cemaati 1979 yılında kurulmuştur.

Ancak 1912 İslam Kanunu’nda İslam’ın sadece Hanefî mezhebinin din olarak kabul edilmesi üzerine, Şîî mezhebi mensupları, ilgili kanunun, İslam’ı temsil eden mezhebin Hanefî mezhebi olduğu yönündeki hükmünün kaldırılarak diğer İslam mezheplerinin de tanınma statüsü içinde yer almasını istemişlerdir. Anayasa

Mahkemesi de bu yönde karar vermiş, kararı müteakiben, Avusturya İslam Cemaati de tüzüğünü değiştirmiş ve “cinsiyet, mezhep, etnik kökene ve vatandaşlık bağına bakmaksızın, Avusturya’daki tüm Müslümanların temsilcisi olacağını ilan etmiştir (Janda ve Vogl, 2010:25). Avusturya Anayasa Mahkemesi 24 Mart 1988 tarihinde Şiilerin bu itirazını haklı bularak karara bağlamış, daha sonra da Avusturya İslam Cemaati bugünkü tüzüğüyle, Avusturya Eğitim Bakanlığı’nın genelgesi ile yeniden yasa kapsamında özel bir yasayla dinî cemaat olarak tanınmıştır (Eğitim Bakanlığı, 1988).

3.1.1. Avusturya İslam Cemaati’nin Tanınma Süreci

1902 İslam Kanunu’nun Avusturya İslam Cemaati’nin kurulup tanınmasından önce de yürürlükte olduğu tespit edilmiştir. Konya dair bir araştırma yayımlayan Rijad Dautović, 1902 İslam Kanunu’nun Avusturya’da ikinci dünya savaşı zamanlarında da yürürlükte olduğunu gündeme getirmiştir. Dautović, 1902 İslam Kanunu’nun yürürlükte olduğunu bir imam nikahı davasını örnek göstererek anlatmaktadır. İlgili araştırmaya göre Linz Eyalet Yüksek Mahkemesi 1961 yılındaki bir kararında Avusturya’daki Müslümanların imam nikahı ile nikahlanmalarının yasal olduğuna hükmetmiştir. Dautović’in aktardığına göre, 2 Şubat 1961 tarihinde Linz Eyalet Yüksek Mahkemesi (OLG Linz) Hildegard Luise Finsterer’in vefat etmiş olan eşi Faik Donlagić’ten olma 27 Haziran 1946 tarihinde Viyana doğumlu Lejla Donlagić isimli kızının evlilik içi doğum olduğunun tescil edilmesini kabul etmiştir. Çiftin evlilikleri 14 Eylül 1945 tarihinde Salzburg’da gerçekleşmiştir. Nikah, bir imam tarafından kıyıldığı için, mahkeme, Faik ile Hildegard’ın evliliklerinin meşruluğunu, dolayısıyla bu evlilikten olan Lejla’nın de evlilik içi kızı olduğunu tespit etmiştir (Dautović, 2019:99-100)

Dautović, Linz Eyalet Yüksek Mahkemesi’nin kararını ayrıca, Avusturya’da 1912 yılından beri hem yasal hem de kurumsal temsil olarak İslam ve Müslümanların kabul edildiğine delil göstermektedir. Dautović, bu mahkemenin kararına dayanarak, başkanlığını Salih Hadžialić’in yaptığı ve kendisi hakkında literatür haricinde pek fazla bilgi bulunmayan ayrıca Zeynep Sezgin tarafından da herhangi bir kurumsal temsilde bulunmadığı gündeme getirilen Viyana İslam Cemiyeti’nin (Islamische Gemeinde zu Wien) Nazi döneminde de temsil görevinde bulunduğunu açıklamıştır. Zira, Nazi dönemi emniyet güçleri 21 Haziran 1943 tarihli yasal kuruluş onama

belgesini düzenlerken, 23 Aralık 1942 tarihinde, Viyana’da Bayram kutlamalarını da organize eden böylece bir İslamî inanç cemaatinin kurulduğuna vurgu yapmıştır. Ancak, 21 Haziran 1943 tarihli yasal onama belgesinde cemiyetin adı Viyana İslam Cemaati (Islamische Gemeinschaft zu Wien) olarak yer almıştır. Bu değişikliğin, nasıl ve ne amaçla yapıldığı, nasıl yapıldığı da bilinmemektedir. (Dautović, 2019: 104-105).

Avusturya Müslümanlarının yasal temsilci kurumlarının oluşmasında Dr. Smail Balić’in önemli bir yeri vardır. Dr. Smail Balić ,1962 yılında, “İslamî bir inanç cemaatinin resmî ve maddî varlığının temelini oluşturacak Müslüman Sosyal Hizmetler (Muslemischer Sozial Dienst) derneğini kurmuştur. Derneğin kuruluş onayı 9 Temmuz 1962’de tamamlanmıştır. İlginçtir ki, Dr. Smail Balić yukarıda söz konusu davada ismi geçen Faik Đonlagić’in vefat belgesini de imzalayan kişidir. Balić daha sonra gerçekten de 1971 yılında bu konuda ilk adımları da atmıştır. 26 Ocak 1971 yılında bir dinî cemaat olarak tanınma müracaatı yapan Müslüman Sosyal Hizmetler derneğine 2 Mayıs 1979 tarihinde verilen İslamî dinî cemaat statüsünde, “Viyana İslam Cemiyeti” (Islamische Gemeinde zu Wien) adı yer almıştır. Burada dikkat çeken bir nokta da, daha 1948 yılında (1 Mart 1948) Smail Balić ile birlikte pek çok Müslümanın Avusturya Müslümanları Derneği (Verein des Moslems Oesterreich) isimli bir dernek kurma girişimlerinin de olmasıdır. Nazi yönetimi sonrasında kurulması için girişimde bulunulsa da kuruluş müracaatı 23 Nisan 1948 tarihinde herhangi bir gerekçe gösterilmeden geri çekilmiştir. Buna rağmen, Viyana İslam Cemaati’nin Salzburg’a taşınan üyeleri, 2 Mayıs 1951 tarihinde Avusturya Müslümanları Derneğini isim yazılış farkıyla Almanca “Verein der Muslims Österreichs” olarak kurmuşlar ve Salzbrug’daki idare, derneğe Viyana İslam Cemaati’nin yetkilerini kullanma izni vermiştir (Dautović, 2019: 121-122).

Müslüman Sosyal Hizmetler derneği, Muslemischer Sozial Dienst olan ismini, 1964 yılında Moslemischer Sozial Dienst şeklinde değiştirmiştir. Dernek resmî antetli kağıtlarında ismini Türkçe olarak “Viyana Müslümanlar Cemiyeti” şeklinde yazmıştır. Derneğin başkanlığına 1964 yılında Afganistan asıllı Dr. Ahmad Abdel Rahimsai seçilmiştir. Dr. Ahmad Abdel Rahimsai aynı zamanda 2 Mayıs 1979 tarihinde İslamî dinî cemaat statüsü alan Avusturya İslam Cemaati’ne (Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich / IGGiÖ) kurucu başkan olmuştur. Dr. Abdel

Rahimsai Avusturya'daki kamu okullarında verilen İslam din derslerinin de uzman denetçisi olarak atanmıştır (Hadžić, 2019:128)

Martina Eberwein da, aslında Avusturya İslam Cemaati'nin geçmişinin 1962 yılına dayandığını, 1962 yılında kurulan Müslüman Sosyal Hizmetler Derneği'nin (Moslemischer Sozialdienst) Müslümanlar için sadece bir sosyal ve dinî hizmet derneği olmakla kalmadığını aynı zamanda resmen tanınmış bir İslamî / dinî cemaat olmak için de çalıştığını açıklamıştır. Dernek 1971 yılında, 1912 İslam Kanunu'nun tarifine ve bu kanun mucibince Müslümanları temsil ve Müslümanların işlerini görme hakkı istemiştir. Bu müracaattan 8 yıl sonra da dernek Avusturya İslam Cemaati olarak resmen dinî cemaat olarak tanınmıştır (Eberwein, 2019:19). Fakat, burada dikkat çekilmesi gereken nokta, Avusturya İslam Cemaati'nin devlet tarafından tanınması sonrasında kurulmuş olmasıdır. Zira 1912 İslam Kanunu'na göre Müslümanları temsil edecek ve Müslümanların kimi kamusal hizmetlerini devlet adına görebilecek bir kurumun oluşturulma izni ve oluşturulacak olan bu kurumun tanınması için yapılan müracaat 4 kişi tarafından yapılmıştır. 26 Ocak 1971 tarihli müracaatta bu kişilerin isimleri ve sıfatları şöyle yer almıştır:

1. Dr. Shefqet Fanni, İç Hastalıkları Uzmanı; 2. Mehmed Resulovic, Emekli Eskrim Spor Uzmanı; 3. Dr. Smail Baliç, Devlet Kütüphanesi Uzmanı; 4. Islam Beg Dzinic, Diplomalı Fizikal Tıp Asistanı.

Bu dört kişinin yaptığı tanınma müracaatında, bu müracaatın Müslüman Sosyal Hizmetler Derneği, (Moslemischer Sozial Dienst), Müslüman Öğrenciler Birliği (Muslim-Studenten-Union), Viyana ve Çevresi Türk İşçileri Birliği (Geselliger Verein türkischer Arbeitnehmer in Wien und Umgebung), İran Müslüman Öğrenciler Derneği (Iranisch-Islamische Studentenverein) tarafından desteklendiği ve bu kuruluşların gerekli sorumlulukları üstlenecekleri bildirilmiştir (Hadžić, 2019:141-143).

3.2. Avusturya Alevi İnanç Toplumu (ALEVI)

Avusturya'da Müslümanları sadece Avusturya İslam Cemaati temsil ederken, Viyana Alevi Kültür Birliği (Kulturverein der Aleviten in Wien) de tanınmak ve Alevi toplumunu temsil etmek üzere müracaatta bulunmuştur. 23 Mart 2009 tarihinde

yapılan müracaatla 1912 İslam Kanunu'nda tanımlanan bir İslamî dinî cemaat olma müracaatı yapılmış, bu müracaatla Avusturya İslam Alevi Cemaati (Islamische Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich) olarak tanınmak istenmiştir.

Dinî cemaatlerin o zamanlar tanınma işlerinin de yürütüldüğü Avusturya Eğitim Bakanlığı müracaatı olumlu bulmuş ve 13 Aralık 2010 tarihinden geçerli olmak üzere 16 Aralık 2010 tarihinde “Islamische Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (ALEVI) yani Avusturya Alevi İslam İnanç Toplumu olarak tanınmasına müsaade etmiştir. Fakat bu tanınma, özel bir yasayla tanınan dinî cemaat (Religionsgesellschaft) olarak tanınma değil, İnanç Birliği Cemaati diye Türkçeye aktarılabilecek olan Bekenntnisgemeinschaft olarak tanınma şeklinde olmuştur. Çeşitli hukuki gerekçelerin tamamlanması sonrasında ise Avusturya İslam Alevi İnanç Toplumu (ALEVI) 23 Mayıs 2013 tarihinden itibaren resmen tanınmış dinî cemaat statüsü kazanmış, Avusturya İslam Cemaati ile birlikte kamu hukukunun bir parçası olan ikinci İslami cemaat olmuştur (Eberwein, 2019: 23 ve Die Presse, 2013).

Avusturya İslam Alevi İnanç Toplumu, 25 Şubat 2015 tarihinde çıkarılan ve 31 Mart 2015 tarihinde yürürlüğe giren 2015 İslam Kanunu ile yasal olarak da tanınmıştır. Yani kendisine has bir tanınma yasası çıkartılan bir cemaat şeklini almıştır. Avusturya İslam Alevi İnanç Toplumu, 27 Ekim 2015 tarihinde ise isim değişikliğine gitmiş ismindeki “İslam” kelimesini kaldırarak “Avusturya Alevi İnanç Toplumu (Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (ALEVİ))” adını almıştır (AAİT, 2022a).

İsminden İslam kelimesini çıkarmasına rağmen, Avusturya Alevi İnanç Toplumu kendisini İslam'a nispet etmekte ve İslam içerisinde farklı bir inanca sahip olduğunu belirtmektedir (AAİT, 2022b).

ALEVI (Avusturya Alevi İnanç Toplumu) ise, Alevilik'le neyi ifade ettiklerini yani Alevilik anlayışını şu şekilde tanımlamaktadır:

ALEVI'ye göre Alevilik, her şeyden önce “Hak Muhammed Ali Yolu”dur. Alevilik yolu önce 40'lar meclisinde tekâmül etmiş, sonra da 12 imam ile devam etmiş, akıl mizanı olarak İmam Cafer-i Sadık'ın önderliğinde, 3 Horasan Erenlerinin himmetleriyle” Türkiye'ye gelmiştir.

Alevilik inancı, insanın kendi kâmil, yani olgunlaşmış özüne dönmesidir ki, insanın ilk hâli ham ervah hâlidir. Bu hâlden kâmil hâle dönmek de hayatın amacıdır. Alevilik inancı Cemevi'nde hayata geçirilir. (AAİT, 2022c).

3.3. Avusturya İslamî Şîî İnanç Cemaati

Avusturya'da Müslümanlar söz konusu olduğunda resmî temsil anlamında yukarıda belirtilen Avusturya İslam Cemaati ve Avusturya Alevi İnanç Toplumu haricinde 3 kurum daha bulunmaktadır. Ancak bu 3 kurumun 3'ü de kendisine ait özel yasası olan ve kamu tüzel kişiliği bulunan bir dinî kurum olarak değil, Avusturya'da inanç birliği cemaati (Bekennnisgemeinschaft) denilen bir başka tanınma şekliyle tanınmıştır. Bu cemaatlerin kamu tüzel kişilikleri olmasa da kendi toplumlarını temsil etme hakları bulunmaktadır. Ancak bu cemaatlerin yasayla tanınmış olan dinî cemaatlere üye olması, inançlarının yasayla tanınmış olan bu dinî cemaatlerle benzer olmaması gerekmektedir (Oesterreich, 2).

Bu şekildeki inanç birliği cemaati olarak tanınan cemaatler arasında Avusturya İslami Şii İnanç Cemaati ayrı bir dinî cemaat olarak tanınan ilk İslamî cemaattir. Avusturya İslamî Şîî İnanç Cemaati, Viyana'da Ehl-i Beyt Kültür Birliği (Ahl-ul-Bait Kulturverein Vienna) olarak 1992 yılında kurulmuştur. Bu cemaat, Islamische-Schiitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (Schia) adını kullanmaktadır. İslam Şîî Cemaati, Avusturya Din İşleri Kurulu'nun (Kultusamt) 28 Şubat 2013 tarih ve GZ BMUKK-12.056/0005-KA/2012 numaralı genelgesi ile tanınmış ve tanınmışlık statüleri de 1 Marz 2013 tarihinden itibaren geçerli olmuştur (Bundeskanzleramt, 2022)

3.4 Alt-Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (Eski Alevi İnanç Toplumu)

Türkçeye Eski Alevi İnanç Toplumu olarak tercüme edilebilecek olan bir diğer dinî kuruluş ise Alt-Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich (AAGÖ)'dür. Bu kuruluş da Avusturya Din İşleri Kurulu'nun (Kultusamt) 23 Ağustos 2013 tarih ve GZ BMUKK-12.056/0006-KA/2012 numaralı genelgesi ile tanınmış ve tanınmışlık statüleri de aynı tarihten itibaren geçerli olmuştur (Bundeskanzleramt, 2022).

3.5. Frei-Alevitischen Glaubensgemeinschaft in Österreich

Bir başka kuruluş ise resmî kayıtlarda ve kendi tüzüklerinde Türkçesi bulunmayan Frei-Alevitischen Glaubensgemeinschaft in Österreich (FAGÖ)'dür. Bu kuruluşun adındaki Frei kelimesi Türkçeye, “serbest” ya da “özgür” veya “bağımsız” olarak tercüme edilebilecek ise de kuruluşun kendisi böyle bir tercümeye gerek görmemiştir. Fakat, bu kuruluşun ne kadar dinî bir kuruluş olup olmadığı da tartışılmaktadır. Zaten kuruluşun kendisi de özellikle “İslam, Muhammed ve Allah ile” bağları olmadığını, Allah yerine “insan’ı merkeze aldığını bildirmiştir (Katolisch, 2022). Bu arada Avusturya’da ateistlerin de inanç birliği cemaati (Bekennnisgemeinschaft) şeklinde bir dinî cemaat olarak tanınmış olmalarını da hatırlamak gerekmektedir.

Avusturya Alevi İnanç Toplumu sosyal medya sayfasından “Frei Aleviten”in “ayrı bir din” olarak tanınmasını şu ifadelerle eleştirmiştir:

“YA ALLAH, YA MUHAMMED YA ALİ

Alevi inancının Hak-Muhammed-Ali özünden koparılmasına; Ali'siz Alevilik yaratılmasına; Evlad-ı Resul soyundan gelen Alevi İnanç önderlerimiz ve onların bağlı oldukları ulu Ocaklarını ortadan kaldırarak dil uzatılmasına; "Eline-Diline-Beline sahip ol" öğretisinden uzak bir şekilde Sevgi dili yerine Zehir dilinin kullanılmasına karşıyız ve bu nedenle her daim YA ALLAH, YA MUHAMMED, YA ALİ diyoruz!” (AAİT, 2022d).

Bu arada, medyada “Alevîliğin İslam’dan ayrı bir din” olarak tanınması fazlaca tartışılmamıştır. Tartışmalardan birisinde “EHLİBEYTSİZ VE 12 İMAMSIZ ALEVİLİK AVRUPA’DA YASALLAŞTI” ifadeleri kullanılmıştır. Habere göre, onüç seneden beri Avusturya’da Alevîliğin tanınması için çabalayan Avusturya Alevi Birlikleri Federasyonu AABF’nin çabaları sonunda hem ehl-i beyt hem de oniki imamı olmayan bir Alevîlik Avusturya da resmen bir din olarak tanınmıştır (Yeni Muhalefet, 2022).

3.6 Diğer İslamî Kuruluşlar

Avusturya’daki Müslümanların örgütlenmesi bu kuruluşlarla sınırlı değildir. Örneğin Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ) üyesi olan çok sayıda tüzel kişilik sahibi

kuruluş da bulunmaktadır. Bu kuruluşlar yasayla veya inanç birliği cemaati olarak resmen tanınmış kamu tüzel kişiliği bulunan kuruluşlar değildir. Ancak, kendilerinin dernekler hukukuna göre tüzel kişiliği bulunmakta, kamusal hizmetlerini de Avusturya İslam Cemaati ile birlikte veya onlar adına Avusturya İslam Cemaati yürütmektedir.

Bu kurumların önemli bir kısmını şu kuruluşlar oluşturmaktadır: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı ile birlikte çalışmalar yürüten ve kendisine 64 kurumun bağlı olduğu Avusturya Türk İslam Birliği ATİB, Almanya merkezli İslam Toplumu Millî Görüş teşkilatları ile birlikte çalışan ve bu teşkilatı Avusturya'da temsil eden 59 kurumyla Viyana İslam Federasyonu, kendilerini Süleymanlılar diye tanımlayan ve 43 kurumu bulunan İslam Kültür Merkezleri Birliği, Bosnalı Müslümanların oluşturduğu ve 41 kurumu bulunan İslam Dernekleri Birliği, Bangladeş İslam Kültür Merkezi, 17 kurumu bulunan Avusturya Mısır Dernekleri Merkez Birliği, Ehl-i Beyt Avusturya İslam Birliği, 12 kurumu bulunan Şii Cemiyetler Birliği, 23 kurumu bulunan Avusturya Türk Federasyonu, 12 kurumyla Avusturya Arnavut İslam Birliği, Avusturya Asıllı Müslümanlar Girişimi, Avusturya İslam Birliği, Entegrasyon ve Kültür Alışverişini Teşvik Cemiyeti” (Perspektif, 2015). Perspektif, Millî Görüş teşkilatlarını temsilen Viyana İslam Federasyonu'nunu göstermiştir. Ancak, Millî Görüş teşkilatları sadece Viyana İslam Federasyonu ile temsil edilmemektedir. Millî Görüş teşkilatları, Viyana İslam Federasyonu'nun yanı sıra Merkezi Linz kentinde bulunan Avusturya Linz İslam Federasyonu ve yine merkezi Feldkirch kentinde bulunan Avusturya İslam Federasyonu tarafından temsil edilmektedir. Bu federasyonlar da Avusturya İslam Federasyonları adı altında koordineli çalışmaktadır.

4. 1912 İslam Kanunu

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Bosna-Hersek'i işgal ettikten sonra aynı zamanda gelişen süreçte bu bölgeyi ilhak etmiştir. Böylece Avusturya İmparatorluğu çok sayıda Müslümanı idaresi altında bulunduran bir Avrupa devleti olmuştur. Osmanlı tarafından Viyana muhasarası da dikkate alınırca, bu haliyle İslam, Avusturya'ya gelmemiş, Avusturya İslam'a gelmiştir. Avusturya 15 Temmuz 1912 yılında kabul edilen İslam Kanunu (Das Islamgesetz) ile ayrıca Avrupa ülkelerinin hemen hemen hepsine günümüze kadar İslam ve Müslümanların yasal entegrasyonu konusunda da öncülük etmiş ve örnek olmuştur. Elbette ki, 1912 İslam Kanunu'nun çıkarılmasında, Bosna-Hersek Müslümanlarını Avusturya egemenliği altında tutma

amacı daha da öne çıkmış olmakla birlikte, savaş sonrası barış dönemleri için bu kanunun önemi ve etkisi büyük olmuştur. Zira, 1912 yılındaki İslam Kanunu, her ne kadar Avusturya-Macaristan İmparatorluğu tarafından siyasal amaçlı olarak çıkarılmış olsa da, önce imparatorluk döneminde ve nihayet Avusturya Cumhuriyeti döneminde de geçerliliğini sürdürmüştür (Bauer, 2016:14-15). Naziler döneminde de bu kanun yürürlükte kalmış, fakat Naziler, 1932 yılında kurulan İslam Kültür Birliği'ni 1939 yılında feshetmişlerdir. Bu feshe rağmen İslam Kanunu yürürlükte kalmıştır. Yapılan tahminlere göre, imparatorluğun çöküşü sonrasında Avusturya'da en fazla 1000 Müslüman kaldığı da tespit edilmiştir. (Wiener Zeitung, 2012).

İlginçtir ki, 1912 yılında İslam Kanunu'un çıkması için çabalayanların başında Viyana Belediye Başkanı Dr. Karl Luegner ile birlikte "Avusturya Şark Cemiyeti" yöneticileri de bulunmaktadır. Avusturya Şark Cemiyeti, Avusturya'da İslam'ın yasayla tanınması için Kültür ve Eğitim Bakanlığı'na 1909 yılında bir dilekçe vermiştir. Dilekçede, Lueger'in bu planlarına atıfta bulunulmuş ve bu planlara başvurulmuştur (Fürlinger, 2013:170-1727).

4.1 1912 İslam Kanunu İle Kazanılan Haklar

Aşağıda Türkçesini takdim edeceğimiz 15 Temmuz 1912 tarihinde yürürlüğe giren 1912 İslam Kanunu sonrasında Müslümanlar şu haklara kavuşmuştur:

- Kamusal alanda meselâ okullarda İslam din derslerinin, Müslüman çocuklara Müslüman cemaat tarafından verilmesi.
- Vakıflar ve okullar gibi inanç eksenli kurumların kurup yönetme hakkı.
- Kendi içlerinde ve Müslüman cemaati idare etme konusunda kendilerinin karar ve yetki sahibi olması.
- Roma-Katolik Hristiyanları veya imparatorluk tarafından resmen tanınmış diğer dinlerin mensupları ile eşit haklara sahip olmaları (Schmied 2005, 190).

1912 İslam Kanunu Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun tüm sınırları içinde geçerli olsa da 1916 yılına gelindiğinde Macaristan kendi egemenliği altında bulunan bölgelerde ayrı bir İslam Kanunu çıkarmıştır. 30 Mart 1916 tarihinde çıkarılan

İslam Kanunu ile Macaristan, Hristiyanlıktan sonra İslam dinini ikinci din olarak kabul eden tek Avrupa devleti olmuştur (Varsányi, 2019:343).

Macaristan İslam Kanunu'nun bir başka özelliği de daha önceki kanunlarda din mensuplarına getirilen sınırlama ve devlet müdahalesini kaldırmış olmasıdır. Macaristan'da İslam dinini kabul eden kanun Macaristan Din İşleri ve Millî Eğitim Bakanı Béla Jankovich tarafından hazırlanmış ve Macar Mebusan Meclisi tarafından kabul edilmiştir. 1916 tarihli 17 numaralı kanunla İslam dini ülkede kanunla tanınmış dinlerden birisi olmuştur. Böylece, Macaristan hakimiyeti altındaki Müslümanların bir dinî cemaat olmaları için, hükümete her hangi bir dinî ilkeler, ibadet ve geleneklerini tanımlayan açıklamalar, dinî törenlere ve bütün bunların dinsel yaşama nasıl yansıtılacağına, bu alanlardaki hükümlerinin ne olduğunun buraya getirilerek hükümete sunulması mecburiyeti de olmayacaktır. Yani Macaristan'daki Müslümanların bir dinî cemaat olarak tanınabilmeleri için sadece müracaat etmeleri yeterli olacaktır (Namal, 2019:135)".

5. 2015 İslam Kanunu

2015 İslam Kanunu'nun muhtevası Ek 2'de geniş bir şekilde verilecektir. Fakat kanunun kendisinden ziyade, kanunun hazırlanma ve tartışılma süreci de önem arz etmektedir. Bunun içindir ki, öncelikle bu yasalaşma sürecini değerlendirmek yerinde olacaktır.

Avusturya'da 1912 yılında kabul edilen İslam Kanunu daha çok Bosna-Hersek'te yaşayan Müslümanlar dikkate alınarak çıkarılmıştır. Bu kanun her ne kadar Müslümanlara yasal tanınma, kendi kurumlarını oluşturma imkânı verse de günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek nitelikte kalmamıştır. Bunun için Avusturya Müslümanları, daha doğrusu yasa ile Müslümanların resmî temsilcisi kabul edilen Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich IGGÖ (Avusturya İslam Cemaati) yasanın yenilenmesi için gerekli görüşmeleri başlatmış ve müracaatta bulunmuştur. Avusturya İslam Cemaati Başkanı Anas Schakfeh daha 2004 yılında, Avusturya'da dinî cemaatlerden sorumlu olan Din İşleri Kurulu'na (Kultusamt) 1912 İslam Kanunu'nda değişiklikler yapılarak, Avusturya İslam Cemaatinin yasal hak ve yükümlülüklerinin zamanın gereklerine göre düzenlenmesini ve İslam Cemaati'nin

diğer dinî cemaatlerle yasal eşitliğinin gerçekleştirilmesini istemiştir (Parlament, 2005).

Ancak Din İşleri Kurulu (Kultusamt) Avusturya İslam Cemaati'nin bazı önerilerini dikkate alsa bile, yasada Avusturya İslam Cemaati'nin onaylamadığı yapısal değişikliklere gitmiş ve Avusturya İslam Cemaati yapılan değişikliklerin çoğunluğuna itiraz etmiştir. Avusturya hükümeti, Müslümanların itirazına rağmen yasayı yeni şekliyle çıkarmıştır. Avusturya İslam Cemaati yasayı, Avusturya'da yaşayan Müslümanların genel ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermemekle eleştirmiş Müslümanların diğer dinî topluluklarla yasal eşitliğini bozucu bulmuştur (Yıldız, 2017:270-271).

İslam Kanunu'nun Avusturya İslam Cemaati'nin bazı haklarını kısıtlayıcı şekle dönüşmesi için de kamuoyu hazırlanmış, Müslümanların itirazlarının dikkate alınmamasının önü açılmıştır. Bu konuda özellikle Mouhanad Khorchide'in Viyana Üniversitesi'ne hazırladığı doktora tezindeki bazı ifadeler hakikat gibi kabul edilmiş, bu tezdeki iddialar Khorchide'in bizzat kendisinin dahi beklemediği oranda itibar görmüştür. Avusturya'daki İslam din dersleri öğretmenlerinin, “demokrasi düşmanı”, “dinî fanatik”, “kadın-erkek eşitliğine karşı”, “Avusturya'yı yaşanacak yer kabul etmeyen”, “modern değerleri reddeden” gibi mahkûm edici ifadelerle dolu olan 2008 yılındaki tezi ülkedeki İslam karşıtı havayı keskin bir şekilde etkilemiştir. Mouhanad Khorchide'in, “Uyum ve Paralel Toplum Arasında İslam Din Dersleri/Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft” isimli ve “İslam Din Dersleri Öğretmenlerinin Zihin Dünyaları/Einstellungen der islamischen ReligionslehrerInnen an öffentlichen Schulen” alt başlıklı tezi hükümet için bir yol haritası vazifesi görmüştür.

Mouhanad Khorchide tezinde, Avusturya İslam Cemaati'nin yetkili olduğu İslam din derslerini veren öğretmenlerin, Avusturya anayasasını Kur'an'a öncелеmediklerini, aksine Kur'an'ı Avusturya anayasasının önünde tuttuklarını, demokrasiyi reddettiklerini, hem Müslüman hem de bir Avrupalı olmanın mümkün olmadığı düşüncesinde olduklarını ileri sürmüştür (Khorchide, 2009:67 ve sonrası). Khorchide tezini basın toplantıları ile açıklamayı tercih etmiş, ülkedeki İslam karşıtlığı havanın da etkisi ile, tartışmalar tüm Avrupa ülkelerindeki İslam din dersleri öğretmenlerine kadar uzanmıştır. Khorchide'in tezi, medya desteğini de almıştır. Tez,

hem Müslümanları hem de Müslümanların kurumlarını şüphe altında bırakmıştır (İnam, 2021).

Ancak Avusturya Sosyoloji Cemiyeti ÖGS (Österreichische Gesellschaft für Soziologie ÖGS) Khorcihe'in tezini değerlendirerek tezin bilimsel gerçeklerden uzak, anket yapıldığı söylenen öğretmenlerin güvenini istismar edici olduğunu açıklamıştır. Tezde anket yapılan öğretmenlerle ilgili sayının farklı farklı verildiğini, bir yerde 350 öğretmenle, bir başka yerde 400 öğretmenle anket yapıldığının iddia edildiğini, ancak, anket yapılan yerde gerçekte 250 öğretmen bulunduğunu, dolayısıyla ankete katılanların dahi belirli olmadığını ifade eden Avusturya Sosyoloji Cemiyeti, anketteki soruların formülasyonunun da problemlili olduğunu, anketi okuyan kişinin sorulara "olumlu" cevap, yani "evet" şeklinde cevap vermesini sağlayacak bir formülasyonun yapıldığını tespit etmiştir (Kreutz, 2009).

Bu şartlar altında ve özellikle göçmen ve İslam karşıtlığıyla tanınan, 2013 yılında da Avusturya'ya başbakan olacak olan Sebastian Kurz'un hazırladığı İslam Kanunu, Müslümanların beklentilerinin aksine, bir haklar kanunu olmaktan ziyade yasaklar kanununa dönüşmüştür.

Yeni kanunun en önemli özelliklerinden birisi Müslümanları suçlayıcı ve şüphe altında bırakıcı yasaklamaları da ihtiva etmesidir. Örneğin, diğer dinî cemaatlerin yasal tanınmışlıkları özellikle din-devlet ayırımı yapma şartına bağlanmazken, 2015 yasası Müslümanları buna mecbur tutmuştur. Öte yandan, okullarda verilen din derslerinin içeriği ve nasıl verileceği bir dinî cemaatin yetkisinde iken, 2015 İslam Kanunu ile Müslümanların bu hakkı elinden alınmıştır (ORF, 2015).

Perspektif'in tespitlerine göre, Avusturya İslam Cemaati, 1912 İslam Kanunu'na göre pek çok kısıtlama getiren ve Türkçesini aşağıda vereceğimiz 2015 kanununa şu temel özellikleriyle itiraz etmiştir:

- Bu yasa tasarısı Avusturya İslam Cemaati ile ilgili bir yasa tasarısı olsa da aynı zamanda Avusturya İslam Cemaati'nin yanı sıra yeni cemaatlerin tanınmasını da öngörmektedir. Bu şekliyle, yani İslam Cemaati'nin yanı sıra yeni cemaatlerin kurulmasını öngörmesi bakımından 1912 senesinden bu tarafa var olan İslam Cemaati'nin varlığını sarsmaktadır. Öte yandan, Avusturya İslam Cemaati'nin tüzel kişiliği yasayla tanınmış olmasına rağmen, bu tüzel kişiliğe karşı Başbakanlığa geniş

yetkiler veriyor olması, dolayısıyla, hukuksal bir güvence ihtiva etmemesi, ileride istenildiği gibi formüle edilmeye açık olacaktır.

- Cemaat içi din dersleri öğretmenlerinin, imamların ve diğer dinî rehberlerin eğitimlerinin belirlenmesindeki özerklik ihlal edilmekle birlikte, Müslümanların kurumların tamamıyla yeniden şekillendirilmesi de istenmektedir. Hâlbuki Avusturya İslam Cemaati zaten bu yapılandırmaları sürekli olarak güncellemektedir. Bu güncellemelerde Cemaat kendisini ispatlamıştır. Kanunla yeniden bir yapılandırmaya zorlanmak ayrıca Cemaat'in gelecek sene yapılacak olan iç seçimlerini de sıkıntıya sokacaktır.

- Müslümanların dinî rehberlerinin yetiştirilmesi amacıyla kurulacak olan ilahiyat fakültesinin görevi tam belirlenmemiş, umumi olarak tanımlanmıştır. Bu da Avusturya İslam Cemaati için gelecekte çeşitli problemlere yol açacaktır. Çünkü bu hâliyle, buradan yetişecek olan dinî rehberlerin Cemaat'in ihtiyaçlarına cevap verip veremeyeceği açık değildir. Normalde, her dinî cemaatin dinî rehberlerini yetiştiren öğretmenlerin (profesörlerin) o dinî cemaatin bir üyesi olması gerekirken, Avusturya İslam Cemaati'ne mesela imam olarak atanacak bir imamı yetiştiren öğretmenin Cemaat üyesi olma şartını gösteren bir ifade bulunmamaktadır. Bu da gelecekte önemli sorunlara yol açacaktır.

- Yurt dışından bağış alma yasağı, ayrımcıdır. Çünkü diğer dinî cemaatlere bu yasaklama getirilmemiştir. Buna kıyasen, Avusturya İslam Cemaati'nin bağış alma ve kendi kendisini finanse etme imkanları ayrımcı bir şekilde ortadan kaldırılmaktadır.

- Yasa tasarısının geneli, Avusturya'da Müslümanları zan altında bırakmakta ve Müslümanlara güven duyulmadığını göstermektedir (Perspektif, 2015).

Meseleyi dışarıdan takip eden gözlemciler, Müslümanların dinî ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla bir ilahiyat fakültesinin açılmasının olumlu olabileceğini değerlendirebilirler. Ancak, kurulacak olan ilahiyat fakültesi öğrencilerinin ilahiyat adına ne öğrenecekleri ya da öğretim görevlilerinin, neyi öğretecekleri konusunda yetki dinî cemaate yani Avusturya İslam Cemaati'ne verilmemiştir. Her ne kadar 2015 İslam Kanunu'nun ilgi maddesinde ilgili Avusturya İslam Cemaati'nin öğretim üyelerinin atanması ve dinî içerikler konusunda görüşlerine başvurulması yasal güvenceye bağlanmışsa ve kuruluşun ilk yıllarında bu konuya dikkat edilse de,

fiiliyatta daha sonraki yıllarda tam tersi bir uygulamaya gidilmiştir. Öğretim üyelerinin Müslüman olup olmaması ise yasada açıkça belirtilmemiştir. Hâlbuki örneğin, Protestan ilahiyat fakültesi öğretim üyelerinin Protestan olma şartı getirilmiştir. Böylece diğer din mensupları açılan dinî eğitim kurumlarında sadece kendileri yetkili olurken, İslam ilahiyat fakültesi meselesinde Müslümanlara bir din anlayışı dayatılabilmektedir. Nitekim Wolfgang Palaver Avusturya’da Din Özgürlüğü isimli makalesinde, bu durumu eleştirmiş ve devletin dinî cemaate “paternalist müdahalesi” olarak değerlendirmiştir (Palaver, 2020:355). Yasa, genişletilmiş olsa da, Avusturya’daki Müslümanların kurumsal hak ve örgütlenmesini eski yasaya göre daha da kötüleştirmektedir. Yani yaşa geliştirilmemiş, kısıtlayıcı hâle getirilmiştir. 1912 İslam Kanunu, Müslümanlara Avusturya ile hissî bir bağlılık kurma imkânı vermektedir. Bu yeni kanun bu hissi irtibatı zedeleyici özellikler taşımaktadır. 1912 kanunu İslam’la münasebetinde, tarihî ve uluslararası ilişkilerin zorlamasıyla da olsa, Avusturya’yı parmakla gösterilebilecek bir örnek olarak göstermeye kaynaklık ederken, şimdi bu örneklik kaybedilmektedir. Böyle olsa da, Avusturya Müslümanları yasanın günün şartlarına göre yeniden düzenlenerek, ayrımcılıkların ve kısıtlamaların kaldırıldığı, modern ihtiyaçlara uygun bir yasa talebini sürdüreceklerdir.

Avusturya Başbakanlığıysa 1912 İslam Kanunu’ndaki değişikliği, kamuoyu ile paylaşırken, farklı bir yorumlamaya gitmiş, ancak açıklamada kullanılan bazı ifadelerle de asıl amacını açıklamaktan çekinmemiştir. Zira kanunun hedefleri arasında yer alan tüm konuların diğer dinlere mensup kişiler için de geçerli olduğu ortadadır. Başbakanlık yasanın ilk amacının “Aynı anda hem dindar bir Müslüman hem de gururlu bir Avusturyalı gibi hissetmek arasında bir çelişki olmaması” olduğunu ifade erken aslında suçlayıcı bir ifade kullanmıştır. Ama yasanın ikinci hedefini herkesin hoşuna gidecek şekilde formüle etmiştir:

“Avusturya bu kanunla, Avusturya’daki Müslümanların din özgürlüğünü koruma altına alır ve bu özgürlüğün uygulanmasını temin eder. Bu anlamda, İslam Kanunu’n yeni şekli, çok açık bir şekilde Müslüman toplumun ve çoğunluk toplumunun yararınadır.” Yasanın üçüncü amacında ise, Avusturya’da resmen tanınmış 14 farklı dinî cemaat için de geçerli olmak üzere hakları ve yükümlülüklerinin tanımlanacağı açıklanmıştır (Bundeskanzleramt, 2015).” Kanunla, diğer dinî cemaatlerin yükümlülüklerinin belirlendiği, hatta 1912 İslam Kanunu’nda

İslam cemaatinin de yükümlülüklerinin belirlendiği doğrudur. Ancak, bu yeni kanunla aşağıda yer alacağı gibi, diğer dinî cemaatlere getirilmeyen yükümlülükler de söz konusu olmaktadır. Yurt dışından finansman sağlanma yasağı İslam cemaatinden başka hiçbir dinî cemaat için söz konusu olmamıştır. Yeni İslam Kanunu'na ihtiyaç duyulmasının sebeplerinden birisi olarak da 1912 yılında çıkarılan kanunun kapsayıcı olmaması, ülkede giderek artan Müslüman nüfusun ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı ve artık günümüzün yasal ve sosyal gerekliliklerini karşılamadığı da ifade edilmiştir. Bu ifadeye zaten Avusturya İslam Cemaati de katılmaktadır.

Devlet hukukunun dinî cemaatleri de bağladığı, dinî cemaatin, burada tabî ki, İslamî cemaatin topluma ve devlete karşı pozitif bir yaklaşımda bulunması, böyle bir yaklaşımda bulunmaması durumunda, dinî cemaat olarak tanınmanın iptal edileceği yolunda hükümler içereceği de ifade edilen başbakanlık açıklamasında, bu durumun İslamî olmayan diğer cemaatler için de geçerli olduğu ima edilmeye kalkılırsa da, diğer dinî cemaatler bu şekilde yasayla şüpheli konuma düşürülmemiştir (Eberwein, 2019:34).

2015 İslam Kanunu sonrasında hükümet, Avusturya'da camileri kolayca kapatabilme yetkisini kendisinde görmüştür. Bunun yanı sıra, Avusturya'da eğitim almamış kimselerin imam, din dersleri öğretmeni ya da diğer İslamî dinî konularda görevlendirilmesini de yasaklamıştır. Mevcut görevlilere, görevlerinin sonuna kadar izin verilmiş ancak, yeni görevlendirmeleri kabul etmemiştir (Perspektif, 2015).

2015 yılındaki İslam Kanunu, kanunun doğrudan etkilendiği Avusturya İslam Cemaati gibi temsilci kurumlarla genel olarak Avusturya'daki tüm Müslümanların da istediği gibi günün şartlarının gereklerine göre yenilenmemiştir. Kanun, günün şartlarına uyarlanmaktan, yani, güncellenmekten öte, medyadaki İslam ve Müslümanlara karşı oluşturulan olumsuz havayı teskin edici kısıtlamalarla yeni bir kanun olarak düzenlenmiştir. Kanunun hazırlandığı sırada hukuk uzmanlarının görüş belirtmeleri ülkedeki olumsuz medya ve siyasal hava sebebiyle zorlaşmıştır (Potz ve Schinkele, 2015:307).

2015 İslam Kanunu'nun 1912 İslam Kanunu'nun devamı veya yenilenmiş şekli olduğu iddia edilse de hukukçular bu konuda teknik olarak aynı görüşü paylaşmamaktadır. Örneğin Viyana Üniversitesi hukuk profesörlerinden Richard Potz

ve Brigitte Schinkele kanun tasarısını değerlendirirken, şu 3 ayırımı dikkat çeker. Birincisi, 1912 İslam Kanunu bir kurumdan ziyade bir din olarak İslam'a mensup olanların varlığını tanımaktadır. 2015 Kanunu ise Avusturya İslam Cemaati (IGGÖ) ile Avusturya Alevi İnanç Toplumu ALEVI'yi resmen tanımıştır. Dolayısıyla 2015 kanunu ,1912 İslam Kanunu'nun yenilenmiş hâli değildir. İkincisi, 1912 İslam Kanunu çıktığında, daha ortada mevcut olan bir İslam dinî cemaatinin varlığı söz konusu değildir. Üçüncüsü ise, devletin dinler veya dinî kurumlar arasında eşit muamele yapma vazifesi 2015 İslam Kanunu ile İslamî kurumları bu vazifenin dışında tutmuş görünmektedir. Dolayısıyla, Avusturya hukuk ve kamu idaresi geleneğindeki dinlerin bir yasa ile kabul edilmesi uygulamasında Müslümanlar için ayrımcı bir hukukî temel hazırlanmıştır (Potz ve Schinkele, 2015:307).

Meselâ daha birkaç yıl önce değiştirilen ve Yahudi cemaati ile ilgili kanun sürecinde, Yahudi Cemaati ve cemaatin hukukçuları kanunu hazırlayan hükümet ile birlikte çalışma yapmıştır. Hazırlanan kanuna Yahudi Cemaati katkıda bulunmuş, yasa tasarısının kanuna dönüşme sürecinde 10 öneri gelmiş ve bu 10 önerinin sadece bir tanesinde tasarıya eleştirel yaklaşım olmuştur. Bu süreçte hükümet, daha çok Yahudi Cemaati'nin öneri ve ihtiyaçlarını dikkate almıştır. Fakat, 2015 İslam Kanunu'nun yasalaşma sürecinde ise, kanunun doğrudan muhatabı olan Avusturya İslam Cemaati ile daha başlangıç haricinde herhangi bir görüşme yapılmamış, Avusturya İslam Cemaati'nden resmî bir görüş istenmemiştir. Böyle olsa da 2015 İslam Kanunu'na dair 130 görüş alınmış bu 130 görüşün çok büyük bir bölümü de yasayı eleştiren görüşler olmuştur. Bu duruma rağmen hükümet yasayı, kendi dilediği şekilde yürürlüğe koymuştur (Hafez, 2019:333-334).

Avusturya hükümeti yasanın yürürlüğe girmesi sonrasında "Paralel toplum" oluşturma ve "Siyasal İslam" temsilciliği yapma ve yurt dışı maddî yardım alma suçlamaları ile 50'ye yakın caminin kapatılmasını gündemine almış, 60 kadar da imamın ikamet ve çalışma izinlerini iptal etmiştir (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 2018). Avusturya hükümetinin bu yöndeki kararına ise Türkiye'den büyük tepki gelmiş, başta, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Avusturya hükümetine sert eleştiri getirilmiştir. Türkiye'de cumhurbaşkanlığından sözcü İbrahim Kalın sosyal medya hesabın üzerinden bu uygulamayı sert bir şekilde eleştirmiştir. Camilerin kapatılmasını "sudan bahane" olarak niteleyen İbrahim Kalın, 7 caminin

kapatılması ve imamların ikametlerinin iptal edilerek sınırdışı edilme kararını Avusturya'daki ayrımcı ırkçı ve hatta İslamofobik bir politikanın dışa yansımaları olduğunu ifade etmiştir (The Local, 2018). Tageszeitung Österreich ise Erdoğan'ın Avusturya Başbakanı Kurz'u "ahlaksız ve fırıldak" olarak değerlendirdiği bir konuşmasının videosunu yayınlamıştır. Ancak gazete başlığını "Başbakan Kurz'a Çöl Saldırısı" şeklinde vermiştir (Oe24, 2018).

2015 İslam Kanunu ayrıca Avusturya Alevi İnanç Toplumu'nun da İslamî bir dinî cemaat olarak tanınmasını ihtiva etmiş böylece Aleviler resmen bu yasayla tanınmış dinî cemaat ve kamu tüzel kişiliği statüsünü kazanmıştır.

Avusturya'daki din özgürlüğü alanındaki en büyük sorunlar İslam ve İslam ile Müslümanları ilgilendiren tüm alanlarda görülebilmektedir. 2015 tarihli yeni İslam Kanunu, 1912 tarihli kanuna kıyasla bazı alanlarda açık bir ilerleme gösterse de bu yasa, İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda Avusturya'da devletin dini konulara ne kadar paternalist bir şekilde müdahale etmeye çalıştığını da göstermektedir. Bu açıdan en çarpıcı olanı, İslam Kanunu'nun yeni versiyonunun 6. maddesinin 2. paragrafında Müslümanların olağan faaliyetleri için yurtdışından malî yardım kullanmalarının yasaklanmasıdır. (İslam Yasası §6 paragraf 2). Wolfgang Palaver bu yasağı Çin'de yürürlükte bulunan Çin Din Yasası'yla paralellik arzetmesi bakımından eleştirmektedir. Palaver, Çin Din Yasası'nın, Çin'deki din mensupları ile Çin dışındaki din mensuplarının ekonomik veya yapısal bir bağ kurmasının yasaklandığına dikkat çekerek, "Bu düzenleme, din işlerine yabancı müdahalesini önlemek için benzer bir yasağı ilan eden Çin'in Din Yasası'yla şaşırtıcı bir paralellik göstermektedir... Avusturya, İslam Yasası'yla Çin'in bu düzenlemesine çok yaklaşmakta ve dinî özgürlüğü benzer bir şekilde kısıtlamaktadır. Avusturya'daki Roma Katolik Kilisesi'nin bunu (2015 İslam Kanunu'nu) gerçekten yüksek sesle protesto etmesi gerekirdi..." şeklinde eleştirmiş ve Avusturya hükümetinin bu kararının arkasında hâlâ eski Konstantinist tavra göre şekillenen "paternalist" yaklaşıma işaret etmiştir (Palaver, 2020:355).

5.1 2015 İslam Kanunu Muhtevası

Yukarıda da görüldüğü gibi 2015 İslam Kanunu Avusturya'da geniş bir şekilde tartışılmıştır. Kanunun getirdiği yenilikleri ve ayrımcı özelliğini şu şekilde özetlemek mümkündür.

• 2015 İslam Kanunu, Müslümanlarla Müslümanların temsilci kurumlarının hukukî ve yasal eşitliğini teyit ettikten sonra Avusturya İslam Cemaati'nin yanı sıra Avusturya Alevi İslam İnanç Toplumu'nu (Islamische Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich / ALEVI) da bir kanun marifetiyle tanımıştır.

• Kanun, tüzel kişilik kazanan İslam din topluluğunun dinî öğretilerini öğretme amacıyla kurulan derneklerinin kapatılmasını mümkün kılmıştır. Bu hükme göre kapatılan bir dernek eğer tekrar kurulacaksa, vergilendirme konusunda hukuki statü değişikliğine rağmen, bu yeni kurulan derneğin yasal sorumlu olarak devam ettiği kabul edilecektir.

• İslam din topluluğuna, Avusturya devletine ve Avusturya toplumuna karşı pozitif bir tavır sergileme mükellefiyeti getirilmiştir. Bu toplulukların gerek kiliselerle gerekse daha başka din toplulukları ile ilişkilerinde kanunlara aykırı bir davranış sergilenmemeleri istenmiştir. Kanunda bu tür ifadelerin yer alması Müslümanlara karşı genel bir resmî şüpheyi gündeme getirmektedir.

• Yine aynı şekilde, tüzel kişilik kazanmak isteyen İslam topluluğunun, dinî inançlarını uygularken, toplumun emniyetini, düzen ve mutluluğunu, toplumun ahlak ilkelerini veya başka kişilerin özgürlükleriyle haklarını zedeleyici nitelikte davranmaması şartının getirilmesi, ayrıca, cezai müeyyide gerektiren yasa dışı eylemleri teşvik etmesi, çocukların psikolojik gelişmelerini engellemesi, hassaten dinî inançların öğretilmesi esnasında psikolojik terapi uygulanması tüzel kişiliğin kabul edilmeme veya iptal edilme gerekçesi sayılmaktadır ki, bu maddeler de ayrımcı ve şüpheli ve güvenlikçi özelliği ile Müslüman toplumu rencide etmektedir.

• Kanununun 6. maddesinin 2. fıkrasında ise İslam din topluluğunun malî kaynaklarının yalnızca Avusturya içinde bulunması şartını, bu şekilde diğer din mensuplarına getirilmeyen Avusturya dışından bağış ve malî destek temin etme yasağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

• Kanununun 11. maddesinin ikinci fıkrasının 1. bendi Avusturya'da kamuda Müslüman topluluk mensuplarına dinî ve manevî rehberlik yapacak kişilerin eğitimlerini Avusturya'da alma ve hayatlarını Avusturya'da devam ettirmeleri şartını getirmiştir. Bu kişilerin profesyonel ve şahıs olarak da ilgili hizmete münasip bir kişi

olması şartı da getirilmiştir. Bu hüküm de Avusturya'daki diğer dinlere mensup topluluklara getirilmemiştir.

- Kanunla ilk defa İslamî dinî tatiller de yasal olarak belirlenmiştir. İslamî dinî tatiller ile Cuma namazı saati hak olarak verilmiş ve devlet koruması altına alınmıştır. Bu bağlamda 3 gün Ramazan, 4 gün Kurban Bayramı, 1 gün de Aşure günü Müslümanlar için resmî tatil olarak kabul edilmiştir. Avusturya Alevi İslam Cemaati'ne de bu tatillere ek olarak Perşembe cem ayinleri, lokma günleri tatili verilmiştir. Ayrıca, 3 gün Hz. Hızır Orucu ve Hızır Bayramı, 1 gün Hazreti Ali'nin doğum günü, 1 gün de Hazreti Ali'nin Hazreti Muhammed'in halefi olduğunun ilan edildiği gün, 4 gün Kurban Bayramı ve 1 gün de Aşure günü tatili verilmiştir.

- Kanunun 14. maddesinde, yine diğer dinlere mensup cemaatlerden ayrı olarak sadece Müslüman cemaatlere getirilen bir kısıtlama da topluluğu temsil eden yetkililerin 1 seneden fazla ceza almaları durumunda bu kişinin yetkisinin elinden alınması ve azledilmesi Müslüman dinî cemaate görev olarak verilmiştir. 15. maddede Müslümanlar için kabristanlık kurulması ve bu kabristanlıkların korunma altında olduğu hükmü getirilmiştir.

- Kanunun 24. maddesi ile Viyana Üniversitesi bünyesinde bir ilahiyat fakültesi kurulması, bu fakültenin İslam din topluluklarına ilahiyatçı yetiştirmesi hükme bağlanmıştır (İslam Kanunu 2015).

5.2. 2021 İslam Kanunu: “Bütün Müslümanlar Sanıktır”

2021 yılında, 2014 yılından beri Avusturya hükümetlerinin İslam ve Müslümanlarla ilgili suçlayıcı, dışlayıcı ve engelleyici politikaları, 2015 yılında çıkarılan yeni İslam Kanunu'nun bir kez daha yeniden değiştirilmesi ile sonuçlanmıştır. Bu yeni yasa ile Avusturya'da İslam ve Müslüman meselesi tam bir güvenlik meselesi olarak değerlendirilmiştir. Dinî cemaat statüsünü düzenleyen yasa “Terörle Mücadele” kapsamında ele alınmış böylece Müslümanların konumları ancak bir güvenlik meselesi ile tanımlanır olmuştur.

Bir dinî cemaat kanunu olması gereken yeni kanun sonrasında bütün Müslüman kuruluşlar önce sanık sandalyesine oturtulmuş, sonra da kendilerini aklayabilecek hukuki süreçlerle tehdit edilmiş durumdadır.

Diğer dinî cemaatlerin tanınması için çıkarılan yasaların hiçbirinde, 2015 İslam Kanunu'nda yapılan değişikte yer alan "Yasal düzenlemelere/devlet kurallarına" uyma şartı getirilmemiştir. Değişiklikle kanunda bu şartın getirilmiş olması Müslümanları neredeyse önce sanık sandalyesine oturmaktadır. İlgili şartlar İslam Kanunu'nun 2. Maddesinin 2. fırcasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler kanunda şu şekilde yer almıştır:

(2) İslamî dinî topluluklar, yasal olarak tanınan diğer dinî topluluklarla aynı yasal korumadan yararlanır. Öğretileri, kurumları ve gelenekleri de yasal düzenlemelerle çelişmediği sürece bu korumadan yararlanır. Dinî topluluklar, dinî cemaatler veya diğer alt kurumları ve bunların üyeleri, ilgili durumda geçerli olan devlet hukuku böyle bir imkân tanımadığı sürece, genel devlet standartlarına uyma yükümlülüğüne karşı dinî topluluk içi düzenlemelere veya öğretileri dayanak gösteremezler (İslam Kanunu 2015 Türkçe).

Öte yandan, 2015 kanununda yer alan, özellikle, dinî hizmetler alanında görev yapan veya yapacak olan kişilerin yasal dokunulmazlıkları yeni İslam Kanunu'nun 21. maddesine göre kaldırılmıştır. Kanunun bu maddesine göre dinî hizmet veren ve Müslümanları temsil eden kişiler, eğer bu kişilerin "davranışları uzun vadede kamusal emniyeti, kamusal nizamı, kamusal sağlığı ve kamusa ahlakı veya diğer kişilerin özgürlük ve haklarını tehlikeye atarsa" görevlerinden uzaklaştırılacaktır. Dikkat edilirse, herhangi bir mahkeme kararından bahsedilmemektedir. Mahkeme kararından bahsedilse bile, diğer dinî cemaatlerin dinî hizmet veya temsil hizmeti verenlerin görevlerine devam edip etmeyeceklerine ancak o dinî cemaat karar verebilmektedir. Bu madde ile, devletin doğrudan Avusturya İslam Cemaati'nin işlerine müdahale yolu da açılmış durumdadır.

2015 İslam Kanunu'nun 2021 yılında değiştirilmesi ve "Terörle Mücadele" kapsamında değerlendirilmesinin gerekçesi olarak ise 2 Kasım 2020 tarihinde başkent Viyana'da meydana gelen terör saldırısı gösterilmiştir.

Kanunun değiştirileceği ortaya çıkınca aynı zamanda 2015 İşlam Kanunu ile de Avusturya’da Müslümanları yasal olarak temsil etme hakkı verilen Avusturya İşlam Cemaati (IGGÖ), hükümet ile kanunun değiştirilmemesi, ya da değiştirilecekse Müslümanların haklarının kısıtlanmaması, diğer dinî cemaatlerle eşit görülmesinin devam etmesi gibi konularda bilgi vermek istemiştir. Ancak hükümet her türlü girişimi olumsuz şekilde cevaplamıştır. Bunun zerine Avusturya İşlam Cemaati Başkanı mit Vural düşüncelerini parlamenterlere iletmiş ve kanunun bu şekilde çıkarılmasının anayasal problemler de doğuracağı uyarısında bulunmuştur.

Avusturya İşlam Cemaati IGGÖ, parlamenterlere iletteği görüşlerinde, kanunun değiştirilmesine gerekçe olarak gösterilen ve 4 kişinin öldüğü 2 Kasım 2020 tarihli terör saldırısının federal hükümet tarafından kapsamlı bir şekilde değerlendirilmediğini, Avusturya hükümetinin yürüttüğü eğitim, aşırılıkla ve radikalleşme ile mücadele alanlarında çoktandır bu alanlarda gereken stratejileri anlatmaya çabaladığını ifade ederek şu görüşleri dile getirmiştir:

“Eğer kanun taslakta geçtiği gibi kabul edilirse, devlet, yasayla tanınmış İşlam cemaatlerin özerklik haklarına aşırı bir şekilde müdahale hakkı elde edecektir. Bu durum ise mevcut hukukî kurallara aykırılık teşkil etmektedir. Dolayısıyla hukuk ve insan hakları bakımından sorunlar ortaya çıkaracaktır. Zaten 2015 Kanunu önemli kısıtlamalar getirmiştir. şimdi yeni taslak daha kısıtlayıcı hükümler içermektedir. Bu yeni kanun bir dinî cemaati tanımlayan bur kanun olmayacak, bunun aksine güvenlik tedbirleri kanuna dönüşecektir. Avusturya’da hükümet terör ve aşırıcılıkla mücadelede ihmalkr davranmış, bu ihmalkrlık sonrasında kamuoyunda oluşan siyasal baskı sebebiyle, okları kendisine değil, bir dinî cemaate çevirmiştir (Camia Haber, 2021a)”.

Ancak kanun Avusturya İşlam Cemaati’nin itirazına rağmen, 7 Temmuz 2021 tarihinde mecliste, bütün partilerin onayı ile geçmiştir. Avusturya İşlam Cemaati (IGGÖ) yasayı eleştirmiştir. IGGÖ’ye göre, 2015 İşlam Kanunu’n değiştirilmesi Avusturya’da Müslümanların bir güvenlik meselesi olarak görüldüğü anlamına gelecektir. Kanunla, Müslüman cemaatlerin özerk yapılarına müdahalenin yolu açılmıştır. Ülkedeki Müslümanlar diğer dinlere mensup insanlardan farklı bir muameleye tabi tutulduklarına inanacaklardır.

Yeni kanunla artık Avusturya’da camiler kolayca kapatılabilecektir. Avusturya İslam Cemaati’nin gerekli işlemleri yapmasını dikkatte almadan bağlı bulunan herhangi bir cami hükümetin isteği ile kapatılabilecektir. (Camia Haber, 2021d).

Bu değişikliğe göre, Avusturya’da diğer tüm dinlerin din görevlilerinden farklı olarak sadece hangi camide hangi imamın görev yaptığı, hangi camide kimin ne görevde bulunduğu detayları ile hükümete bildirilecektir. Aynı şekilde, diğer dinî cemaatlerin maliyesi hiçbir zaman kontrol edilemezken, sadece Müslüman cemaatlerin maliyesi her yıl denetlenecektir. Avusturya dışından yapılan her türlü bağış suç sayılacak ve alınan bağışın iki katı devlete ceza olarak ödenecektir. Bazı durumlarda 72 bin Euro ceza öngörülmektedir (ORF 2021).

5.3 2021 İslam Kanunu Değişikliği

Avusturya İslam Cemaati’nin, ülkedeki diğer dinî cemaatlerden yasal olarak farklı muamele gördüğünü, bu kanunla tüm Müslümanları sanık olarak değerlendirdiğini ifade etmesine yol açan kanun değişikliği, 2015 İslam Kanunu’nun 25. maddesine yapılan ilavelerle gerçekleşmiştir. Bu ilavelerde, İslam Cemaati’nde dinî veya herhangi bir şekilde hizmet verecek olan bütün şahısların adres, telefon numaraları ve kimlik bilgileri ile hangi ülkenin vatandaşı olduklarına dair bilgiler sürekli olarak hükümete bildirilecektir (2021 İslam Kanunu). Bu maddeler, Müslümanların diğer dinî cemaatlerden farklı bir muameleye tabi tutulduğu yolundaki eleştirilerin kaynağı olan maddelerdir.

Kanuna ilave edilen ilgili maddenin tarafımızdan yapılan Türkçe tercümesi şu şekildedir:

(2) Dini Cemaat, Federal Şansölye’ye şu bildirimlerde bulunur:

1. Dini cemaatin ve dini cemaate bağlı tüm kuruluşları veya 7. maddedeki 5. sırada yer alan kuruluşların yer değiştirmesini ve ayrıca,

2. Talep edilmesi hâlinde, dini görevliler de dahil olmak üzere, görev sahiplerinin tümünü açıklamakla yükümlüdür.

(3) Dini cemaatin bir kurumuna hâlihazırda görev yapmayan geçici görevliler de 2. fıkranın 2. bendi uyarınca bildirimde dahil edilir.

(4) 2. fıkranın 2. bendi uyarınca yapılacak duyuru veya değişiklikler, görev ve görev başlangıcı, adresi de dahil olmak üzere kurum, isim, doğum tarihi, vatandaşlık ve adres belirtilerek yapılır. Dış temsil yetkisine sahip organlar söz konusu olduğunda, kimlik tespiti amacıyla resmî olarak geçerli fotoğraflı bir kimlik fotokopisi eklenecek ve bir telefon numarası ile bir e-posta adresi de verilecektir.

(5) Dini cemaat, dini cemaate bağlı cemiyetler (camiler) ve 23. maddenin 4. fıkrası kapsamındaki kurumlar, 6. maddenin 2. fıkrası uyarınca nereden malî destek sağladıklarını kanıtlamak için, Federal Şansölye tarafından belirlenecek bir süre içinde talep üzerine tüm kurumlarına ilişkin muhasebe kayıtlarını ve ilgili belgeleri ibraz etmekle yükümlüdürler. Finansmanın başka bir tüzel kişilik tarafından sağlanması halinde, ilgili belgeler de sunulacaktır.

Her ne kadar Avusturya hükümeti İslam Kanunu'nda yaptığı değişiklik ile Müslüman cemaatlerin Avusturya dışından bağış almalarını yasaklasa da aynı durum diğer cemaatler için geçerli değildir. Hükümet ve diğer siyasetçiler, yurt dışı bağış yasağının 1874 yılında çıkarılan Dinî Cemaatlerin Yasal Olarak Tanınması Kanunu'nda (Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften) zaten geçerli olan bir hüküm olarak bulunduğunu ifadeyle, Müslümanlara karşı ayrımcılık yapılmadığını öne sürseler de, bu belirleyici ifade diğer hiçbir dinî cemaat yasasında yer almamıştır. Öyle ki, 1874 yasasında yer almasına rağmen Avusturya'daki tüm dinî cemaatler Avusturya dışından bağış alabilmiştir. Hatta, İslam Kanunu'ndaki yasaklama ile yurt dışından bağış kabul yasağı sadece Müslümanlara uygulanmaktadır. Hâlihazırda Avusturya'daki Rus-Ortodoks Kilisesi maaş ve masraflarının büyük bir bölümünü doğrudan Moskova'dan, Freie Christengemeinde-Pfingstgemeinde (Union of Free Pentecostal Churches) Amerika Birleşik Devletleri'nden bağış almaktadır. Yahudi cemaatleri de büyük oranda dışarıdan destek alabildikleri gibi, Ortodoks kiliseleri de alabilmektedir (OTS, 2014)

III. BÖLÜM: AVUSTURYA'DA SİYASAL GELİŞMELERE BAĞLI OLARAK İNANÇ ÖZGÜRLÜĞÜ İHLALLERİ

Avusturya'da özellikle aşırı sağın iktidara, sosyal demokrat ya da yeşillerle birlikte gelmesine rağmen kendi siyasal programını uygulaması, İslam ve göçmen karşıtı politikalarını hayata geçirmesi mümkün olmuştur. Bu anlamda sosyal demokratlarla yeşiller, genellikle uyguladıkları özgürlükçü ve göçmenleri gözetici politikalarını terk etmişlerdir. Fakat, iktidarın aşırı sağ çoğunluğu İslam ve göçmen karşıtlığını neredeyse devletin resmî politikalarına dönüştürmeyi de başarabilmiştir. Aşırı sağ iktidarlar politikalarını topluma kabul ettirebilmek ve medyanın desteğini alabilmek için çeşitli raporlar hazırlatmış ve kamuoyunu yönlendirici propaganda araç ve merkezleri kurmuştur.

1. Anaokulları Raporu

Önce Entegrasyon ve Dışişleri Bakanı daha sonra da Başbakan olan Sebastian Kurz önderliğindeki Avusturya hükümetlerinin İslam ve Müslüman politikalarının temelini Viyana'da Müslümanlar tarafından işletilen anaokullarını incelediğini iddia eden ve Viyana Üniversitesi profesörlerinden Ednan Aslan tarafından hazırlanan Anaokulları Raporu (Projektbericht Evaluierung ausgewählter Islamischer Kindergärten und –gruppen in Wien. *Tendenzen und Empfehlungen*, 2016) oluşturmaktadır. Ednan Aslan bu raporuyla Sebastian Kurz hükümetinin İslam karşıtı politikalarına zemin hazırlamış ve Müslümanlardan büyük tepki toplamıştır. Raporun hazırlanıp yayımlandığı sırada, önce Uyum (Entegrasyon) Bakanı daha sonra da Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Sebastian Kurz neredeyse bu rapor ile seçimleri kazanmıştır ve Avusturya Başbakanlığını garanti etmiştir denilebilir. Hukukçu, Burak Altaş, konuya ilişkin yaptığı değerlendirmede Bakan Sebastian Kurz ve Ednan Aslan arasındaki münasebetleri anlatmak için Almandada kullanılan “Steigbügelhalter / üzenge tutucu” terimin hatırlatmaktadır. Bu terim, bir süvari bir ata binecekse, bir kişi süvarinin ata binmesini kolaylaştırmak için üzenge tutar ve süvari de ata hızlıca ve kolayca biner. Bu örneğe göre, Sebastian Kurz'un yükseklere çıkabilmesi için Ednan Aslan Kurz'un üzenge tutan kişi konumuna gelmiştir (Altaş, 2017).

Prof. Dr. Ednan Aslan'ın Anaokulları Raporu'nda Müslümanlara ilgili olumlu bir sonuç çıkması mümkün görünmemektedir. Zira Aslan'a göre, sadece

Avusturya'daki değil tüm Avrupa'daki camiler, İslamî kuruluşlar, terör eylemleri ile tanınan İŞİD örgütü ile aynı görüşü paylaşmaktadır. İŞİD'e karşı gibi görünseler de İslam anlayışları İŞİD ile aynı durumdadır. Aslında, Avrupa dışında da dünyadaki tüm İslam okullarında İŞİD ideolojisi öğretilmektedir. Avrupa'daki İslamî kuruluşların ve İslam alimlerinin İŞİD'e itirazı sadece İŞİD'in kullandığı metotlardır (Orientierung, 2015). Neredeyse kendisi haricindeki tüm Müslümanları ve kuruluşları terör örgütü İŞİD konumunda gören birisinin tarafsız bir araştırma yapması mümkün görünmemektedir. Dolayısıyla Prof. Dr. Ednan Aslan'ın Avusturya İslam anaokulları raporunun, araştırma olarak değerlendirilmesinden öte, Müslümanlara karşı ön yargıları desteleyecek dolgu malzemeleri yerleştirmeyi hedeflediği ortaya çıkmaktadır. Çünkü, Prof. Dr. Ednan Aslan'a göre, birbirine "kardeş" diye hitap eden Müslümanların hepsi radikal ve köktencidir. Bu da yetmiyor, eğer günlük hayatında "müşrik, kafir ve münafık" gibi kelimeleri kullanan Müslümanları bir yana bırakın, "subhanallah, maşallah ve yani" gibi kelimeleri kullananlar da aynı sınıfa girebilmektedir. Müslümanlara karşı bu kadar nefret ve ön yargı dolu bir yaklaşım sahibi olan Aslan, Müslümanların radikalleşip radikalleşmediğinin tespit edilebilmesi için çizdiği çerçevenin ana hatlarını bu şekilde çizmiştir (NMZ 2015:9). İşin daha ilginç olanı bu çerçevenin Avusturya İç İstihbarat Örgütü (Verfassungsschutz) tarafından Viyana Milli Eğitim Müdürlüğü'nde öğretmenlik yapan 180 öğretmene verdirilen "Cihadist Tehdit /Dschihadistische Gefährdung" isimli seminerde açıklanmış olmasıdır.

Prof. Dr. Ednan Aslan'ın din anlayışının aşırı sağcı ve İslam karşıtı politikaları ile bilinen Avusturya Halk Partisi'nin (Die Österreichische Volkspartei/ Die Volkspartei: ÖVP) İslam ve Müslüman anlayışıyla paralellik arzetmesi de dikkat çekmektedir. Nitekim Ramazan ayı geldiğinde neredeyse tüm Avrupa'daki okullarda Müslüman öğrencilerin orucunu problem olarak yansıtan, öğrencileri oruç dolayısıyla tembellik hatta okula gelmemekle suçlayan aşırı sağın yaptığı gibi, Avusturya Halk Partisi ÖVP de Ramazan ayını siyasallaştırmıştır. Örneğin ÖVP'nin Graz'daki bir toplantısında Avusturya Halk Partili Graz Şehir Milli Eğitim Müdürü Kurt Hohensinner, yüzme dersleri hakkındaki Müslümanlara yöneltilen klişeleşmiş kalıp ön yargıları sıraladıktan sonra sözü Ramazan ayına getirmiştir: *"Ramazan ayında Dindar Müslümanlar güneşin doğuşundan batışına kadar hiçbir şey yiyemez ve içemez. Bu yüzden de pek çok Müslüman -buna Müslüman çocuklar da dahil-*

dinlenebilmek için akşamları geç saatlere kadar ayakta kalmaktadır. Bu durumun Avusturya'daki okula devam mecburiyeti ile bağdaşması mümkün değildir.” Kurt Hohensinner’in bu ön girişinden sonra söz alan Prof. Dr. Ednan Aslan hem bir “ilahiyatçı” hem de bir “Müslüman” olarak Kurt Hohensinner’in görüşlerini güya İslam teolojisi bakımından destekleyen şu sözünü söylemiştir: “(İslamî) Teolojik olarak değerlendirirsek, Avrupa’da Ramazan ayında Müslüman çocukların oruç tutmasının bir mantığı yoktur.” (Kleine Zeitung, 2016).

1.1 İslam Anaokulları Raporunun İçeriği

Prof. Dr. Ednan Aslan’ın İslamî anaokulları raporu okunduğunda, Viyana’daki Müslümanlar tarafından işletilen anaokullarının sanki bir terör yuvası olduğundan, burada küçük Müslüman çocukların “selefist” ve “cihadçı” olarak yetiştirildiklerinden, bu anaokullarının “Yahudi düşmanlığı” ve “siyasal İslamcılığın merkezleri” olduğundan ve özel olarak Avusturya toplumuna genel olarak da Avrupa toplumunun değerlerine düşmanlaştırıldıklarına kadar bildik, İslam ve Müslüman karşıtı söylemlerle dolu olduğunu görmek mümkündür. Yani rapor, anaokulu raporu olarak değil, Müslüman kuruluşları çokça bilinen suçlamalarla mahkûm etmek amacıyla hazırlanmış imajı vermektedir. Rapor, diğer başka dinlere mensup dinî kuruluşlar söz konusu olduğunda takdir ve alkış toplayan faaliyetleri de suç olarak gösterilmiştir ki, bunların başında çocukların anadili ve din dersleri ile Kur’an öğrenmeleri (Aslan, 2016:105) gösterilmiştir. Rapor, bu şekliyle kara bir İslam düşmanlığı propagandasından öteye gitmemektedir. Meselâ, raporun 126. sayfasında Türkiye Cumhuriyeti Viyana Büyükelçisi Kadri Ecvet Tezcan’ın Viyana İslam Federasyonu’nu ziyareti ve bu ziyarette anaokulları komisyonu üyelerinin de anaokulları ile ilgili bilgi vermesi “yasa dışı” gibi gösterilmiştir.

Raporun 111. sayfasında, İslam Kanunu’nun 11. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ve dinî cemaate hak ve vazife olarak verilen hizmetler dahi suç sınıfına sokulmuştur. İslam Kanunu’nun ilgili maddesi “*Dinî cemaat ve cemaatin üyesi, çocuklarını ve gençleri kendi geleneksel ananelerine göre yetiştirme ve buna göre kendi dinlerine göre eğitime hakkına sahiptir.*” hükmünü getirirken rapor, bu durumun suç sayılması gerektiğini ifade etmiştir. Rapor, “Derneklerle (veya cami cemiyetleriyle) anaokulları ve ailelerin birbirine bağlı olması olumsuzdur” ifadesini

kullanmakta, ancak bu ifadenin yasalara aykırı olması sebebiyle de “Anaokulunu işleten derneklerin sorun oluşturacak eğilimlerde bulunması durumunda” izahatını eklemek zorunda kalmıştır. Fakat, bu yasal bir zorunluluktan kaynaklanan ifadedir. Bu ifadenin doğrudan basında yansımaları ise “Araştırmacı Aslan, İslami anaokullarının yarısının yasaklanması için bastırıyor (Kurier, 2017)” şeklinde olmuştur.

Kapağı ile birlikte 178 sayfa tutan raporun neredeyse tam 50 sayfası, daha sonra Avusturya'nın resmî İslam politikalarını ve İslam karşıtlığının temellerini atacak olan ve anaokulları ile kesinlikle ilişkisi olmayan “siyasal İslam” “fundamentalist İslam”, “kültürel fundamentalist İslam”, “Yahudi Düşmanı Müslümanlar” gibi bilinen İslam karşıtlığı söylemler ile doldurulmuştur. Gerçi, yazar nereden açıklamayı düşündüyse de, bu tanımlamaların “Batı dünyası”nın tanımlamaları olduğunu, hatta hakikatte İslamî kurumlarda karşılığı olmadığını (s.21) da ifade etmek zorunda kalmıştır.

Fakat daha sonra yayımlanan asıl rapor gelen tepkiler üzerine olacak ki, kısaltılmış, anaokullarının terör ve siyasal İslam merkezi olduğu yolundaki ifadeler ve örneklemeler tamamıyla kısaltılmıştır.

Öte yandan rapor ile ilgili değerlendirmeleri yapan medya, dünya terörizminin Avusturya'daki İslamî anaokulları vasıtasıyla finanse edildiğini, bunun da Viyana Üniversitesi profesörlerinden ve Müslüman çocukların dinî eğitimi uzmanı olduğunu iddia ettiği Ednan Aslan'ın araştırmasıyla ortaya çıktığını ileri sürebilmiştir. Hatta İsviçre'de Almanca yayımlanan Blick gazetesi, haberi yüzleri kapalı ve muhtemelen IŞİD militanlarının resmiyle süslemiş, *“Aslan'ın raporu korkunç: (İslamî anaokullarını) işletenlerin çoğunluğu bir İslam devleti kurmanın Tanrı'nın iradesi olduğuna bu uğurda da şiddet kullanmanın haklı olduğuna inanmaktadır. Yahudi nefreti sıklıkla (İslamî) teolojik yorumlamalar sonucunda dinî olarak gerekçelendirilmekte, Batı yaşam tarzı da yerilmektedir. (Blick, 2016)”* ifadelerini kullanmaktan çekinmemiştir.

Görüldüğü gibi, araştırma sadece Avusturya'da değil, komşu ülkelerde de tartışmalara yol açmış, Aslan'ın anaokulları raporu tam anlamıyla “İslamcı Terör Raporu” olarak algılanmıştır. Prof. Ednan Aslan'ın eski çalışma arkadaşlarından Rami Ali, anaokulları raporunun çalışmalarına kendisinin katılmadığını, ancak Aslan'ın

İslamî anaokulları raporunun sonucunda bu okulların “terörizmin üreme alanları olduğu” yolundaki algı ile sonuçlanacağını baştan bildiğini ileri sürmüştür (Ali, 2017).

Raporun bu şekilde kamuoyuna sunulması infiale yol açmıştır. Ama, özellikle kamuoyunda tartışılan nokta da bu okullara çocuklarını gönderen veliler için, “çocukların, Avusturya toplumunun ahlakî değerlerinin tehlikesinden korunmuş olması”nınin (Aslan, 2016:104) önemli olduğuna vurgu yaptığı noktadır.

Rapor kamuoyunda beklenenden fazla tartışmalara yol açmış, ülkede neredeyse “İslam” veya “Müslüman” kelimesi “Düşmanın yuvası, İslam anaokullarıdır” algısını oluşturmaya yetmiştir. Hükümet, raporun etkinliği ile önemli bir itibar kazanmışken Falter gazetesi raporun, orijinal Word dosyasının edisyonlu şekline erişmiş ve raporun, Sebastian Kurz’un bakan olarak görev yaptığı Entegrasyon (Uyum) Bakanlığında değiştirildiğini açıklamıştır.

Gazete, raporun “kırkıldığı”nı ifade etmek anlamında “Kurz’un Kuaför Salonu” başlığını kullandığı haberinde özellikle raporun nasıl değiştirildiğinin örneklerini vermiştir. Gazetenin tespitlerine göre toplam 903 ifade değiştirilmiştir.

Meselâ, orijinal raporda, bu anaokullarında karşılıklı saygı, uysallık, çocukların bireyselliği, dakiklik, sevgi gibi değerlerin öğretildiğinin ifade edilmesine rağmen, bakanlık memurları tarafından "Çocuklara İslami değerlerin öğretilmesi onlar (ebeveynler) için özellikle önemlidir." şeklinde değiştirilmiştir.

Avusturya anaokulları raporu Türkiye’de de eleştirilmiştir. Araştırmacı Zeliha Eliaçık, rapora ilişkin değerlendirmesinde Avrupa’da Müslüman kuruluşlara karşı kısıtlama getirme ve bu kuruluşları kontrol etmeye yönelik plan ve projelerin artık siyasal hayatın normal ve sürekli tekrarlanan bir parçası olduğuna vurgu yapan Eliaçık, bu siyasetin Müslüman topluma karşı bir tür manipülasyona dönüştüğüne de dikkat çekmiştir. Eliaçık, Ednan Aslan’ın tartışmalı bir isim olduğunu gündeme getirmiş, bu şahsın kendi görüşlerinin de Avusturya’da İslam’ın reforme edilmesi yönünde olduğunu, Avusturya’da görev yapan imamlarının Avusturya dışında değil, Avusturya’da eğitilmesi gerektiğini propaganda ettiğini, dolayısıyla mensubu bulunduğu kültürel ve dinî kimlikten kendisini soyutlayarak Avusturya siyasetine paralel görüşler sergilediğine de vurgu yapmıştır.

Eliaçık bu tartışmalar esnasında “kötü ve iyi Müslüman” ayrımı yapıldığını, bu iyi Müslüman ayrımının da Avrupa kültürünü benimseyen, diğer Müslümanlar mesafeli duran Müslümanları tanımladığını böylece diğer Müslümanların haklarının kısıtlanması ve toplumsal hayatın dışına itilebilmesi için uygun bir jargon oluşturulduğunu gündeme getirmiştir. Hatta bu tipolojiye uymayan Müslüman ve Müslüman kurumların tasfiye edilmeye çalışıldığını, uyumsuz, kaba ve şiddet taraftarı olarak yaftalandığını ifade eden Eliaçık, aynı zamanda “iyi Müslüman” tanımına giren kişilerin genç Müslüman nesle örnek Müslüman olarak takdim edildiğine de dikkat çekmiştir. Bu anlamda Ednan Aslan’ın Avusturya hükümetinin Türkiye ve İslam karşıtı politikalarının yanı sıra İslamî anaokullarının kapatılmasını meşrulaştırma hizmeti verdiğini ve daha da ötesine giderek Aslan’ın Avusturya İslam din eğitimi konusunda söz sahibi olmasının bu savı onayladığını bildirmiştir (Eliaçık, 2017).

1.2 Bakanlığın Raporu Değiştirilmesi

Ancak toplumda asıl galeyana yol açan ifade Müslüman çocukların Avusturya toplumunun ahlakî değerlerine karşı korunmasının önemli olduğu yönünde değiştirilen ifade olmuştur. Böylece Müslümanların tüm Avusturyalıları ahlaksız olarak kabul ettiği, bu ahlaksızlığa karşı Müslüman çocukların özel bir korumaya ihtiyaç duyduğu algısı oluşturulmuştur ki, Falter gazetesine göre, bu ifade de bakanlık memurları tarafından değiştirilmiştir. Word dosyasında silinen kısım, “Müslüman anne-babalar, çocuklarının bu anaokullarında ‘bağımsız, başkalarına saygılı ve sevgiyle’ yetişmelerini istiyorlar.” şeklinde iken, yayımlanan şekli de şöyle olmuştur: “Anne-babalar, çocuklarının, Avusturya toplumunun ahlakî değerlerinden korunmuş olmasını önemsiyorlar.” (Falter, 2017).

Rapor ayrıca bilim dünyasında da eleştirilmiştir. Siyasal bilimci Farid Hafez, herhangi bir belge olmadan, empirik bir araştırma yapmadan, Müslümanlara karşı bilinen stereotipik iddialarla Müslümanların suçlandığını dile getirirken Viyana Üniversitesi’nden Prof. Dr. Jörg Henning Schluß da raporu yerden yere vurmuştur. Prof. Schluß, Viyana şehir idaresi isteği üzerine yeni bir anaokulu araştırması yapmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarını aktarırken Müslümanların işlettiği anaokullarının bir paralel toplum oluşturduğu yolundaki iddiaları reddetmiş, “Hayır, tam aksine bu anaokulları, başka anaokullarına alınmamış çocukların yığıldığı okullardır.” açıklamasını yapmıştır (Linkswende, 2018). Aslında Prof. Dr. Jörg

Henning Schluß bu ifadesiyle Viyana'daki anaokulları bağlamında, Müslüman çocuklara karşı ayrımcılık yapıldığını ve Müslüman ve göçmen çocukların anaokullarına, eğer yer kalırsa alınabildiklerini de ortaya koymuştur.

1.3 Viyana Üniversitesi'nin Raporu Değerlendirmesi

Viyana Üniversitesi'nin iki ayrı anaokulları raporu farklı sonuçlar ortaya koyarken, üniversite Prof. Dr. Ednan Aslan tarafından hazırlanan raporun "bilimsel ve etik" olarak incelemesini yapmıştır. İncelemeyi yapan komisyon hazırladığı raporunda, Ednan Aslan'ın anaokulu raporunda bilimsel bir sorun bulamazken, 5 bilirkişi bu raporun bilimsel kalitesine dair çok ciddi eleştiriler getirmiştir. Fakat inceleme okunduğunda, Ednan Aslan ve raporun zoraki kurtarıldığı gerçeği de ortaya çıkmıştır. Zira, üniversite ifadeleri çok dikkatli kullanmış, raporun yazılmasında bilimsel bir yanlışlık olmadığını tespit ettiklerini açıklamıştır. Üniversiteye göre, buna rağmen rapor hatalarla doludur ve eksiklikler içermektedir. Böyle olduğu hâlde üniversitenin rektörü Prof. Dr. Heinz W. Engl siyasetle çatışmamak için olacak ki, Ednan Aslan'ın raporunun hiçbir şekilde iyi bir rapor olduğunu söylemenin mümkün olmayacağını açıklamakla yetinmiştir (Der Standard, 2017a).

Bu arada, Prof. Dr. Ednan Aslan'ın araştırmayı kısmen de olsa başka birine yaptırdığı, o başka birisinin ilim insanı olmayıp danışmanlık yapan bir şirket olduğu, bu kişilerin de araştırmının yazarları arasında gösterilmediği de tespit edilmiş durumdadır. Bu gerçeklerin de ortaya çıkmasından sonra Ednan Aslan, bakanlık tarafından raporda bazı değişiklikler yapıldığını kabul etmiş, ancak, raporda ifade edilen her ifadenin ve formülasyonun da arkasında durduğunu söylemiştir. Aslan, ayrıca kendisini sahtekarlıkla suçlayanlar hakkında dava açacağını da duyurmuştur (Der Standard, 2017b). Fakat dava açılmamıştır.

Prof. Dr. Ednan Aslan'ın Viyana anaokulları raporunun sorasında bu okulların neredeyse yarısının yasaklanarak kapatılması da gündeme gelmiştir. Kurier gazetesindeki bir habere göre, zaten Müslümanların işlettikleri anaokullarını kapatmak isteyen Avusturya Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz şimdi önemli bir destekçiye sahip olmuştur. Bu araştırma ciddi ise Viyana'daki 150 Müslüman anaokulunun yarısının kapatılması gerekmektedir. Ancak, Viyana Milli Eğitim Müdürü Jürgen Czernohorszky, Ednan Aslan'dan suçladığı anaokullarının listesini vermesini istediğini, Aslan'ın bu isteği yerine getirmediğini bildirmiştir (Kurier, 2017).

Rapora Almanya'dan sert tepki gösteren ve Perspektif dergisinde yazan Burak Altaş raporu yazdıran Sebastian Kurz ile raporu yazan Ednan Aslan arasındaki ilişkiyi “Bilimselliğe Takla Attırma” ilişkisi olarak değerlendirmiştir. İlgili anaokulları raporunun bir ön rapor olmasına rağmen, Avusturya ve Almanca konuşan dünyadaki İslam kritikçileri tarafından, kendi amaçları yolunda kötüye kullanıldığını, ancak buna karşılık bilim insanlarının çok ciddi bir eleştirisine muhatap olduğunu bildiren Altaş, raporun bu yönüyle değerlendirilmesi sonrasında Müslümanları karalayan bir özelliği bulunduğunu ifade etmiştir. Altaş ayrıca, profesör gibi bir ünvanı kullansa da Ednan Aslan'ın böylesine temelsiz bir araştırmaya imza atmış olmasını bilimsel açıdan endişe uyandırıcı olarak tanımlamaktan geri durmamıştır. Altaş'ın raporun yayımlanmasından bir yıl sonra kaleme aldığı bu değerlendirme, Sebastian Kurz'un seçimi nasıl kazandığının da işaretlerini de vermiştir. Altaş'a göre, Avusturya'da Sebastian Kurz. İslam karşıtı ifadeleri gündeme getirerek nasıl bir seçim kazanıldığını gösterdiği gibi bir bilim insanının da siyasal bir amaç uğruna nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır. (Altaş, 2017).

2. Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi

Avusturya'da siyaset meydanlarıyla medyada bolca kullanılan “siyasal İslam” tanımlamasının çok özel bir anlamı vardır. Görüldüğü kadar masum olmayan bu tanımlama ve söylem, önceleri güya, İslamî 'aşırılıkla' mücadele ve Müslüman gençleri radikalizmden arındırma amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu şekliyle, İslam genelleştirilerek Müslüman olarak yaşamak kriminalize edilebilmektedir. Burada biraz daha özel ifade etmek gerekirse, “siyasal İslam” söylemi, şiddet içeren “İslamî aşırılıkla” mücadele kılıfında, şiddet içermeyen sözde bir “İslamî aşırılıkla” mücadele şekline dönüşmüştür. Avusturya'daki “siyasal İslam”ın karşılığı Almanya'da “Yasalara Göre Hareket Eden İslamcılık/Legalistischer Islamismus” olarak adlandırılmaktadır. İfadenin Almanya'da kullanımının, neredeyse yasalara göre davranmayı suç sayacak bir ifade olarak kullanılması da dikkat çekmektedir. Fransa'da ise “İslamcı Ayrılıkçılık/Séparatisme islamiste” olarak adlandırılan ve hemen hemen her dindar Müslümanı tanımlayan bu tanımlama ile, Müslüman toplumlar kendi isteklerinin dışında şekillendirilmekte ve bu tanımlamayla Müslümanların haklarının kısıtlanması meşrulaştırılmaktadır. Bu tanımlamaların ortak ana fikri “Toptan Müslümanların yasaları çiğnediği ya da şiddet uyguladığı” şeklindedir (Hafez, 2022). Müslümanları kamusal alandan geri itmek veya dışlamak;

bir kurum halinde çalışan örgütlenmiş Müslümanlara uygulanan baskıyı meşrulaştırmak ve en önemlisi de bu yönde uygulanan politikalara karşı çıkan eleştirel sesleri susturmak için araç olarak kullanılmaktadır. Bu tanımlamaların ortak ana fikrinin özeti “Müslümanların yasaları çiğnediği ya da şiddet uyguladığı” şeklindedir. Hatta, Entegrasyon Bakanı Susanne Raab, “Siyasal İslam’ın , İslamcı terörden daha tehlikeli olduğunu, zira, İslamcı terörü siyasi İslam’ın ürettiğini” dahi ileri sürebilmiştir (Kronen Zeitung, 2021). Böylece bu tanımlamalarla Müslümanlar hem toplumsal hayattan dışlanmakta hem de her zaman yasa dışı oluşum içinde olmak gibi bir suçlamaya tabi tutulmaktadır. Nitekim sosyal bilimci Farid Hafez, “siyasi İslam” yaftası ile Avrupa’da Müslümanların da yasal hakkı olan siyasi hayattan dışlanmalarının, Müslümanların Avrupa ülkelerinin geleceğini şekillendirmelerine izin vermemesinin amaçlandığını, sonuçta da hegemonyacı güç yapılarını sorgulamayan, politik olmayan, itaatkâr ve evcilleştirilmiş Müslümanlar oluşturulmasını hedeflediğini ifade etmektedir. Farid Hafez, “siyasi İslam” teriminin Müslümanları kamusal alana sokmamak, kamusal alandan Müslümanları dışlamak; bir kurum halinde çalışan örgütlenmiş Müslümanlara uygulanan baskıyı meşrulaştırmak ve en önemlisi de bu yönde uygulanan politikalara karşı çıkan eleştirel sesleri susturmak için araç olarak kullanıldığını söylemektedir (Hafez, 2022).

Siyasal İslam kavramının böylesi bir mana ifade ettiği bir ortamda Sebastian Kurz liderliğindeki Avusturya hükümeti 2020 yılı Temmuz ayı ortasında Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi (“Dokumentationsstelle für den politischen Islam”) isimli bir merkez kurmuştur. Müslümanlara karşı uygulanacak politikaların da tespit edildiği, Müslümanlara ait kurumların, kişilerin kayıtlarının tutulduğu bu merkeze “Siyasal İslam” denilerek meşrulaştırılması da dikkat çekmektedir. Avusturya hükümeti için siyasi İslam tanımlaması terörizm ile eş değerdedir. Hükümetin hoşuna gitmeyen her Müslüman da siyasi İslamcıdır. Avusturya hükümeti, siyasi İslam’ı şu şekilde tarif etmektedir: *“Siyasal İslam, savunucularının İslamî olarak kabul ettiği değerler ve normlar temelinde toplumu, kültürü, devleti veya siyaseti dönüştürmeyi veya etkilemeyi amaçlayan, ancak demokratik anayasal devlet ilkeleriyle çelişen ve insan haklarına aykırı olan bir tahakküm ideolojisidir.”* (Dokumentationsstelle). Burada bu dönüştürme ve etkilemenin nasıl demokratik devlet ilkeleriyle çeliştiğinin açıklanmasına gidilmemesi de dikkat çekmektedir. Çünkü, her demokratik toplumda her bir bireyin veya bir örgütlenmenin devleti ve siyaseti dönüştürme hakkı vardır.

Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi'nin açılışı dolayısıyla Entegrasyon Bakanlığı internet sayfasında yapılan açıklamada, bu merkezin, aşırıcılığa ve siyasal İslam'la bilimsel bir mücadele merkezi olacağı, merkezin bilimle bağlantılanmasının, araştırmaları bilimselleştireceği ve bağımsızlaştıracağı iddia edilmiştir. Bu merkezin ilk görev projesi olarak Avusturya'daki İslami kuruluşların nerelerde bulunduğu ve siyasal İslam'ı nasıl temsil ettiğinin kamuoyuna duyurulması olduğu açıklanmıştır (Bundeskanzleramt, 2020).

Siyasal İslam Merkezi'nde etkin olarak, İslam ve Müslüman karşıtı yayınları ile tanınan ve Avusturya Entegrasyon Bakanlığına göre "bilim insanı olan" kişiler de yer almaktadır. Aslında merkez, Lorenzo Vidino ve Heiko Heinisch gibi "bilim kisvesine sığınmış" İslam karşıtlarının etkisi altındadır. Lorenzo Vidino'nun Amerika Birleşik Devletleri'nde aşırı sağ nefret grupları ile ilişkileri bulunduğu bilinmektedir. Vidino, "Şeriat ve İslam aşırıcılığı tehlikesiyle mücadele" ettiğini söyleyerek, Avrupa'nın "Şeriatçı ve aşırı İslamcı, şimdi de siyasal İslamcı" Müslüman Kardeşler tarafından ele geçirildiğini de iddia etmektedir (Bridge Initiative Team, 2021).

2.1 Siyasal İslam Raporu

Avusturya'da Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi'nin ilk dikkat çekici yayınlarından birisi "Siyasal İslam Raporu'dur. Tam adı "Siyasal İslam'ın Örgütleri ve Avrupa ile Avusturya'daki Etkileri (Organisationen des politischen Islam und ihr Einfluss in Europa und Österreich) şeklindedir. Bu rapora göre 'Avrupa'daki siyasal İslam'ın' 3 temel örgütü bulunmaktadır. Birincisi Müslüman Kardeşler örgütü; ikincisi Millî Görüş hareketi ve üçüncüsü de Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'dır (Dokumentationsstelle, 2021). Ancak bu raporu okuyanlar, raporun yazarları olan Heiko Heinisch ile Lorenzo Vidini'nin zaten daha bu Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi'nin kuruluşundan çok önce var olan iddialı ve çoğu zaman da gerçeklerden uzak yazılarının, Avusturya'nın (önce sosyal Demokratlar sonra da Yeşiller ortak olsa bile) sağcı hükümetinin politik diline uydurulmuş versiyonu olduğunu ifade etmektedir. Raporu kamuoyuna takdim eden Avusturya Entegrasyon Bakanı Susanne Raab, bu takdim sırasında entegrasyondan/uyumdan, özgürlükten anladığı şeyin "*camiye gitmemek, Türk lokantasında yemek yememek ve İslamî anaokuluna çocuk göndermemek.*" olduğunu açıkça ifade etmiştir. Dolayısıyla raporun asıl amacının,

Müslümanlara karşı uygulanacak olan politikanın meşruiyet zeminini hazırlamak olduğu ortaya çıkmaktadır. Üstelik Bakan Raab, konuşmasının bir yerinde “entegrasyonun kültürel çeşitlilik” olduğunu da ifade etmiştir (Camia Haber, 2020).

Rapora karşı Avusturya İslam Federasyonları bir itirazname, karşı görüş bildirgesi hazırlamıştır. Viyana İslam Federasyonu (IFW), Avusturya Linz İslam Federasyonu (ALİF) ve Avusturya İslam Federasyonu (AIF)’den oluşan Avusturya’daki İslam Federasyonları tarafından hazırlanan karşı görüş bildirgesinde, söz konusu raporun objektiflikten olabildiğince uzak olduğuna dikkat çekilmiştir. Avusturya’daki İslam Federasyonları Sözcüsü Abdi Taşdöğen, Entegrasyon Bakanı Susanne Raab’ın 28 Mayıs 2021 tarihinde ilgili raporu tanıtırken, Bakan Susanne Raab’ın sürekli olarak raporun bilimselliğine vurgu yaptığını, ancak, raporun incelendikten sonra, bu raporun bilimselliğin tam aksine, bilimsel perspektiften uzak bir şekilde hazırlandığının anlaşıldığını söylemiştir. Sözcü Abdi Taşdöğen, raporun bağımsız bir uzman komisyonunca denetlenmesi ve bu hükümlerden sonuçlar çıkarması çağrısında bulunduktan sonra bunun gerekçelerini ise şöyle sıralamıştır: *“Birincisi, yanlışlıklar ve eksiklikler üzerine bina edilmiş raporlar üzerinden siyasi hamleler yapılmamalıdır. İkincisi, Avusturya kamuoyu İslam federasyonları hakkında yanlış bilgilendirilmemelidir. Karşılıklı tanışma ve karşılıklı anlayış toplumumuzun birlikteliği için önemlidir. Fakat maalesef, buna karşın yalan haberler toplumumuzu bölmektedir. Toplumsal bölünmeyi mümkün olan her aracı kullanarak önlemek ise hepimizin ortak görevi olmalıdır”* (Islamische Föderationen, 2021).

2.2 Terörle Mücadele Paketi

Avusturya, 2 Kasım 2020 tarihinde başkent Viyana’da meydana gelen terör saldırılarından bütün Müslümanları sorumlu tutmuş bunun için de terörle mücadelenin sadece İslam ve Müslümanlar ile ilgili bir tedbir olduğunu ima etmiştir. Yukarıda da izah edildiği gibi İslamî dinî cemaatlerin statüsünü tanımlayan İslam Kanunu da terörle mücadele yasasıyla bağlantılı olarak değiştirilmiştir. Nitekim, Başbakan Sebastian Kurz yasa taslağını sunarken, ki, daha sonra önemli değişikliğe uğramamıştır, paketin şu muhtevada olacağını bildirmiştir:

“Siyasal İslam’ın suç sayılması, camilerin ve İslamî kuruluşların kolayca kapatılabilmesi, aşırı İslamcıların Avusturya vatandaşlığından atılması, ön tedbir olarak siyasal İslamcılarının tutuklanması ve duruma göre elektronik kelepçe

takılmasının yolunun açılması.” Kurz’a göre terörist olmasalar bile siyasi İslamcıların cezalandırılması gerekmektedir. Siyasi İslamcıların toplandığı merkezler camiler olduğuna göre de camiler ve diğer İslamî kurumlar kolayca kapatılabilmelidir. Bu kişilerin hapsedilmesi söz konusu olmalıdır ve Avusturya vatandaşlığından atılıp elektronik kelepçe takılarak takip altına alınmalıdır (Kurz, 2020).

Bu arada, Avusturya Hakimler Birliği, bu yasanın yeniden gözden geçirilmesini istemiştir. Avusturya Hakimler Birliğine göre yasa, insan haklarını ihlal etme potansiyelinin yanı sıra Müslümanları potansiyel bir suçlu gösterme ihtimalini de taşımaktadır. Bu maddeler yeniden düzenlenmeli insan hakları ihlaline yol açacak hükümler değiştirilmelidir. Hakimler Birliği’nin açıklamasına göre, tasarıda hükümetin sıklıkla vurguladığı “siyasi İslam” mücadelesinin 3dinsel kökenli aşırıcılığın bir uzantısı¹³ olduğu yolundaki tanımlamanın zaten ceza kanununda (246/247a) mevcut olduğu), burasının belirgin bir şekilde tarif edilmediği için de hükümetin keyfi tatbikatlarına izin verebileceğine vurgu yapılmıştır (Richtervereinigung, 2021).

3. Avusturya İslam Haritası

Avusturya Siyasi İslam Dokümantasyon Merkezi, ülkedeki camilerin ve diğer İslamî kuruluşların gösterildiği, bu kuruluşların siyasi İslamcı olduklarını, kuruluşlardaki görevlilerin isim, adres gibi bilgilerini de içerek hedef gösterici bir de harita yayımlamıştır. Bu harita, böylece Avusturya’daki camilerle İslamî kuruluşları aşırı sağcılara hedef göstermiştir. Nitekim, harita yayımlanır yayımlanmaz camilere karşı saldırılar başlamış, camileri gösteren oklarla işaretlerin yanına “Dikkat Siyasi İslamcı” uyarı afişleri asılmıştır (Camia Haber, 2021c). Yukarıda da belirtildiği gibi, Terörle Mücadele Yasasına göre siyasi İslamcılık suç sayılmaktadır.

Viyana Üniversitesi, İslam haritasının üniversite internet sitesi üzerinden yayımlanmasına ve Müslümanların açıkça hedef tahtasına oturtulmasına gösterilen tepkiler sonrasında haritada üniversite logosunun kullanılmasını yasaklamıştır. Harita birkaç gün yayımdan kaldırılmıştır. Daha sonra tekrar yayıma sokulmuştur. İslam haritasının anaokulları raporunu hazırlayan Prof. Dr. Ednan Aslan tarafından hazırlanması da dikkat çekmiştir.

İslam haritasına, Müslümanları hedefe gösterdiği için Avrupa Konseyi de itiraz etmiştir. Avrupa Konseyi İslamofobi, Antisemitizm ve Nefret Suçları Özel Temsilcisi ve Basın Sözcüsü Daniel Hölting, bu haritanın yayımlandığı şekliyle mutlaka kaldırılması gerektiğini, Müslümanlar tarafından oluşturulmuş kurumları hedef göstermesi bakımından da İslam ve Müslüman düşmanlığına hizmet edebileceğini bildirmiştir (Hölting, 2021).

Avusturya İslam Cemaati IGGÖ de haritaya sert tepki göstermiştir. Avusturya İslam Cemaati Başkanı Ümit Vural, haritayı fişleme ve hedef gösterme olarak tanımladıktan sonra, bunun bir fişleme olduğunu, aksine bilimsellik ve şeffaflıkla açıklanmasının mümkün olmadığını bildirmiş, hatta, bu haritayı düzenleyenlerin ilgili Müslüman kurumlara topladıkları bilgileri ulaştırdığını, Müslüman kurumların ise düzeltme isteklerinde bulunmasına rağmen, herhangi bir düzeltmenin yapılmadığını ifade etmiştir. Haritayı hazırlayanların bilgileri tarafı olarak hazırladığına da dikkat çeken Vural, haritanın, “siyasal İslam” tanımı sonrasında tüm Müslümanları o kendi kafalarındaki “siyasal İslam” temsilcisi olarak takdim ettiğini de bildirirken, bu yolla hükümet tarafından Müslümanlara yanlı ve farklı tavır bir tavırla yaklaşıldığını belirtmiştir. Vural, Müslümanların değişik bir muamele istemediğini, aksine Müslümanların da Avusturya’da tanınan diğer 15 dinî cemaat gibi bir muamele görmek istediklerini açıklamıştır (IGGÖ, 2021).

(Viyana'daki Hidaye Mescidi'nin önündeki levha: Dikkat! Siyasal İslam hemen yanında.)

4. 2 Kasım 2020 Viyana Saldırısı

2 Kasım 2020 tarihinde Avusturya'nın başkenti Viyana'da İŞİD sempatzanı olduğu bildirilen Kujtim Fejzullai denilen bir şahıs 4 kişiyi öldürmüş, 23 kişiyi de yaralamıştır. Medyada yayımlanan haberlere göre Avusturya istihbaratı Kujtim Fejzullai'yi tanımaktadır ve bunun için de Kujtim Fejzullai takip altında tutmuştur. Kuzey Makedonyalı olan Kujtim Fejzullai, 25 Nisan 2019'da 22 ay boyunca tutuklu kalmıştır. Kujtim Fejzullai' Suriye'ye gidip orada İŞİD'e katılmak istemiştir (Kurier, 2020). Fakat bütün bu takiplere rağmen, Kujtim Fejzullai'nin 2 Kasım tarihli saldırısı önlenememiştir.

4.1 İçişleri Bakanı Saldırı Öncesinde Uyarılmış

Bu arada, Avusturya istihbaratının yakın takibinde olduğu terörist Kujtim Fejzullai'nin Slovakya'dan silah temin etmek için çabaladığına dair bilgilerin Avusturya istihbaratına bildirildiği açıklanmıştır. ZacZack haber sitesi, Fejzullai'nin Almanya ve İsviçre'deki diğer İŞİD mensuplarıyla birlikte Slovakya'nın başkenti Bratislava'dan silah temin etmeye çalıştığının, Slovakya istihbarat örgütü NAKA tarafından Avusturya istihbarat ve terörizmle mücadele örgütü BVT'ye ilettiğini, ama herhangi bir tedbir alınmadığını açıklamıştır (ZackZack, 2020a).

5. Operation Ramses/Luxor

Avusturya İçişleri Bakanlığı 2 Kasım Viyana saldırısının da toplumda oluşturduğu infial sonucunda ülkedeki “siyasal İslamcılık” hareketine karşı ikinci dünya savaşı sonrasında Avusturya tarihinde yapılan en büyük güvenlik harekâtını başlatmıştır. Harekâta “Operation Ramses/Luxor” adı verilmiştir. Bu ismin verilmesi ise tesadüf değildir. Operasyonla ilgili neredeyse tüm bilgilerin bazı yerlerde kopyala yapıştır usulüyle Mısır/İsrail istihbaratından alındığı anlaşılmıştır. Ayrıca Avusturya'da yıllardır “siyasal İslam”ın öncelikle “Müslüman Kardeşler” teşkilatı tarafından temsil edildiği, dünyadaki terör hareketlerinin kaynağının Müslüman Kardeşler olduğu, Filistin direniş hareketi Hamas'ın Müslüman Kardeşler bağlantısı olması sebebiyle siyasal İslam'ın aynı zamanda terörü temsil ettiği (Heinisch ve Vidino, 2021:11) algı ve propagandasının da getirdiği rahatlıkla “Operation Ramses/Luxor” başlamıştır. Harekâtle aynı anda Avusturya'nın her yerinde 60-70 ev

basılmış, operasyona bine yakın polis, özel harekât kuvvetleri ve istihbarat birimleri elemanları katılmıştır (ZARA, 2021).

Operasyonun başlaması ve Avusturya’da görülmemiş bir hukuksuzluğun artık saklanamayacak hâle gelmesi üzerine NEOS partisi Milletvekili Dr. Stephanie Krisper ile birlikte bir grup arkadaşı zamanın İçişleri Bakanı Karl Nehammer’in cevaplama için bir soru önergesi vermiştir. Soru önergesinde operasyonun, nasıl hazırlandığını, operasyonun yapılma gerekçesi olan “Terör Örgütü Müslüman Kardeşlerin” Avusturya emniyet güçleri tarafından terörist olarak kabul edilip edilmediğini, operasyonda kanunlara uyulup uyulmadığı, çocukların ve kadınların sorguya çekilmesinde haksızlık yapıp yapılmadığı sorulmuştur (Krisper, 2020).

Ancak, bu soru önergesine karşı İçişleri Bakanı Karl Nehammer, “Ceza davalarının gizliliğinin, meclis soru önergesi yoluyla kamuoyu ile paylaşılması hakkı vermediğini, bu yüzden soruların çoğuna cevap vermeyeceğini bildirmiştir. Buna karşılık operasyonun “Avusturya’daki siyasal İslam’ın köklerine karşı tam bir başarı” olduğunu, bu başarının Mısır ve İsrail tarafından da takdir edildiğini söylemiştir. Aşağıda da yeniden üzerinde durulacağı gibi, operasyonda, operasyon ile ilgili olmayan kişilere sorulan soruların Başsavcılık ve Eyalet Emniyet Müdürlüğü tarafından hazırlandığını, bakanlığın bu konuda ilgisi olmadığını da söyleyen İçişleri Bakanı Nehammer, polisin operasyonda zor kullandığı, bu yüzden de yaralanmalar olup olmadığı yolundaki sorusuna sadece “Hayır” cevabı vermeyi tercih etmiştir (Nehammer, 2020).

5.1 “Avusturya İçin Tehlike Yok Ama İsrail ve Mısır İçin Var”

ZackZack gazetesinin tespitlerine göre, operasyonu yöneten Graz Başsavcılığı da Avusturya’daki Müslüman Kardeşlerin herhangi bir terör ile ilişkilendirilemeyeceğini bildiği için arama emrine de “silah ve patlayıcılar”ı eklememiştir. Hatta, savcılık Müslüman kardeşleri “Batı toplumuna karşı davranışlarında karşılıklı çalışmaya eğilimli ve ılımlı davranmaktadır. Batı Avrupa’daki devletlerin hiç birisi için kesinlikle şiddete başvurma niyetleri yoktur.” şeklinde izahatta da bulunma ihtiyacı duymuştur.

ZackZack, öyleyse bu kadar gürültülü ve büyük bir operasyonun neden yapıldığını da, “Başsavcılık, operasyon emri verirken, ceza kanununun 278c maddesinde

yer alan “Terör özellikli suçlar” tanımını aynen kopyalamış, Avusturya için herhangi bir tehlike bulunmadığını da not etmiştir. Savcılık, takip edilecek olan suçların şiddet içerikli ya da uzun süre kamusal yaşamı tehlikeye atabilecek veya ekonomik hayatı çok olumsuz bir şekilde etkileyecek suçlar olduğunu ama bu tehlikenin, “Mısır, Gazze ve İsrail’de mevcut bulunduğunu ifade etmiştir. ZackZack, operasyonun Kahire ve Tel Aviv desteği ile gerçekleştiğini Avusturya istihbaratının bu operasyonu hazırlamakla meşgul olmasından dolayı da 2 Kasım 2020 tarihindeki terör saldırısını engelleyecek bir eleman tahsis edemediğini belirtmiştir (ZackZack, 2020b).

5.2 Mahkeme: “Operasyon Hukuksuz”

Ramses/Luxor Operasyonu’nun başlaması sonrasında Avusturya’nın sağcı, Müslüman ve göçmen karşıtı yönetimi oldukça rahatlamış bir görüntü vermiştir. Hükümetin bir ortağının Yeşiller olması veya Adalet Bakanının Yeşiller’den milletvekili olan bir Müslüman da olması, hükümetin ana ortağının İslam karşıtlığı politikalarını dizginleyememiştir. Böylesi bir ortamda yargılamanın nasıl olacağı ve sonuçları da merakla beklenir olmuştur.

Ancak, operasyondan etkilenen ve evleri haksız bir şekilde basılan, çocuklar ve kadınların polis şiddetine maruz kaldığı 9 mağdurun açtığı davaya bakan Graz Ağır Ceza Mahkemesi görevi yapan Eyalet Mahkemesi (Das Landesgericht Graz), polislin Müslüman Kardeşler üyesi veya sempatizanı oldukları gerekçesi yaptığı baskının hukuk dışı olduğu kararını almıştır. Mahkeme ev baskınları için gerekçe gösterilebilecek herhangi bir şüphenin belgelenemediğini, başsavcılığın iddialarının gerçeklere dayanmadığını ilan etmiştir (Kurier, 2021b ve Die Presse 2021).

Anadolu Ajansı’nın bir haberine göre de, Graz’daki Yüksek Mahkeme, 2020 Kasım’ında meydana gelen terör dolayısıyla, içerisinde sosyal ve siyaset bilimcisi Dr. Farid Hafez’in de yer aldığı yaklaşık 100 tanınmış Müslüman ve akademisyenlere karşı yapılan baskıların kanunsuz olduğunu, polis tarafından orantısız güç kullanılmasının da kabul edilemeyeceğine hükmetmiştir. Mahkemenin verdiği bir önemli karar da, soruşturma ve operasyona ana gerekçe olarak gösterilen Müslüman Kardeşler ve HAMAS üyesi olma suçunun, Müslüman Kardeşler örgütünün Avusturya’da terör örgütü listesinde yer almaması sebebiyle oluşmadığı şeklindedir (AA, 2021a).

Bu arada, mahkeme, dava için bilirkişi olarak atanan Heiko Heinisch ile birlikte Nina Scholz'un bilirkişiliğini, tarafsız olmadıkları, Müslümanlara karşı önyargılı oldukları ve bazı ifadeleri uydurdukları gerekçesi ile iptal etmiştir. Heiko Heinisch, Avusturya hükümetinin İslam karşıtı politikalarını yönlendiren Avusturya Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi görevlisidir. Nina Scholz da, İslam karşıtlığı görüşleri ile tanınmakta ve Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi tarafından sık sık görüşlerine başvurulmaktadır. Bilirkişilik görevinden uzaklaştırılan Heiko Heinisch, "Bizi başsavcılık görevlendirdi. Mahkemenin bilirkişiliğimizi kabul etmemesi başka bir konudur." yorumunda bulunmuştur (Kurier, 2021a).

5.3 "Akıldan Geçenleri Okuma Operasyonu"

Luxor Operasyonunda gerek sanıklara gerekse sanıkların yakınlarına sorulan soruların, operasyonla ilgili olmayıp, tamamen başka konularda olması Avusturya kamuoyunun da dikkatini çekmiştir. Bu soruların operasyonun gerekçesi olarak gösterilen hiçbir suçla alakalı olmayışı üzerine NEOS partisi Milletvekili Dr. Stephanie Krisper, İçişleri Bakanı'nın cevap vermesini istediği ilgili soru önergesinde operasyonu "Akıldan Geçenleri Okuma Operasyonu" olarak tanımlamıştır. Milletvekili Krisper, reşit olmayan kızların evliliği ve İsrail ile diyalog yapılıp yapılmaması, İslamofobi'den ne anladıkları gibi soruların terör suçlamasının delili gibi gösterilmesinin kabul edilemez olduğuna dikkat çekmek zorunda kalmıştır (Krisper, 2020). İçişleri Bakanı da soru önergesine verdiği cevapta, bu soruların savcılık ve polis tarafından hazırlandığını, sorulara kendilerinin müdahalesi olmadığını açıklamak zorunda kalmıştır. Aslında İçişleri Bakanı Karl Nehammer'in bakanlığın dahli olmadığı yönündeki açıklaması, bakanlığın dahi bu sorularla terör suçunun sabit olamayacağını kabullendiğini göstermektedir.

Bu arada Anadolu Ajansı, operasyon sanıkları ile sanıkların yakınları olması sebebiyle mağdur olan kişilere sorulan soruları derlemiştir. Derlemeye göre sanıkların teröristliğini tespit etmek için şu minvalde sorular sorulmuştur:

Sanık veya mağdurların Avusturyalılarla dostluk ilişkisi bulunup bulunmadığı, camiye gidilip gidilmediği, gidiliyorsa, ne sıklıkla gidildiği, evde namaz kılınıp kılınmadığı, 9 yaşındaki kızların evlendirilmesini nasıl değerlendirdikleri, kadınların sünnet edilip edilemeyeceği, erkek ve kadınların eşit olup olmadığı, tamamen eşit olurlarsa ne olacağı, eşlerinin başörtüsü takıp takmadığı veya kadınların bunu

reddedebilme hakkının olup aldığı, şeriata göre neden bir Müslüman kadının gayr-ı Müslim birisiyle evlenemediği, çocuklarla kadınların sabah 04:00'te namaza kaldırılmasını onaylayıp onaylamadıkları, çocuklara ramazan ayında gündüzleri yemek yedirip yedirmedikleri, kadınların yalnız başlarına alışverişe gönderilip gönderilmediği gibi tamamıyla zihniyet okuyucu soruşturma soruları sorulmuştur (AA, 2020b).

5.4 Ramses/Luxor Operasyonu “Tam Bir Hezimet”

Ülkenin ikinci dünya savaşı sonrasındaki en büyük “Anti-Terör Operasyonu” olan Ramses/Luxor Harekâtı hem ülkedeki İslam karşıtları hem de “siyasal İslam” tanımı ile tüm Müslümanları şüphe altında bırakan aşırı sağ/Yeşiller iktidarının ulaşmak istediği tek bir hedefe dahi ulaşamamıştır. Operasyon sonrasında Müslümanlara karşı ön yargılar pekişmiş olsa da operasyon tam bir hezimetle sonuçlanmıştır. Camia Haber “Avusturya’nın “Siyasal İslam Operasyonu” Boşa Gitti” (Camia Haber, 2021b) başlığını kullanırken, Der Standart gazetesi yazarı Hans Rauscher de “Mutlak Hezimet” (Rauscher, 2022) başlığını tercih etmiştir. Yazar Rauscher yazısının başlığında, zamanın İçişleri Bakanı Karl Nehammer’in “Siyasal İslam’a karşı tam bir zafer” değerlendirmesine Bakanın kullandığı aynı kelimeleri (Entscheidender Schlag: Tam bir darbe) olumsuzlaştırarak (Entscheidender (Fehl)Schlag: Tam bir hezimet) kullanmıştır.

Camia Haber’e göre özellikle Graz kenti ve bölgesi esas alınarak, Viyana terör saldırısından sonra “siyasal İslamcılara” karşı yapılan operasyon ve polis baskınlarının sonucunda bir şey ortaya çıkmamıştır. Operasyon çerçevesinde el konulan, aletler, varlıklar ve dondurulan paralar iade edilmiştir. Tutuklanan bir kimse de olmamıştır. Hatta, Sivil Cesaret ve Irkçılıkla Mücadele Derneği Karşıtlığı derneği ZARA, suçlama sebebiyle el konulan 390.000 Euro ile birlikte el konulan ne kadar taşınır eşya varsa hepsinin iade edildiğini, el konulan para ve eşyaların operasyonda suç olarak gösterilen iddialarla bağlantısı olmadığını bildirmiştir. Aynı kurum, böylesine hukukla bağdaşmayan bir operasyonun Avusturya’da yapılabilmiş olmasını, hükümetin İslam düşmanı siyasetinin kurumsallaşmasının göstergesi olduğunu ifade etmiştir. Habere göre, Luxor Operasyonu ismi verilen operasyon, Hamas ve Müslüman kardeşlerin “siyasal İslam”ın önde gelen ana temsilcisi olması bakımından Avusturya tarihindeki en büyük operasyon olarak 930 özel kuvvet ve polisin katılımıyla yapılmıştır. 60 eve

silahlı baskınlar düzenlenmiş, 213 mobil telefon, 139 komputer ve 282 hafıza kayıt aleti ile miktarı yüzbinleri bulan Euro'ya el konulmuştur. Baskınlar sabahın erken saatlerinde yapılmış, polislerle özel kuvvetler silahlarını çocuklara dahi yöneltmekten çekinmemiştir (Camia Haber, 2021b).

Der Standart gazetesi yazarı Hans Rascher ise yazısına "*Luxsor Harekâtı'nı hatırlıyor musunuz? Hani şu, dönemin İçişleri Bakanı Karl Nehammer'ın 9 Kasım 2020'de tweetlediği gibi, "siyasal İslam'ın kökünü kazımak " amacıyla "Müslüman Kardeşler'e ve Avusturya'daki Hamas'a karşı mutlak zafer" diye ilan edilen harekâtı. Yani şu, kimisi ağır silahlarla donatılmış yüzlerce polisle evlerin arandığı, çocukların korkutulduğu, banka hesaplarına ve eşyalarına el konulduğu polis baskını var ya, o harekâtı hatırlıyor musunuz?"* soruları ile başlamıştır. Hans Rauscher kendi sorduğu bu sorulara "İki yıl sonra elde var sıfır." diye cevap vermiştir. Harekâtın zaferden çok büyük bir güvenlik ve yargı hasarına yol açtığını belirttikten sonra, hele mahkemeye sunulan bilirkişilerin raporlarının uyduruk olduklarının da ortaya çıkmasının anlamının sıfırdan başka bir şey olamayacağını hatırlatan Rauscher, tüm sanıkların beraat ettiğini, el konulan tüm paraların iade edildiğini ve ortada bir suçun olmadığını mahkeme tarafından ortaya çıkarıldığını da hatırlatmıştır (Rauscher, 2022).

5.5 "Tanık Olan Sanık" "Fısıltıları Delil Olarak Sunmaya Kalkıştı"

Graz Yüksek Mahkemesinin davanın iki önemli baş sanığı olan Anas Schakfeh ve Dr. Farid Hafez ile ilgili kararı da dikkat çekmiştir. Bu kararların başında, her iki sanığın iddianamede özellikle suçlandığı gibi "*bir terör örgütü, Mısır ve İsrail devletini yok ederek, dünyaya hâkim olacak olan bir halifelik kurmayı amaçlayan ve bu uğurda dünyadaki her türlü terör faaliyetlerini gerçekleştiren Müslüman Kardeşler Örgütü*"nün Avusturya liderliğini yaptığına dair iddiaların bir fısıltıdan kaynaklandığının tespit edildiğini ifade etmiş olmasıdır. Buna göre mahkeme, kendisi bir muhbir olan, ama, aynı zamanda sanıklar arasında da yer alan bir sanık/tanık/muhbirin suç duyurusunda dile getirdiği doğrudan suçlamaları "*Müslüman cemaat içerisinde konuşulurken*" duyduğunu, böyle olsa da bu bilgiyi kimden duyduğunu bilemediğini, ortalıkta böyle bir söylenti bulunduğunu söylemesi üzerine fısıltıların delil olmayacağını ifade etmiştir. Tanığın önce kim olduğunun gizli kalması istenmiştir. Tanığın iddiaları bilirkişi raporunda da delil olarak gösterilmiş, ancak, böylesine önemli bir suçlamanın delile muhtaç olduğunun savunulması üzerine tanığın

aynı zamanda sanık olduğu, yapılan sorgulamasında “Müslüman toplumu içindeki birkaç kişi tarafından iki baş sanığın Müslüman Kardeşlerin yöneticisi olduğunun söylendiğini kesinlikle iddia edemem” demesi üzerine de baş sanıklara karşı yapılan suçlamalar düşürülmüştür (Der Standart, 2023a).

5.6 Operasyonun 2 Baş Sanığı da Beraat Etti

Luxor Operasyonunun 2 baş sanığı olan Anas Schakfeh ve Dr. Farid Hafez ile ilgili dava da beraatle sonuçlanmıştır. Böylece operasyonda suçlanan kimse kalmamış, diğer sanıklar da beraat etmişlerdir.

Luxor Operasyonu sonrasında açılan davanın bir numaralı sanığı bir zamanlar Avusturya İslam Cemaati'nin de Başkanlığını yapan Anas Schakfeh'dir. Schakfeh de tüm suçlamalardan beraat etmiş ve hakkındaki dava düşürülmüştür. Kendisi hakkında savcılık tarafından tam 200 sayfalık arama ve yakalama kararı bulunan Anas Schakfeh haklarında herhangi bir suç delili elde edilmediği için beraat etmiştir. Graz Yüksek Bölge Mahkemesi, savcılığın ve tanıkların herhangi bir delil sunmadığını, bir numaralı sanık Anas Schakfeh'nin beraatına karar verirken, aynı zamanda bu karara karşı temyiz yolunu da kapatmıştır. Mahkeme, yapılan yargılamalar sonucunda, savcılık iddianamesi ve bilirkişi raporlarında, sanıklardan hiç kimsenin "(Özellikle Hamas) gibi bir terör örgütüne, suç örgütüne veya Avusturya devletine karşı bir yapılanmaya üye olunduğuna veya buna benzer bağlantıları herhangi bir şekilde desteklediklerine veya terörist faaliyetleri finanse ettiklerine dair şüpheleri destekleyecek herhangi bir alt delil de bulunmadığı"na karar vermiştir (Der Standart, 2023a ve 2023b)

Al Jazeera haber sitesi, Dr. Farid Hafez ile ilgili davanın düşürüldüğü haberi “Avusturya, Müslüman akademisyene yönelik sahte 'terörizm' suçlamalarını düşürdü” başlığı ile duyurmuştur. Davanın sonuçlanmasından sonra Al Jazeera'ya bir açıklamada bulunan Dr. Farid Hafez kendisine yöneltilen suçlamaların, Avusturya hükümetinin Müslüman karşıtı politikalarını eleştirenleri 'susturmayı' amaçladığını söylemiştir. Kendisine yöneltilen suçlamaların temelsiz olduğunu belirten Hafez, hükümetin amacının hiçbir zaman güçlü bir dava oluşturmak olmadığına inandığını belirttikten sonra "Burada amaç, temelde Avusturya'nın Müslümanlara yönelik ayrımcılığına karşı yapılan her türlü eleştiriyi sindirmek ve susturmak" demiştir. Operasyon kapsamında evi basılarak bazı evrak ve eşyalarına el konulan, banka hesabı

dondurulan Hafez avukat masraflarını ödeyemez duruma düşürülmüş, polis baskını sırasında evinde meydana gelen hasarı da tamir edemez olmuştur. Dr. Farid Hafez hakkındaki suçlamaların bazıları şu şekilde sıralanmıştır: *“Mısır ve İsrail’i yok etmek ve başkenti Kudüs olan dünya çapında bir İslam halifeliği kurmak. Terörü desteklemek, Avusturya devletine karşı düşmanlık beslemek, kara para aklamak.”* (Al Jazeera, 2023).

5.7 “İslamofobi Raporu Hazırlamak Teröre Destek Vermektir”

Muhakemenin ilk safhasında Graz mahkemesinin, savcılığın ve daha sonra şahitlikleri ve bilirkişilikleri kabul edilmeyecek olan Heiko Heinisch ve Nina Scholz’un İslamofobik iddialarını kabul etmesi dikkat çekmektedir. Öyle ki, Mahkeme, “İslamofobi” terimini “radikal İslamcıların savaş narası” olarak tanımlamaktan ve böylece İslamofobi raporu hazırlamanın teröre destek vermek anlamına geldiğini ileri sürmekten çekinmemiştir. Bu iddiaya ve mahkemenin kabulüne göre, bilim adamı Dr. Farid Hafez başka bir şeyden suçlu olmasa bile “İslamofobi araştırmaları” yapıp bu araştırmayı yayımlamakla “siyasal İslamcı olduğunu” göstermiştir. Davanın mahkeme tarafından kabul edilme gerekçesinde hâkim, Farid Hafez’in araştırmalarında sadece “İslamofobi” kelimesini kullanmış olmasının bile, Hafez’in Müslüman Kardeşler örgütünü “Müslümanları tek başına temsil etme hakkı”na sahip bir örgüt olarak kabul ettiğini gösterdiğini ileri sürebilmiştir. Böyle bir iddianın nasıl hukukî olabileceğinin tartışmaya açılması üzerine de Mahkemenin bir sözcüsü zımmen böyle bir tanımlamayı kendisinin kabul etmediğini ima ederek, tanımlamanın savcılık iddianamesinden olduğu gibi alındığına dikkat çekmek zorunda kalmıştır. Avusturya Sınır Tanımayan Gazeteciler Birliği Başkanı iletişim bilimci Fritz Hausjell, Dr. Farid Hafez’in bu şekilde suçlanmasını, “Graz yargısının düşünce ve bilim özgürlüğüne yönelik bir tecavüzü.” olarak değerlendirmiştir. Dr. Farid Hafez akademik açıdan da saygın bir yere sahip olan "İslamofobi Yıllığı"nın editörlüğünü yapmaktadır (ZdA, 2022).

5.8 “İslamofobi Raporu Hazırlamak Terörizm Değildir”

Öte yandan, Graz Eyalet Yüksek Mahkemesi (Oberlandesgericht Graz) Graz Mahkemesinin “İslamofobi raporu hazırlamak, teröre destek vermektir” yönündeki kararını 10 Ocak 2023 tarihinde bozmuş ve “İslamofobi Raporu Hazırlamak Terörizm Değildir” demiştir. Mahkeme, Dr. Farid Hafez’in İslamofobi raporu hazırlayabileceği

gibi bu raporda, çok açık bir şekilde “İslamofobi” terimini kullanabileceğine, Hafez’in Avrupa İslamofobi Yıllık Raporu (Jahrbuch für Islamophobieforschung) gibi bu alandaki çalışmalara katılmasının terörizmi desteklemek anlamına gelmeyeceğine hükmetmiştir. Verilen kararın Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 89. Maddesinin 6. fıkrasına göre temyizini de kapatan mahkeme İslamofobi raporu hazırlanırken şu ifadelerin dahi kullanımının terörizmi desteklemek anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir: *“Araştırmalarda "Müslüman karşıtı ırkçılık" veya "İslam'a karşı korku yaymak" gibi terimler kullanıldığında bile, bu eleştiri doğru, abartılı veya hatta polemik olabilir veya olmayabilir, başkaları bu ifadelerde Müslümanların kurban rolüne büründüklerini görebilir, hatta başka akademisyenler bu ifadelerle İslamofobik olarak tanımlansalar dahi, bu ifadelerden hareketle bir mahkeme, terörist veya devlet düşmanlığı eğilimi olduğu tespitini yapamaz.”* (OLG GRAZ, 2023).

6. Avusturya’da İslam Algısının Değişiminin Müslümanların Hayatına Etkisi

İslam Kanunu’nda yapılan değişikliklerin tartışılma süreciyle birlikte Avusturya hükümetinin Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi’ne hazırlattığı raporlar ülkedeki Müslümanlara karşı olun kamuoyunu oldukça etkilemiştir. Bu yüzden ki, hükümetin hukuka aykırı olan kararları dahi tartışılmaz hâle gelmiştir. Bu durum ülkedeki Müslümanların hem cemaat olarak hem de kişisel olarak hayatını zorlaştırmış, ırkçı saldırılarla hükümet dairelerindeki ayrımcılığı yaygınlaştırdığı gibi meşrulaştırmıştır da.

Hem İslam Kanunu’nun hem de terörle mücadele yasasının değiştirildiği 2021 yılında, Müslümanlarla ilgili ayrımcılık ve ırkçılık olaylarını derleyen Dokustelle Islamfeindlichkeit und antimuslimischer Rassismus (İslamofobi ve Müslüman Karşıtı İrkçilik Dokümantasyon Merkezi: Dokustelle) Avusturya’da 2021 yılında, 1.061 Müslüman karşıtı ırkçı eylem vakasını belgelemiştir. İslam karşıtı eylemlerin faillerinin çoğunluğunu erkekler oluştururken, mağdurların çoğunluğunu ise Müslüman kadınlar oluşturmuştur. İslam ve Müslüman düşmanlığının üçte biri siyaset alanında yüzde 8,2’si ise iş ve çalışma hayatında kaydedilmiştir (Dokustelle, 2022).

Ülkede Müslümanlara karşı bu gelişmeler yaşanırken, Avusturya Entegrasyon Bakanlığı’na bağlı Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi, Müslüman sivil toplum

aktörlerini sözde İslamcı bir tehditle ilişkilendirmek için McCarthy'ci yöntemleri kullanmaktan çekinmemiştir. Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi hazırladığı raporla kamuoyunu Müslümanlar aleyhine yönlendirebilmiş, tüm Müslüman sivil toplum kuruluşlarının ülke için bir tehlike oluşturduğu algısını yaymıştır. Öyle ki, bu raporların çoğu zaman kimin tarafından hazırlandığı dahi açıklanmamıştır. Yazarları belli olan raporlar ise, Lorenzo Vidino ve Heiko Heinisch gibi İslam karşıtlığıyla ünlenmiş yazarların sözde araştırmalarından oluşmuştur. (Bayraklı ve Hafez, 2022:79)

Heiko Heinisch, 1945 yılından bu tarafa, Avusturya tarihinin en büyük polis operasyonu olan (Operation Luxor) Luksor Operasyonu'nun da bilirkişisi arasında yer almıştır. Daha sonra ilgili bölümde de ifade edildiği gibi, operasyon sonrasında yapılan yargılamalarda mahkeme, operasyona dair neredeyse tüm suçlamaların kaynağı olan Heiko Heinisch'in bilirkişi olamayacağını, bazı konuları da uydurduklarını tespit etmiş, dolayısıyla davanın hukuka aykırı olduğuna hükmederek davayı kapatmıştır.

Avusturya'da siyasal ve idarî alanlarda Müslümanlara kaşı oluşturulan havanın sonucunda 2021 yılında Müslümanlara karşı fiziksel ve sözlü saldırılar giderek artmış ve ülkedeki yabancı düşmanlığı ve ırkçılık suçları zirve yapmıştır. ZARA Sivil Cesaret ve Irkçılıkla Mücadele derneğinin (ZARA: Zivilcourage & Anti-Rassismus-Arbeit) değerlendirdiği ve bir rapor hâlinde getirdiği Müslüman ve yabancı düşmanlığı ile ırkçılık suçları raporuyla Avusturya'da 2021 yılında toplam 1.977 ırkçılık suçu belgelenmiştir. Raporda yer alan suçların 112'si devlet daireleriyle devlete ait diğer kurumlar tarafından, 102'si de polis, yani, emniyet kuvvetleri tarafından işlenmiştir. Emniyet kuvvetleri tarafından işlenen ırkçı suçların devlet daireleri ve kurumları haricinde tutulması ise dikkat çekmiştir (ZARA, 2022:8). Yine ZARA'nın tespitlerine göre, suçların çoğunluğu kadınlara karşı işlenmiştir.

Fakat burada dikkat çeken bir nokta, işlenen ırkçı, yabancı ve Müslüman düşmanlığı suçların tam olarak tespit edilememiş olmasıdır. Zira, mağdurlar hem sindirilmiş, yani korkutulmuş, hem de ırkçılık mağduru olduklarına dair belgeleri toplama imkanından mahrum bırakılmıştır. Hatta zaman zaman mağdurların yalan söylediklerini ispatlamak için aleyhlerinde şikayetlerde bulunmuş, dolayısıyla mağdur durumdan suçlu durumuna düşürülmüştür. Bu durumda, mağdurun şikâyetinde bulunması ve ırkçı saldırıların tespit edilmesi zorlaşmıştır (ZARA, 2022:10)

Avusturya İçişleri Bakanlığı'na göre de, 2020 yılında ülkede ırkçı saldırılarda önemli bir yükselme kaydedilmiştir. Yahudi düşmanlığı bu saldırılarda öne çıkmıştır. Ancak, Müslümanlara karşı yapılan saldırılarda sadece 16 saldırı kayıt altına alınmıştır (Steinmetz, 2021). Bu arada, Yahudilerle ilgili herhangi bir davranışı saldırı olarak kaydeden Avusturya, Müslümanlarla ilgili saldırıları sadece, kendilerine göre önemli bulur ve yargı yoluna gidilirse saldırı olarak kaydettiği için bu saldırıların sayısının çok daha yüksek olduğu ortaya çıkacaktır. Bu arada, ZARA'nın da gündeme getirdiği gibi, Müslüman mağdurların saldırıları her zaman rapor etmekten çekindiği de bir gerçektir.

Avusturya İslamofobi ve Müslüman Karşıtı Irkçılık Dokümantasyon Merkezi Dokustelle'nin tespitleri ile ZARA'nın tespitleri, mağdurların çoğunluğunun kadınlardan oluştuğunda kesişmektedir. Bu da, Avusturya'da özellik başörtülü Müslüman kadınlarla "sarışın" olmayan kadınların ayrımcılık ve saldırıların doğrudan hedefte olduğunu göstermektedir.

Müslümanlara karşı saldırıların özellikle siyaset dünyasında oluşması ülkedeki insan hakları ve ırkçılık karşıtı kurumların da dikkatini çekmiştir. 2020 yılında Avusturya'da 1.400'den fazla ırkçı saldırı kayıt altına alınabilmiştir. İslamofobi ve Müslüman Karşıtı Irkçılık Dokümantasyon Merkezi yetkililerinden Ümmü Selime Türe iye Rumeysa Dür Kwieder'in açıklamalarına göre bu rakam 2021 yılında düşüş göstermiştir. Fakat bu düşüş olumlu bir gelişmeyi ifade etmemektedir, çünkü, pandemi dolayısıyla toplumsal hareketlilik kamu otoritesi tarafından kısıtlanmıştır. Her iki yetkiliye göre, Avusturya'da siyasetçilerin kışkırtıcı, ayrıştırıcı ve ötekileştirici söylemleri ülkede ırkçı davranışların yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Hatta siyasetçilerle siyasal partiler motivasyonlarını sanki Müslümanları tehlikeli olarak takdim ederek onları ötekileştirmek ve buna dayanarak da yeni kanunlar çıkarmakla elde eder duruma gelmişlerdir. Bununla birlikte, İslamofobi ve Müslüman Karşıtı Irkçılık Dokümantasyon Merkezi de, hükümetin kurduğu Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezini'nin, Müslümanlara yönelik bir tür fişleme görevi üstlendiğini de ifade etmektedir. Bu merkeze göre, Avusturyalı siyasetçiler, ırkçı söylemleri oldukça rahat kullanabilmekte ve bu söylemlere dolayısıyla halk da Müslümanlara saldırmak için cesaret bulabilmektedir (Camia Haber, 2022a).

Avusturya İstatistik Dairesi de, Müslümanlara karşı 2015-2021 yılları arasındaki saldırıları şu şekilde kayıtlarına geçirmiştir:

Avusturya’da 2015 yılında 158 İslam karşıtı suç işlenmiş, bu sayı 2016 yılında 253 olarak kaydedilmiştir. 2017 yılında 309’a çıkmış, ama bir sene sonra yani 2018 yılında da 540 olmuştur. Artış devam etmiş, 2019 yılına gelindiğinde 1.051 olarak tespit edilmiştir. 2020 yılında zirve yapmış ve 1.402 olarak kayıtlara geçmiştir. 2021 yılında düşüş olmuş ve 1.061 İslam düşmanı saldırı olmuştur (Statista, 2022). Yukarıda da işaret edildiği gibi bu düşüşte, pandemi şartları da rol oynamıştır.

6.1 Müslümanlara Yapılan Ayrımcılık Cezasız Kalıyor

Avusturya’da özellikle kamusal alanda ve kamu görevlileri tarafından yapılan ayrımcılık cezasız kalmaktadır. Bu cezasızlık ya da müeyyidesizlik Müslümanlara karşı ikinci bir ayrımcılığı da ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki, Avusturya hükümetlerinin Müslümanlara karşı tavır almaya başlaması sonrasında, ülkedeki eğitim müesseselerinde gerek etnik kökene dayalı düşmanlık gerekse İslam düşmanlığı ayrımcılığın en önde gelen sebeplerinden birisi olarak tespit edilmiştir. Durum böyle olmasına rağmen, failerin ancak yüzde 1’ine etkin olmasa da herhangi bir müeyyide uygulanmıştır.

Eğitimde ayrımcılıkla mücadele girişiminin (Initiative für ein diskriminierungsfreies Bildungswesen (IDB) yayımladığı bir rapora göre, Avusturya’da okullarda öğrenciler arasında ayrımcılık yapanların yüzde 63’ünü öğretmenler meydana getirmektedir. Ayrımcılığın çoğu da etnik köken sebebiyle oluşmaktadır. Bu rapora göre, ayrımcılığa uğrayanların yüzde 74’ü farklı etnik kökenlere mensup öğrencilerdir. Bununla birlikte Avusturya eğitim sisteminde kurumsal ayrımcılık da vardır ki, ayrımcılığın yüzde 10’u bu şekilde meydana gelmektedir. Bu araştırma, eğitim sisteminde meydana gelen ayrımcılık vakalarının yüzde 99’unun herhangi bir yaptırımla karşılaşmadığını da tespit etmiştir. Yani, olayların ancak yüzde birine bir müeyyide uygulanmıştır. Bu müeyyidenin ise caydırıcılıktan uzak, bir nevi göstermelik olduğu da ortadadır (IDB, 2021).

Sonuç

Müslümanların yasal entegrasyonu konusunda bir zamanlar tüm Avrupa ülkelerine örnek olarak gösterilen Avusturya, Fransa’nın yanı sıra son 10 yılda,

Avrupa'nın Müslümanlara karşı neredeyse en baskıcı, dışlayıcı ve suçlayıcı ülkesi hâline gelmiştir.

Müslümanların yasal entegrasyonunu daha 1912 yılında "İslam Kanunu 1912" şeklinde bir yasayla gerçekleştiren Avusturya, söz konusu İslam Kanunu'nu iki kere, son olarak da bu kanunu neredeyse Terörle Mücadele Yasası kapsamında değiştirmiştir. Böylece bir zamanların örnekle gösterilen Avusturya İslam Kanunu bir dinî cemaat olarak Müslümanların hukukî entegrasyonundan ziyade, Müslümanların kamusal alandan çıkarılmasını mümkün kılan bir yasa hâline dönüşmüştür. Hem İslam Kanunu hem de Terörle Mücadele Yasası, Müslümanları önce sanık sandalyesine oturtmuş, "terörist değilse" bile Müslümanların önce terörist muamelesi görmesinin yolunu açmıştır. Yeni İslam Kanunu ve Terörle Mücadele yasasına göre camiler ve Müslümanlara ait diğer kurumlar yasaya gerek olmadan Başbakanlık Din İşleri Kurulu tarafından kolayca kapatılabilecektir. Avusturya'daki tanınmış diğer 16 dinî cemaatten hiçbirine uygulanmayan, Avusturya dışından bağış kabul etme yasağı, her yıl malî hesapların bildirilme mecburiyeti, camilerde imamlarla vaizlerin ve diğer İslamî kuruluşlarda görev yapan kimselerin kimlik ve adres bilgilerinin kaydının tutularak hükümete bildirilmesi gibi çok açık ayrımcı, suçlayıcı politikalar Müslümanların bu ülkede resmî bir İslam düşmanlığına maruz kaldığını göstermektedir.

İslamî anaokullarını, Avusturya'daki terörün kaynağı gösterebilecek kadar gerçeklerden uzak bir siyaset yürüten Avusturya hükümeti, bilimsel bir değeri olmayan, "ısmarlama" bir rapor sonrasında Siyasal İslam Dokümantasyon Merkezi ve Siyasal İslam Haritası gibi, Müslümanları hedef gösteren özel araştırma merkezleri de kurmuştur. Viyana Üniversitesi de hükümetin bu siyasetinin bir aracı, hatta, o siyasete "bilimsel kıyafet" olabilmıştır. Gerçi üniversite zaman zaman bu tür politikalara karşı olduğunu duyursa da anaokulları raporu gibi raporları yayımlattırabilmiş, bilimsel bir problem olmadığını kabullenmek zorunda kalmıştır. Üniversite aynı zamanda İslam haritası gibi doğrudan Müslüman kurum ve bu kurumlarda görev yapan Müslümanları hedef gösterici faaliyetlere müsaade etmesi sebebiyle, Müslümanlar nezdinde tarafsızlığını koruyamamıştır. Bu politikalar ülkede Müslümanlara karşı ayrımcılığı ve saldırıları artırmış, Müslümanların da hükümete karşı güvenlerini sarsmıştır.

Avusturya'da değiştirilen 2015 İslam Kanunu, özellikle de 2021 İslam Kanunu Müslümanları "sıradan şüpheli" şeklinde tarif etmenin ötesinde, Müslüman kuruluşları

işbirliği tarafı görmek yerine, bu kuruluşlara devletin ne kadar baskı yapabileceğini ve ne kadar güç kullanabileceğini de göstermiştir. Ülkedeki ana dinî gruplar olarak başta Hristiyanlar olmak üzere Yahudilerin yanı sıra çeşitli Hristiyan mezhepleri olsun ve daha farklı dinlere mensup olsun 16 farklı dinî cemaat bulunmaktadır. Bu cemaatlerden yalnızca Müslümanlar suçlayıcı, engelleyici ve ayrımcı bir muameleyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Resmen yapılan “siyasal İslam” suçlaması, hükümetin İslam ve Müslümanlar siyasetine meşruiyet zemini hazırlamak için kullanılmaktadır. Bütün camiler aynı “siyasal İslam” lekesi ile lekelenmiştir. “İslam haritası” istisnasız bütün camileri işaretlemiş hedef göstermiştir.

Ülkede, Müslümanların haricindeki bir başka dinî cemaatin bırakın tüm kurumlarını yalnızca bir kuruluşunu veya yalnızca tek bir kişisini dahi hedef tahtasına oturması durumunda bütün dünyanın buna etkin bir tepki vereceği ortadadır. Ne var ki, Avusturya “bilimsel gösterge” kılıfı altında ülkedeki bütün camileri, bütün camilerin yöneticilerini hedef gösterebilmiştir. Hükümet hedef göstermeyi ülkeyi kurtarmak için bir vazife addetmiştir. Bu siyasal ve toplumsal şartlar altındaki Avusturya’da İslam düşmanlığının resmen kurumsallaştığını dile getirmek bir iddianın ötesinde, gerçek durumu yansıtmaktadır.

Ekler

Ek 1: 1912 İslam Kanunu Türkçe

1912 İslam Kanununun tarafımızdan yapılan Türkçe tercümesi aşağıda verilmiştir. Bu kanunun hem başlığında hem de birinci maddesinde yer alan “Hanefi mezhebi” ifadesi 1988 yılında “İslam” şeklinde değiştirilmiştir.

Hanefi mezhebine mensup İslam dini mensuplarının dinî bir toplum olarak tanınmasına ilişkin 15 Temmuz 1912 tarihli Kanun.

“İmparatorluk Konseyi'nin her iki Meclisinin de onayı ile aşağıdaki şekilde karar verdim:

Madde 1.

Hanefi mezhebine mensup İslam dini mensupları, İmparatorluk Konseyinde temsil edilen krallık ve ülkelerde, 21 Aralık 1867 tarihli Kanun-u Esasî, R. G. BI. No. 142 ve özellikle XV. Maddesi uyarınca, aşağıdaki hükümlere uygun olarak tanınacaktır.

1. İslam dinine mensup olanların kamu ile ilişkilerini belirleyen hukuk çerçevesi, en az bir dini cemaatin kurulması ve varlığını sürdürmesi sağlanır sağlanmaz, kendi idarelerini ve kendileri ile ilgili kararları tayin etme temelinde, ancak devletin gözetimi altında kararnameyle düzenlenecektir. Bu bağlamda, Avusturya'da yaşayan İslam dinine mensup kişilerin dini örgütlenmeleri ile Bosna Hersek'teki dini örgütlenme arasındaki bağlantıya özellikle dikkat edilmelidir. İslamî dinî cemiyetlerin kurulmasından önce de İslamî amaçlı dinî vakıflar da kurulabilir.

2. Din hizmetlerinde, Din İşleri (ve Eğitim) Bakanı'nın onayı ile Bosna Hersekli din görevlileri de din görevlisi olarak atanabilir.

3. Hükümet, dinî ayinlerle ilgili bir faaliyetin kamu mülahazalarıyla çeliştiğini tespit ederse, bunu yasaklayabilir.

4. Kâr hırsı, ahlaka aykırı hareketler veya kamu düzenine zarar verme gibi suçlardan veya bu tür suçlardan suçlu bulunan veya davranışları kamu düzenini tehlikeye sokma tehdidi oluşturan bir din bakanı görevden alınır.

5. Devlet makamları, İslam dini mensuplarının oluşturduğu dinî toplumun, bu mensuplarının yerel cemaatlerinin ve organlarının faaliyet alanlarını aşmamalarını ve bu dini toplumun dış hukuki ilişkilerine dair kanunların ve öngörülen yönetmeliğin hükümlerine ve bu temelde çıkarılan devlet makamlarının emirlerine uymalarını

sağlar. Bu amaçla, yetkililer mali koşullarla orantılı bir miktarda para cezası ve yasal olarak izin verilen diğer zorlama araçlarını uygulayabilir.

6. İslam mensuplarının dinî topluluğu, hem bu haliyle hem de dinî uygulamaları ve din görevlileri bakımından, yasal olarak tanınmış diğer dinî topluluklarla aynı yasal korumadan yararlanır. Müslümanların dinî öğreti ve ilkeleri, kurumları ve gelenekleri devletin yasalarına aykırı olmadıkça bu korumadan yararlanırlar.

7. İslam dinine mensup olanların evlilikleri ve doğum, evlilik ve ölüm kayıtlarının tutulmasıyla ilgili olarak, 9 Nisan 1870 tarihli R. G. Bl. No. 51 numaralı kanun yürürlükte kalmaya devam eder. Evliliğe ilişkin dinî yükümlülükler bu hükümden etkilenmez.

8. İslam din görevlilerinin, dindaşlarının doğum, evlenme ve ölüm kayıtlarının tutulmasına yardımcı olmak için görevlendirilip görevlendirilmeyecekleri ve ne şekilde görevlendirilecekleri bir yönetmelikle tespit edilir.

Madde II .

Bu kanunun yürütülmesinden Kültür/Eğitim Bakanım, İç İşleri Bakanım ve Adalet Bakanım mesuldür."

Bad Ischl, 15 Temmuz 1912

Franz Joseph m. p. (Kendi eliyle imzalıdır)

Hochenburger m. p. (Kendi eliyle imzalıdır) Heinold m. p. (Kendi eliyle imzalıdır) Hussarek m. p. (Kendi eliyle imzalıdır)

Görüldüğü gibi, 1912 İslam Kanunu oldukça kısa ve az hükümler içermektedir. Ancak, diğer dinî cemaatlere uygulamada tanınan kolaylıklar 2015 yılına kadar Müslümanlar için de teamülen uygulanmış ve Müslümanlar bu anlamda bir sıkıntı yaşamamışlardır.

Reichsgesetzblatt

für die

im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder.

LXVI. Stück. — Ausgegeben und versendet am 9. August 1912.

Inhalt: (N° 159—161.) 159. Gesetz, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft. — 160. Verordnung, womit der Betrag der saisonmäßigen Ausgabepost für die Führung des Defanats-(Vicariats-)Amtes in Ansehung des neuerrichteten Defanats-(Vicariats-)Amtes festgesetzt wird. — 161. Verordnung, betreffend die Zuweisung der Ortsgemeinden Stielitz und Kniebitz zum Sprengel der Bezirkshauptmannschaft in Littau.

159.

Gesetz vom 15. Juli 1912,

betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft.

Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrates finde Ich anzuordnen, wie folgt:

Artikel I.

Den Anhängern des Islams nach hanefitischem Ritus wird in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern die Anerkennung als Religionsgesellschaft im Sinne des Staatsgrundgesetzes vom 21. Dezember 1867, N. G. Bl. Nr. 142, insbesondere des Artikels XV desselben, nach Maßgabe der folgenden Bestimmungen gewährt.

§ 1.

Die äußeren Rechtsverhältnisse der Anhänger des Islams sind auf Grundlage der Selbstverwaltung und Selbstbestimmung, jedoch unter Wahrung der Staatsaufsicht, im Verordnungsweg zu regeln, sobald die Errichtung und der Bestand wenigstens einer Kultusgemeinde gesichert ist.

Hierbei ist insbesondere auf den Zusammenhang der Kultusorganisation der im Inland lebenden Anhänger des Islams mit jenen Bosniens und der Herzegovina Beachtung zu nehmen.

Auch vor Konstituierung einer Kultusgemeinde können fromme Stiftungen für religiöse Zwecke des Islams errichtet werden.

§ 2.

Für das Amt eines Religionsdieners können mit Genehmigung des Kultusministers auch Kultusfunktionäre aus Bosnien und der Herzegovina berufen werden.

§ 3.

Findet die Regierung, daß einer den Gottesdienst betreffenden Anordnung der Veranstalter desselben öffentliche Rücksichten entgegenstehen, so kann sie dieselbe unterjagen.

§ 4.

Ein Religionsdiener, welcher verbrecherischer oder solcher strafbaren Handlungen schuldig erkannt worden ist, die aus Gewinnsucht entstehen, gegen die Sittlichkeit verstoßen oder zu öffentlichem Argerniß gereichen, oder dessen Verhalten die öffentliche Ordnung zu gefährden droht, ist von seinem Amt zu entfernen.

§ 5.

Die Staatsbehörde hat darüber zu wachen, daß die Religionsgesellschaft der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus, deren Gemeinden und Organe ihren Wirkungsbereich nicht überschreiten und den Bestimmungen der Gesetze sowie der in Aussicht

Avusturya İmparatorluk Resmî Gazetesi'nde (Reichsgesetzblatt) 9 Ağustos 1912 tarihinde yayımlanan 1912 İslam Kanunu. (Kaynak: ALEX: Avusturya Tarihi Hukuk ve Yasa Metinleri Dijital Derlemesi, 1912 Yılı)

5.1 2015 İslam Kanunu Türkçe

2015 İslam Kanunu'nun Türkçe metni Avusturya hükümeti tarafından özel bir not ile birlikte yayımlanmıştır (2015 İslam Kanunu Türkçe). Türkçe metin, tercümenin mümkün olduğunca özenle yapıldığı, Almanca metnin asıl olduğu ve hukuk açıdan geçerli olan metnin de Almanca metin olduğu vurgusuyla yayımlanmıştır. Biz burada kanun metninin uzun bir metin olması sebebiyle bazı maddeleri öne çıkararak yer vereceğiz. İlgili metin kaynakçada verilen kaynaktan alınarak incelenebilir. Zaten yapılan uyarının yerinde bir uyarı olduğu da yasanın adının tercüme edilmesindeki dikkatsizlikle ortaya çıkmaktadır. Bu da Almanca hukuk dilinin çok edebî ve geniş anlamların bulunması bakımından, sadece literal bir tercüme aceleciliğinden kaynaklansa gerektir. Zira, kanun başlığı olarak "İslâm Din Topluluklarının Harici Hukuk İlişkileri" başlığı ile verilse de bu mana Türkçede yaklaşık olarak "İslam Dinine Mensup Olanların Kamu İle İlişkileri" olarak verilmesi daha uygun olacaktır. Ayrıca kanun metninde Almanca olarak yer alan "Gesellschaft" kelimesi "topluluk" olarak değerlendirilebilecek ise de hukukî anlamda bu aynı inanca bağlı "dinî bir cemaati" tanımlamaktadır. Yoksa normalde bir "Gesellschaft"ta aynı inanç birliği olmayan fertler de yer alabilmektedir. Ancak kanunun amacı, "aynı inanca sahip" topluluğu tanımlamaktır. Buna rağmen biz burada, resmî olarak yapılan Türkçe tercümeden hareket edeceğiz.

Kanunun 1. Bölümünün 1. Maddesi Avusturya'da "İslâm Din Toplulukları"na kamu tüzel kişiliği hakkı verildiğine bu hakkın da 1867 yılı Kanun-u Esasî'nin (Anayasa) 15. Maddesine dayandığına işaret edilmektedir.

2. madde ise Avusturya'daki İslam topluluklarının kendi iç düzenleme ve yönetimlerinde özerkliğini garanti etmekte, dinî inanç ve bu inançların öğretileriyle birlikte kamuya açık bir şekilde yaşanabileceğinin garantisini vermektedir.

Daha sonra ise, bu anlamda yasayla tanınan İslam din topluluklarının yine yasayla tanınmış olan diğer din topluluklarıyla birlikte yasal koruma altına alındığı, yasalara ve genelgelere aykırı olmamak üzere her türlü dinî inanç, ibadet ve geleneklerinin yasal koruma altına alındığı hükme bağlanmaktadır. Fakat, İslam din toplulukları, kendi iç düzenlemelerini, kendi inançlarını gerekçe göstererek, Avusturya devlet kurallarına uymamazlık edemeyecekler, kendi inançlarının değil, Avusturya devlet düzenlemelerinin ilkelerinin gereklerini yerine getireceklerdir.

Yasanın 3. maddesi, İslam dinî topluluklarının tüzel kişilik tanınmasını Avusturya federal başbakanlığının genelgesiyle kazanılacağı, yönergenin ayrıca dinî toplulukların nasıl işleyeceklerini de tarif edecek nitelikte olması gerektiğini hükme bağlamaktadır. Bu düzenlemeler, Avusturya’da dinî kuruluşlardan sorumlu olan daire tarafından kamuya açık ve kamuya ait bir internet sitesinde yayımlanacaktır. Bu yayımda tanınmış olan İslam din topluluğunun ismi, topluğun temsilcisinin kim olduğu, yetkili organların adları da belirtilecektir. Buradaki önemli bir hüküm ise, tüzel kişilik kazanan İslam din topluluğunun dinî öğretilerini öğretme amacıyla kurulan derneklerin kapatılması hükmüdür. Bu hükme göre kapatılan bir dernek eğer tekrar kurulacaksa, vergilendirme konusunda hukuki statü değişikliğine rağmen, yasal sorumlu olarak devam ettiği kabul edilecek.

Dördüncü madde, İslam din topluluğunun tanınması ve yasal tüzel kişilik kazanabilmesi için sürekliliğini sağlayacak mali imkanlara sahip olması gerektiğini ve bu mali imkanların da o topluluk tarafından temin edilmesini hükme bağlamaktadır. Topluluk ayrıca, Avusturya son nüfus sayımına göre, en az 1000’de bir oranında bir nüfusa sahip olmak durumundadır. Bu kadar bir nüfusa sahip olduğunu kanıtlama göre de yasal statü kazanmak isteyen İslam din topluluğunun mesuliyetindedir. Bu manada topluluk gelir ve mal varlıkları sadece dinî hizmetler için kullanılacak, bunun için hayır yardımları ve diğer kamu yararı gibi konular da dinî hizmetler sınığında kabul edilecektir.

İslam din topluluğu, Avusturya devletine ve Avusturya toplumuna karşı pozitif bir tavır sergilemekle de mükelleftir. Bu toplulukların gerek kiliselerle gerekse daha başka din toplulukları ile ilişkilerinde kanunlara aykırı bir davranış sergilenmemelidir.

İslam din topluluklarının tüzel kişiliklerin kabul edilmemesi veya iptal edilmesini düzenleyen bölümde ise, tüzel kişilik kazanmak isteyen topluluğun, dinî inançlarını uygularken, toplumun emniyetini, düzen ve mutluluğunu, toplumun ahlak ilkelerini veya başka kişilerin özgürlükleriyle haklarını zedeleyici nitelikte davranmaması şartı getirilmektedir. Buna ilaveten, cezai müeyyide gerektiren yasa dışı eylemleri teşvik etmesi, çocukların psikolojik gelişmelerini engellemesi, hassaten dinî inançların öğretilmesi esnasında psikolojik terapi uygulanması tüzel kişiliğin kabul edilmeme veya iptal edilme gerekçesi olacaktır.

2015 İslam Kanunu'nun 2. bölümünde ise kurumun yapılanması, görevi ve tüzüğüne dair hükümler getirilmektedir. Bu hükümler arasında, tüzel kişilik kazanmak isteyen topluluğun Kur'an-ı Kerim dahil olmak üzere inanç kaynaklarını, o dine mensup başka topluluklardan farklı bir şekilde yorumladıkları, değerlendirdikleri ve buradan hareketle ayrı bir inanç topluluğu olduğunu ortaya koyan bir inanç ilkeleri ortaya koymasını da istemektedir.

6. maddenin 2. fıkrasında ise İslam din topluluğunun malî yapısının sadece Avusturya içinde oluşturulacak olan kaynaklarla düzenlenebileceği hükme bağlanmaktadır. Böylece, başka din mensuplarına getirilmeyen Avusturya dışından kaynak veya bağış temin etme yasağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Yasanın 7. Maddesi İslam din topluluğunun görevinin kendi üyelerinin çıkar ve haklarını koruma bakımından en üst makam olduğu hükme bağlanırken, 8. maddede, Türkçe Metinde Dinî Cemaat olarak tercüme edilen yerel cami ve bu camilerin yan kuruluşlarının dinî cemaatin hizmetlerini yürütebilecek her türlü kuruluşu dinî kuruluş olarak işletebilecekleri ifade edilmiştir.

Yasanın 3. Bölümü Avusturya İslam Cemaati hakkındadır. Bu bölümde daha önceden tüzel kişiliği ve Müslümanları kamusal temsil hakkı olan Avusturya İslam Cemaati yeniden yasayla tanınmıştır.

Din topluluğunun özel kurumlarının gerek gençlik eğitimi gerekse hastane, huzur ve bakımevleri ile bunlara benzer yerlerde, veya, Avusturya silahlı kuvvetlerinde topluluk mensuplarına dinî ve manevî rehberlik sunma hakları da yasanın 11. maddesinde hükme bağlanmıştır.

11. maddenin ikinci fıkrasının 1. bendi bu hizmetleri sunacak kişilerin eğitimlerini Avusturya'da almış olmaları ve hayatlarını Avusturya'da devam ettirmeleri şartını getirmiştir. Bu kişilerin profesyonel ve şahıs olarak da ilgili hizmete münasip bir kişi olması şartı da getirilmiştir. Bu hüküm Avusturya'daki diğer dinilere mensup topluluklara getirilmemiştir.

Fakat, bu hizmetleri yürütecek olan kişilerin inanç ve inanç ilkeleri olarak bağlı oldukları din toplumuna mensup olma şartı da yer almaktadır. İdari olarak ise, ilgili

kurumun idarî hükümlerine tabidirler. Bu kişileri maaş ve masrafları devlet tarafından karşılanacaktır.

Aynı maddenin 4. fıkrası dinî cemaatin hem üyelerine hem de üyelerinin çocuklarına, gençlere kendi inançlarına göre mezhepsel inanç ve geleneklerin öğretme ve dinî vazifelerine göre yetiştirme hakkı vermiştir.

12. madde Avusturya'da et ürünlerinin ve diğer gıdaların üretiminin dinî kurallara göre yapılabilme hakkını hükme bağlarken, maddenin ikinci fıkrası da, kamusal alanda hastane, hapisane, bakım ve huzurevleri ile silahlı kuvvetlerdeki topluluk üyelerinin de beslenmelerinin topluluğun dinî kurallarına göre gerçekleştirileceğini hükme bağlamaktadır.

İslamî dinî tatiller de yasal olarak belirlenmiştir. İslamî dinî tatiller ile Cuma namazı saati hak olarak verilmiş ve devlet koruması altına alınmıştır. Saat ve tarihlerin de İslam takvimine göre belirleneceği ifade edilirken, 3 gün Ramazan, 4 gün Kurban Bayramı, 1 gün de Aşure günü Müslümanlar için resmî tatil olarak kabul edilmiştir.

Yasanın 14. maddesinde, yine diğer dinlere mensup cemaatlerden ayrı olarak sadece Müslüman cemaatlere getirilen bir kısıtlama da topluluğu temsil eden yetkililerin 1 seneden fazla ceza almaları durumunda bu kişinin yetkisinin elinden alınması ve azledilmesi Müslüman dinî cemaate görev olarak verilmiştir. 15. maddede Müslümanlar için kabristanlık kurulması ve bu kabristanlıkların korunma altında olduğu hükmü getirilmiştir.

Yasanın 16. maddesi Avusturya'da Avusturya Alevi İslâm Cemaati olarak yeni bir İslamî cemaati tanımaktadır. Bu bölümde Avusturya Alevi İslam Cemaati, Avusturya İslam Cemaati yanında yeni bir İslamî cemaat olarak tüzel kişiliğe kavuşturulmaktadır. Avusturya Alevi İslam Cemaati'ne ek olarak Perşembe cem ayinleri, lokma günleri tatili verilmiştir. Ayrıca, 3 gün Hz. Hızır Orucu ve Hızır Bayramı, 1 gün Hazreti Ali'nin doğum günü, 1 gün de Hazreti Ali'nin Hazreti Muhammed'in halefi olduğunun ilan edildiği gün, 4 gün Kurban Bayramı ve 1 gün de Aşure günü tatili verilmiştir.

Yasanın 24. maddesi 2016 yılı Ocak ayından itibaren Viyana Üniversitesi bünyesinde bir ilahiyat fakültesi kurulması, bu fakültenin İslam din topluluklarına ilahiyatçı yetiştirmesi hükme bağlanmıştır (İslam Kanunu 2015).

Yasa toplam 33. Maddeden oluşmaktadır. Yasanın diğer maddeleri bu tüzel kuruluşların işleyişlerini düzenlemektedir. İlgili yasanın tam resmi Türkçe tercümesinin daha detaylı bir incelenmesi için kaynakçada gösterilen yerden erişilerek bakılması mümkündür.

İslam Kanunu 2015'in resmî Türkçe tercümesine aşağıdaki kaynaklarda verilen linkten erişilebilir.

KAYNAKLAR

2 Ocak 1782 Yahudilere Müsamaha Kanunu (Toleranzpatent für Juden)
https://www.jku.at/fileadmin/gruppen/142/Toleranzpatent_fuer_Juden_in_Wien_und_in_NOE.pdf (Erişim: 04.08.2022)

20 Mayıs 1874 Kanunu. Dinî Cemaatlerin Yasal Olarak Tanınması Kanunu (Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften)
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009173> (Erişim: 04.03.2022)

21 Mart 1890 Yahudi Cemaatinin Tanınması Kanunu Gesetz vom 21. März 1890, betreffend die Regelung der äußeren Rechtsverhältnisse der israelitischen Religionsgesellschaft. StF: RGBL. Nr. 57/1890
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009176&ShowPrintPreview=True> (Erişim: 04.03.2022)

1912 İslam Kanunu. Gesetz vom 15. Juli 1912, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams als Religionsgesellschaft.
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1912&page=913> (Erişim: 01.12.2022)

2015 İslam Kanunu. Bundesgesetz über die äußeren Rechtsverhältnisse islamischer Religionsgesellschaften – Islamgesetz 2015 StF: BGBl. I Nr. 39/2015 (NR: GP XXV RV 446 AB 469 S. 61. BR: 9324 AB 9326 S. 839.)
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009124&FassungVom=2020-04-23> (Erişim: 08.05.2022)

2015 İslam Kanunu Türkçe. Avusturya Federal Cumhuriyeti İslam Yasası 2015
https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Integration/Islamgesetz/Islamgesetz_2015_Tuerkisch_Gesetzestext.pdf (Erişim: 09.02.2023)

2021 İslam Kanunu. Avusturya Federal Cumhuriyeti İslam Yasası 2015
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009124> (Erişim: 09.02.2023)

AA (2021a). Avusturya mahkemesinden, 'terör bahanesiyle' Müslümanlara yapılan polis baskınları yasalara aykırı kararı 03.08.2021
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-mahkemesinden-teror-bahanesiyle-muslimanlara-yapilan-polis-baskinlari-yasalara-aykiri-karari/2323201> (Erişim: 30.12.2021)

AA (2020b). Avusturya'da terör bahanesiyle gözaltına alınan Müslümanlara polisin sorduğu sorular tepki çekti 16.11.2020
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avusturya-da-teror-bahanesiyle-gozaltina-alinan-muslimanlara-polisin-sordugu-sorular-tepki-cekti/2045977> (Erişim: 23.12.2021)

AAİT (2022a) Geschichte und Gründung

https://www.aleviten.at/_de/?page_id=37 (Erişim: 11.05.2022)

AAİT (2022d). YA ALLAH, YA MUHAMMED YA ALİ

<https://www.facebook.com/alevi.avusturya/posts/2460293984105649> (Erişim: 24.04.2022)

AAİT, (2022b). Unser Glaube

http://www.aleviten.at/_de/?page_id=33 (Erişim: 11.05.2022)

AAİT, (2022c). ALEVI Kamuoyu açıklaması 2022-05-26

http://www.aleviten.at/_de/?p=5562 (Erişim: 16.06.2022)

ALEX Historische Rechts- und Gesetzestexte Online, Österreichischen Nationalbibliothek, RGBI. 41/1861 S. 337–343

<https://alex.onb.ac.at/cgi->

[content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18610004&zoom=2&seite=00000337&x=9&y=12](https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18610004&zoom=2&seite=00000337&x=9&y=12)

Ali, Rami (2017). Schwere Vorwürfe gegen Studienautor Aslan 04.07.2017

<https://kurier.at/politik/inland/studie-zu-islam-kindergaerten-schwere-vorwuerfe-gegen-studienautor-aslan/273.321.865> (Erişim: 22.03.2022)

Altaş, Burak (2017). Bilimselliğe Takla Attıran İlişki: Sebastian Kurz ve Ednan Aslan. Perspektif, Eylül-Ekim 2017.

<http://www.perspektif.eu/2017/09/01/bilimsellige-takla-attiran-iliski-sebastian-kurz-ve-ednan-aslan/> (Erişim: 01.04.2022)

Arsava, Ayşe Füsün (1993). Azınlık Kavramı ve Azınlık Haklarının Uluslararası Belgeler ve Özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. Maddesi Işığında İncelemesi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basımevi, 1993

Aslan, Ednan (2016). Projektbericht *Evaluierung ausgewählter Islamischer Kindergärten und –gruppen in Wien. Tendenzen und Empfehlungen.* Universität Wien, Institut für Islamische Studien

Atıcı Köktaş, Nilgün ve Büyükbaş, Hakkı (2015). BM Kapsamında Yapılan Azınlık Hakları Düzenlemeleri. Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1 (2) , 1-14

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aruiibfdergisi/issue/60487/883010> (Erişim: 29.09.2022)

Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu 1950. Europäische

Menschenrechtskonvention (EMRK), BGBl. Nr. 210/1958 idF III Nr. 30/1998 (dt. Übers. gem. BGBl.)

<https://www.ris.bka.gv.at/Ergebnis.wxe?Suchworte=BGBl.+Nr.+210%2F1958&x=0&y=0&Abfrage=Gesamtabfrage> (Erişim: 01.06.2022)

Ayata, Ali ve Aydın, Sabri (2022). European Union, Multiculturalıty and Minority Rights. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 24 (42), 32-44 .

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/70427/1052113> (Erişim: 09.09.2022)

Barton, Peter Friedrich (1981). Im Zeichen der Toleranz: *Aufsätze zur Toleranzgesetzgebung des 18. Jahrhunderts in den Reichen Joseph II., ihren Voraussetzungen und ihren Folgen: eine Festschrift.* Institut für Protestantische Kirchengeschichte. Wien, 1981

Bauer, Werner T. (2016). Der Islam in Österreich. Ein Überblick. *Österreichische Gesellschaft für Politikberatung*

Bayraklı, Enes ve Hafez, Farid (Eds) (2022). EUROPEAN ISLAMOPHOBIA REPORT 2021. Leopold Weiss Institute, 2022.

Blick, (2016). Erschreckende Studie aus Österreich. Terror wird über Kindergärten finanziert 28.02.2016

<https://www.blick.ch/ausland/oesterreichische-studie-behauptet-terror-wird-ueber-kindergaerten-finanziert-id4737523.html> (Erişim: 12.03.2022)

Böhmische Charta, 1848. Das Kaiserliche Reskript vom 8. April 1848
<http://www.bohemistik.de/charta.html>

Bridge Initiative Team (2021): Factsheet: Lorenzo Vidino
<https://bridge.georgetown.edu/research/factsheetlorenzo-vidino> (Erişim: 02.12.2021)

Bumann, Ninja (2020). Scharia nach k. u. k. Verordnung. Islamisches Recht und dessen Grenzen im habsburgischen Bosnien-Herzegowina (1878-1918). In: *Christina Brauner/ Antje Flüchter (Eds.), Recht und Diversität (155-186).* Bielefeld: transcript Verlag. <https://doi.org/10.14361/9783839454176-005>

Bundeskanzleramt (2015). Islamgesetz 2015 – Zusammenfassung
https://www.bundeskanzleramt.gv.at/dam/jcr:a0466509-1c32-4e9c-82c4-586444068dcc/islamgesetz_2015_-_zusammenfassung.pdf (Erişim: 28.04.2022)

Bundeskanzleramt (2020): Integrationsministerin Raab: Dokumentationsstelle Politischer Islam nimmt Arbeit auf.

<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/bundeskanzleramt/nachrichten-der-bundesregierung/2020/integrationsministerin-raab-dokumentationsstelle-politischer-islam-nimmt-arbeit-auf.html> (Erişim: 29.11.2022)

Bundeskanzleramt (2022): Religiöse Bekenntnisgemeinschaften
<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/religiose-bekenntnisgemeinschaften.html?lang=en> (Erişim: 09.11.2022)

Camia Haber (2020). Avusturya Entegrasyon Bakanı Raab: “Camiye Gitmek Entegrasyon Değil” 10.09 2020
<https://camiahaber.com/2020/09/10/avusturya-entegrasyon-bakani-raab-camiye-gitmek-entegrasyon-degil/> (Erişim: 20.21.2021)

Camia Haber (2021a). Avusturya İslam Cemaati: “İslam Yasası’ndaki Değişiklik Bizim İrademize Karşı Yapılmıştır” 01.02.2021
<https://camiahaber.com/2021/02/01/avusturya-islam-cemaati-islam-yasasindaki-degisiklik-bizim-irademize-karsi-yapilmistir/> (Erişim: 10.11.2021)

Camia Haber (2021b). Avusturya'nın "Siyasal İslam Operasyonu" Boşa Gitti
20.02.2021
<https://camiahaber.com/2021/02/20/avusturyanin-siyasal-islam-operasyonu-bosa-gitti/> (Erişim: 02.06.2022)

Camia Haber. (2021c). Avusturya'da Müslümanları Fişleme Sonrası İlk Saldırı
"Siyasal İslam" Uyarı Afişleriyle Başladı 02.06 2021
<https://camiahaber.com/2021/06/02/avusturyada-siyasal-islam-uyari-afisleriyle-basladi/> (Erişim: 16.12.2021)

Camia Haber (2021d). Avusturya: "Camiler Kolayca Kapatılabilecek" 07.07. 2021
<https://camiahaber.com/2021/07/07/avusturya-camiler-kolayca-kapatilabilecek/>
(Erişim: 10.11.2021)

Camia Haber (2022a). Avusturya'da Geçen Yıl Müslümanlara Karşı 1061 İrkçi
Saldırı Oldu 03.06.2022
<https://camiahaber.com/2022/06/03/avusturyada-gecen-yil-muslimanlara-karsi-1061-irkci-saldiri-oldu/> (Erişim: 10.08.2022)

Camia Haber (2022b). "İslam Karşıtı Ayrımcılık En Çok Avrupa'da Var"
12.11.2022)
<https://camiahaber.com/2022/11/12/islam-karsiti-ayrimcilik-en-cok-avrupada-var/>
(Erişim: 13.11.2022)

Capotorti, Francesco (1979). Study On The Rights Of Persons Belonging To
Ethnic, Religious And Linguistic Minorities E/CN.4/Sub.2/384/Rev.1
<https://digitallibrary.un.org/record/10387> (Erişim: 27.08.2022)

Cin, Turgay (2014). Yunanistan'daki Azınlıklar ve Bunların Hukuki Durumları.
Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel Sayı 2014, s. 4045-
4116 (Basım Yılı: 2015) Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan

Cin, Turgay (2017). Yunanistan' da Müslüman Türk Azınlık, Baş Müftülük ve
Müftülükler, Yeni Türkiye, 2017, cilt: XXIII, sayı: 97, s. 18-40

Çakır, Mustafa (2015). Avusturya Türk Toplumunun Dini ve Kültürel Kimlik
Sorunsalı. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi /The Journal of Turk &
Islam World Social Studies* Yıl: 2, Sayı: 5, Aralık 2015, s. 1-11

Çakmak, Zafer (2003). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i
İşgali Ve Sonrasında Osmanlı Devleti İle Yaptığı Antlaşma. *Doğu Anadolu Bölgesi
Araştırmaları* 4; 2003

Çelik, Mehmet (2018). Fatih Sultan Mehmed Dönemi Ferman ve Arşiv Belgeleri.
Gebze Belediyesi.

Csaplár-Degovics, Krisztián (2014). Albanien in der Konferenzpolitik der
Großmächte (1878–19 12). In: *Die Spuren Österreich-Ungarns in der Geschichte
Albaniens.*
http://real.mtak.hu/14582/2/Konferenzpolitik_Grosmaechte.pdf (Erişim: 10.10.2022)

Dautović, Rijad (2019). 40 Jahre seit Wiederherstellung der IRG-Wien. in: *Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich. 1909-1979-2019*, Rijad Dautović ve Farid Hafez, s. 99-123.

Demokratie Zentrum Wien. Minderheit

<https://www.demokratiezentrum.org/bildung/ressourcen/lexikon/minderheit> (Erişim: 31.10.2022)

Deschênes, Jules (1985). Proposal concerning a definition of the term "minority"

https://digitallibrary.un.org/record/88267/files/E_CN-4_Sub-2_1985_31-E.pdf?ln=en (Erişim: 09.01.2023)

Dokumentationsstelle

<https://www.dokumentationsstelle.at/uber-uns/> (Erişim: 19.12.2021)

Dokumentationsstelle (2021) Organisationen des politischen Islam und ihr Einfluss in Europa und Österreich

https://www.dokumentationsstelle.at/wp-content/uploads/2021/11/Bericht_Strukturen_ES_Web.pdf

Dokustelle, (2022). Antimuslimischer Rassismus Report 2021, 2022

https://dokustelle.at/fileadmin/Media/Reports/2021/Antimuslimischer_Rassismus_Report_2021.pdf (Erişim: 30.06.2022)

Donia, Robert J. (2015). The Proximate Colony. Bosnia-Herzegovina under Austro-Hungarian Rule. in: Ruthner, Clemens/Reynolds, Diana/Reber, Ursula/Detrez, Raymond: *Wechselwirkungen, The Political, Social and Cultural Impact of the Austro-Hungarian Occupation on Bosnia-Herzegovina, 1878-1918*. Austrian Culture; Volume 41, s. 67-82

Džaja, Srećko M. (1994). Bosnien-Herzegowina in der österreichischungarischen Epoche (1878- 1918). München: Oldenburgverlag, 1994.

Eberwein, Martina (2019). Das Neue Islamgesetz 2015 – Eine Juristische Bewertung <https://epub.jku.at/obvulihs/download/pdf/3766329?originalFilename=true> (Erişim: 10.08.2022)

Eichmeyer, Hansjörg (2006). Toleranzpatent von Kaiser Josef II am 13.Oktober 1781. *Vortrag am 18. Oktober 2006 anlässlich 225 Jahre Toleranzpatent*

<https://museum-ooe.evangel.at/files/toleranztransparent.pdf> (Erişim: 03.06.2022)

Eğitim Bakanlığı (1988). Verordnung des Bundesministers für Unterricht, Kunst und Sport vom 2. August 1988 betreffend die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich

https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1988_466_0/1988_466_0.pdf

Eliaçık, Zeliha (2017). Avrupa İslam projesinin yeni aktörü Ednan Aslan mı? 8.07.2017

<https://www.star.com.tr/acik-gorus/avrupa-islam-projesinin-yeni-aktoru-ednan-aslan-mi-haber-1234746/> (Erişim: 205.08.2022)

Elias, Stella Burch. (2010). Regional Minorities, Immigrants, and Migrants: The Reframing of Minority Language Rights in Europe. *Berkeley Journal of International Law*. Volume 28, Issue 1, Pages: 261-312 <https://doi.org/10.15779/Z38S93M> (Erişim: 07.03.2023)

ESKHİUS (1966) Ekonomik, Sosyal ve Kùltürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/3507--Ekonomik%2C-Sosyal-ve-Kulturel-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozlesme.pdf>
(Erişim: 01.02.2023)

Esposito, John (2021). Why is Austria coming after the Muslim Brotherhood? 24.06.2021
<https://www.aljazeera.com/opinions/2021/6/24/why-is-austria-coming-after-the-muslim-brotherhood> (Erişim: 003.06.2022)

EUMC, (2006). Muslime in der Europäischen Union. Diskriminierung und Islamophobie. European Union Agency for Fundamental Rights
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/156-Manifestations_DE.pdf
(Erişim: 11.11.2022)

Falter. (2017) Frisiersalon Kurz 04.07.2017
<https://www.falter.at/zeitung/20170704/frisiersalon-kurz> (Erişim: 06.11.2021)

Fortman, Bas de Caay (2011). Minority Rights: A Major Misconception? *Human Rights Quarterly* 33 (2011) 265-303. The Johns Hopkins University Press

Fónagy, Zoltán (2014). Machtpolitik oder Kulturmission? Überlegungen zur Integration und Modernisierung von Bosnien und Herzegowina nach der Okkupation. Donau-Institut Working Paper No. 49. Budapest, 2014
<https://www.andrassyuni.eu/pubfile/de-90-49-di-wp-fonagy-die-integration-von-bosnien.pdf> (Erişim: 01.07.2022)

Frankfurter Allgemeine Zeitung (2018). Kampf Gegen „Politischen Islam“: Österreich schließt mehrere Moscheen 08.06.2018
<https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/oesterreich-schliesst-mehrere-moscheen-und-will-imame-ausweisen-15629291.html> (Erişim: 21.12.2021)

Furat, Ayşe Zişan (2013). Gayr-i Müslim İdare Altında Müslümanların Din Eğitimi. *Avusturya-Macaristan Dönemi Bosna (1878-1918)*. İdil/ Alem Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Furat, Ayře Zişan (2019). Bosninian Muslims' Relation with Istanbul: Religious and Sovereign Rights in the Context of 1909 Autonomy Statute. in: *Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich. 1909-1979-2019*, Rijad Dautović, ve Farid Hafez, s. 73-95.

Fürlinger, Ernst (2013). Moscheebaukonflikte in Österreich: Nationale Politik des religiösen Raums im globalen Zeitalter, Wiener Forum für Theologie und Religionswissenschaft 7. Göttingen: V&R unipress/Vienna University Press.

Fürlinger, Ernst (2015). Moscheebau und Moscheebaukonflikte in Österreich. in: *Öffentliches Ärgernis? Moscheebaukonflikte in Deutschland, Österreich und der Schweiz.* s. 61-80. Reinhold Bernhardt, Ernst Fürlinger. Theologischer Verlag Zürich.

Gabriel, Martin (2020). ‘Zivilisierungsmissionen‘ im globalen Vergleich. Gewalt, Rassismus und die Implementierung imperialer Herrschaft in Bosnien-Herzegowina und auf den Philippinen. In: *Bernhard Bachinger/Wolfram Dornik/Stephan Lehnstaedt (Hg.) Österreich-Ungarns imperiale Herausforderungen Nationalismen und Rivalitäten im Habsburgerreich um 1900 (171-187)*

GIHSHAS (1977). Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi 24 Kasım 1977

<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Gocmen-Iscinin-Hukuki-Statusu-Hakkinda-Avrupa-Sozlesmesi.pdf> (Erişim: 11.03.2023)

Gönenç, Senem (2022). Osmanlı veAvusturya-Macaristan-İmparatorluğu İlişkilerinde Bazı Dâhilî Meseleler [1908-1914]. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 15 (2022): 99-120.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/osmed/issue/69786/1163594> (Erişim: 02.11.2022)

Hadžić, Salim A. (2019). Der Moslamische Sozialdienst als Träger der Konstituierung der Islamischen Glaubensgemeinschaft in Österreich. in: *Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich. 1909-1979-2019*, Rijad Dautović ve Farid Hafez, s. 99-123.

Hafez, Farid (2019). Die Protest österreichischer MuslimInnen gegen das Islamgesetz 2019. in: *Die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich. 1909-1979-2019*, Rijad Dautović, ve Farid Hafez, s. 329-351.

Hafez, Farid (2021). Surveilling and Criminalizing Austrian Muslims: The Case of ‘Political Islam’ *Insight Turkey* 2021, Vol. 23 / No. 2 / pp. 11-21

<https://www.insightturkey.com/file/1354/surveilling-and-criminalizing-austrian-muslims-the-case-of-political-islam> (Erişim: 11.10.2022)

Hafez, Farid (2022). Criminalizing Muslim agency in Europe: The case of ‘political Islam’ in Austria, Germany, and France. *French Cultural Studies*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/09571558221133253> (Erişim: 03.11.2022)

Heine, Susanne (2012). *Muslimen in Österreich, Geschichte, Lebenswelt, Religion. Grundlagen für den Dialog.* Innsbruck-Wien, 2012.

Heinisch, Heiko ve Vidino, Lorenzo (2021). Organisationen des politischen Islam und ihr Einfluss in Österreich Muslimbruderschaft, Millî Görüş und ATIB

Höltgen, Daniel (2021).

<https://twitter.com/CoESpokesperson/status/1399369221860175874> (Erişim: 21.12.2021)

IDB (2021). Diskriminierung im österreichischen Bildungswesen Bericht 2020. *Initiative für Ein Diskriminierungsfreies Bildungswesen*

http://diskriminierungsfrei.at/wp-content/uploads/2021/06/IDB_Jahresbericht2020.pdf (Erişim: 30.12.2021)

IGGÖ (2021). Avusturya İslam Cemaati: “Harita Hemen Kaldırılısın! 02.06.2021
https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20210602_OTS0126/iggoe-ad-islamlandkarte-attacken-gegen-moscheen-landkarte-muss-unverzueglich-offline-gestellt-werden (Erişim: 20.12.2021)

İHEB, (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights)
https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf (Erişim: 01.02.2023)

Islamische Föderationen, (2021). Stellungnahme zum Grundlagenbericht der „Dokumentationsstelle Politischer Islam“ über „Die Millî Görüş“
https://islamischefoederation.at/wp-content/uploads/2021/11/Stellungnahme_1121.pdf (Erişim: 19.12.2021)

İnam, Abdulhalim (2021). Batı Avrupa’da İslamfobi ve Okul Öncesi Eğitim; Viyana Örneği (Makale)

Janda, Alexander ve Vogl, Mathias (2010). Islam In Österreich. Österreichische Integrationsfonds

Al Jazeera (2023). Austria drops bogus ‘terrorism’ charges against Muslim academic 11.01.2023
<https://www.aljazeera.com/news/2023/1/11/austria-drops-bogus-terrorism-charges-against-muslim-academic> (Erişim: 19.01.2023)

Joppke, Christian Georg (2013). Islam in Europa: Integration durch Recht und ihre Grenzen. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie, 65(1), S. 409-435 DOI 10.1007/s11577-013-0232-7 (Erişim: 09.06.2022)

Karčić, Fikret (1999) The Bosniaks and the Challenges of Modernity, Late Ottoman and Hapsburg Times. el-Kalem, Contemporary Islamic Thought, Sarajevo, 1999, 85.

Katolisch (2022) Frei-Aleviten als Bekenntnisgemeinschaft anerkannt
<https://www.katolisch.at/aktuelles/138319/frei-aleviten-als-bekenntnisgemeinschaft-anerkannt> (Erişim: 25.04.2022)

Khorchide, Mouhanad (2009). Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft: Einstellungen der islamischen ReligionslehrerInnen an öffentlichen Schulen. VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.

Kleine Zeitung (2016). Ramadan: Viele Kinder kommen derzeit zu spät in die Schule 23.06.2016
https://web.archive.org/web/20160626062516/http://www.kleinezeitung.at:80/s/steiermark/graz/5032530/Islam_Ramadan_Viele-Kinder-kommen-derzeit-zu-spaet-in-die-Schule (Erişim: 02.11.2022)

Koyuncu, Çiğdem Aydın (2008) İnsan Hakları Ve Güvenlik İlişkisi Açısından Azınlık Sorunları: Yunanistan Örneği. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Kremer, Bernd Mathias (1989). Der Westfälische Friede in der Deutung der Aufklärung. Zur Entwicklung des Verfassungsverständnisses im Heiligen Römischen Reich Deutscher Nation vom Konfessionellen Zeitalter bis ins späte 18. Jahrhundert. *Jus Ecclesiasticum Nr. 37*

Kreutz, Henrik (2009). Stellungnahme zur gesellschaftspolitischen Verwertung der soziologischen Dissertation von Dr. M. Khorchide zur Qualifikation der Lehrkräfte im islamischen Religionsunterricht in Österreich.
https://oegs.ac.at/wp-content/uploads/2013/07/OEGS_NL39_2009-2.pdf (Erişim: 02.05.2022)

Krisper, Stephanie (2020). Anfrage der Abgeordneten Dr. Stephanie Krisper, Kolleginnen und Kollegen an den Bundesminister für Inneres betreffend Hintergründe der Aktion "Ramses/Luxor" gegen die Muslimbruderschaft am 9. November 2020. 4755/J XXVII. GP
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/J/J_04755/fname_858146.pdf (Erişim: 01.08.2022)

Kronen Zeitung (2021). „Polit-Islam“ gefährlicher als Islamisten-Terror, 30.10.2021
<https://www.krone.at/2543769> (Erişim: 13.12.2022).

Kurier (2017). Forscher Aslan drängt dazu, Hälfte der islamischen Kindergärten zu verbieten 23.06.2017
<https://kurier.at/politik/inland/forscher-aslan-draengt-dazu-haelfte-der-islamischen-kindergaerten-zu-verbieten/271.430.104> (Erişim: 09.10.2021)

Kurier (2020). Terror in Wien: Was wir wissen - und was nicht 03.11.2020
<https://kurier.at/chronik/oesterreich/anschlag-in-wien-was-wir-wissen-und-was-nicht/401085240> (Erişim: 11.10.2021)

Kurier (2021a). Ermittlungen gegen Muslimbrüder: Gutachter-Duo abbestellt 04.05.2021
<https://kurier.at/chronik/oesterreich/ermittlungen-gegen-muslimbrueder-gutachter-duo-abbestellt/401371898> (Erişim: 04.04.2022)

Kurier (2021b). Großrazzia bei Muslimbruderschaft war rechtswidrig 03.08.2021
<https://kurier.at/chronik/oesterreich/grossrazzia-bei-muslimbruederschaft-war-rechtswidrig/401461918> (Erişim: 03.11.2021)

Kurtaran, Uğur (2006). Osmanlı -Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526- 1791) Yüksek Lisans Tezi
<http://earsiv.gop.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12881/2081/T00484.pdf> (Erişim: 02.09.2022)

Kurubaş, Erol (2017). Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı. Ankara: Asil Yayınları.

Kurz, Sebastian (2020). Terrorismus und politischen Islam mit allen Mitteln bekämpfen 11 November 2020
<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/bundeskanzleramt/nachrichten-der-bundesregierung/2020/bundeskanzlerkurz-terrorismus-und-politischen-islam-mit-alle-mitteln-bekaempfen.html> (Erişim: 10.11.2021)

Kymlicka, Will (1995). Multicultural Citizenship. A Liberal Theory Of Minority Rights, Oxford

Leicht, Robert (2022). Bedrohung der Religionsfreiheit
https://www.ekd.de/ekd_texte_78_3.html (erişim: 10.03.2023)

Linkswende (2018). Karin Wilflingseder 11. Februar 2018. ÖVP/FPÖ-Kindergartenpolitik: Des Kaisers neue Kleider
<http://linkswende.org/oevp-fpoe-kindergartenpolitik-des-kaisers-neue-kleider/>
(Erişim: 06.11.2021)

The Local, (2018). Turkey furious as Austria plans to expel up to 60 imams
<https://www.thelocal.at/20180608/austria-will-expel-several-foreign-funded-imams-and-shut-seven-mosques-chancellor-says/> (Erişim: 14.06.2022)

Manço, Ural Alp (2009). Islam and Muslims in Belgium, J. S. Nielsen (Editor-in-Chief), Yearbook of Muslims in Europe. Volume 1, Brill, Leiden, 2009, pp. 35-47.

Medda-Windischer, Roberta. (2016). New minorities, old instruments? Diversity governance from the perspective of minority rights. Migration Letters. 13. 178-192. 10.33182/ml.v13i2.300.

MSHİUS (1966). Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (International Covenant on Civil and Political Rights ICCPR)
<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf> (Erişim: 01.02.2023)

Mutschlechner, Martin. Islam in Österreich. Ein historischer Abriss. Universität Wien
<https://muslimische-milieus-in-oesterreich.univie.ac.at/wwwgooglede0/> (Erişim: 21.11.2021)

Namal, Yücel (2019). I. Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Macar Dostluğuna Bir Örnek: Macaristan'da İslamiyet'in Resmi Din Olarak Kabulü, Avrasya Etüdleri, 55/2019/11. s.119-161.

Nehammer, Karl (2021). 4744/AB vom 22.02.2021 zu 4755/J (XXVII. GP)
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVII/AB/AB_04744/imfname_885884.pdf (Erişim: 09.10.2022)

NMZ (2015). Schulen in Wien. Deradikalisierung oder Denunzierung? *Netzwerk Muslimische Zivilgesellschaft* NMZ.schriftenreihe nr.01
<http://dieanderen.net/wp-content/uploads/2014/12/NMZ-Schriftenreihe-Nr01.pdf>
(Erişim: 31.07.2022)

Nuhanović, Jasmina (2009). „Annexion von Bosnien und Herzegowina zur Zeit der Österreich-Ungarischen Monarchie“ - eine kulturgeschichtliche Studie. Wien, 2009.

OLG GRAZ, (2023) Oberlandesgericht Graz 10.01.2023 tarih ve 8 Bs 141/22d nolu kararı.

Obermüller, Marion (2016). Themenmodul „Minderheiten“. Zu ausgewählten Filmen auf Bildungsmedien.TV
https://www.bmbwf.gv.at/dam/jcr:2f9edd1e-75db-4ec6-9ffc-572c445c08f8/tm_minderheiten.pdf (Erişim: 05.06.2022)

Oe24 (2018). Erdogan: Wüste Attacke auf Kanzler Kurz
<https://www.oe24.at/oesterreich/politik/erdogan-wueste-attacke-auf-kanzler-kurz/335754513> (Erişim: 14.06.2022)

ORF (2015). Das neue Islamgesetz im Überblick 26.02.2015
<https://religion.orf.at/v3/stories/2696523/> (Erişim: 15.10.2021)

ORF (2021). Neues Islamgesetz: Mehr Kontrolle und harte strafen. 26.01.2021
<https://religion.orf.at/stories/3204086/> (Erişim: 15.10.2021)

ORF (2022). „Frei-Aleviten“ als Bekenntnisgemeinschaft anerkannt
<https://religion.orf.at/stories/3212693/> (Erişim: 01.05.2022)

Orientierung (2015). Interview, 22 November, 2015. ORF 2.
<https://religion.orf.at/v3/tv/stories/2743588/> (Erişim: 31.07.2022)

Oesterreich, 1. Gesetzlich anerkannte Kirchen und Religionsgesellschaften
https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein__austritt_und_religionen/3/Seite.820015.html (Erişim: 08.03.2022)

Oesterreich, 2. Staatlich eingetragene religiöse Bekenntnisgemeinschaften
https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein__austritt_und_religionen/3/Seite.820016.html (Erişim: 08.03.2022)

Österreichische Integrationsfonds (2018). Islam europäischer Prägung.

OTS (2014). Neues Islamgesetz könnte auch andere Religionsgemeinschaften in Schwierigkeiten bringen 18. Ekim 2014
https://www.ots.at/presseaussendung/OTS_20141018_OTS0005/profil-neues-islamgesetz-koennte-auch-andere-religionsgemeinschaften-in-schwierigkeiten-bringen (Erişim: 29.01.2023)

Palaver, W. (2020). Religionsfreiheit in Österreich: Ein kritischer Blick. in I. Klissenbauer, F. Gassner, P. Steinmair-Pösel, & P. G. Kirchschräger (Ed.), *Menschenrechte und Gerechtigkeit als bleibende Aufgaben* (1. bs, ss. 345-358). V&R unipress. <https://doi.org/10.14220/9783737011655.345>

Pan, Christoph ve Pfeil, Beate Sibylle (2006). Minderheitenrechte in Europa. Handbuch der europäischen Volksgruppen Band 2. Zweite überarbeitete und aktualisierte Auflage. SpringerWienNewYork

Pap, Norbert (2014). Islam And The Hungarians. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft, 156. Jg. (Jahresband), Wien 2014, S. 191–220

Parlament (2005). Stellungnahme der Islamischen Glaubensgemeinschaft zum Entwurf zum Islamgesetz (2014)
https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXV/SNME/SNME_02076/fname_371638.pdf (Erişim: 06.06.2022)

Pernthaler, Peter (2006). Die Entstehung des völkerrechtlichen Menschenrechts- und Minderheitenschutzes im 19. und 20. Jahrhundert *in: Zur Entstehung des modernen Minderheitenschutzes in Europa Handbuch der europäischen Volksgruppen Band 3. Christoph Pan Beate Sibylle Pfeil (Hrsg).*

Perspektif (2015). Avusturya'daki İslami Derneklerin İslam Yasası Açıklaması 1 Ocak 2015
<https://perspektif.eu/2015/01/01/avusturyadaki-islami-derneklerin-aciklamasi/> (Erişim: 19.11.2021)

Prece, Jennifer Jackson (1997). “Minority Rights in Europe: From Westphalia to Helsinki.” *Review of International Studies*, vol. 23, no. 1, 1997, pp. 75–92.
<http://www.jstor.org/stable/20097467>. (Erişim: 5 Nov. 2022.

Die Presse (2021). Operation Luxor: Razzia laut OLG Graz rechtswidrig 03.08.2021
<https://www.diepresse.com/6016465/operation-luxor-razzia-laut-olg-graz-rechtswidrig> (Erişim: 03.11.2021)

Die Presse (2013). Österreich: Aleviten als Religionsgemeinschaft anerkannt 23.05.2013
<https://www.diepresse.com/1409094/oesterreich-aleviten-als-religionsgemeinschaft-anerkannt> (Erişim: 02.06.2022)

Potz, Richard ve Schinkele, Brigitte (2015). Die Genese des Österreichischen Islamgesetzes. *in: öarr österreichisches Archiv für recht & religion*, 2015/2 s. 303-385

Protestanlık Kanunu 1861 (Protestantenpatent 1861). Kaiserliches Patent, womit die Angelegenheiten der evangelischen Kirche augsburgischen und helvetischen Bekenntnisses. RGBl. 41/1861
<https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?apm=0&aid=rgb&datum=18610004&zoom=2&seite=00000337&x=9&y=12> (Erişim: 129.07.2022)

Reiter, Ilse (2001). Die autochthonen Volksgruppen Österreichs Ein Überblick über die Rechtslage von 1848 bis in die Gegenwart
<http://www.rewi.hu-berlin.de/FHI/zitat/0108reiter.htm> (Erişim: 02.05.2022)

Richtervereinigung (2021). Stellungnahme 01.02.2021
https://richtervereinigung.at/wp-content/uploads/delightful-downloads/2021/02/2021_TeBG.pdf (Erişim: 20.12.2021)

Robinson, James Harvey (1906). *Readings in European History, Volume II.* Boston, 1906.

Rohe, Mathias (2010). Germany in: *Yearbook of Muslims in Europe 2010*. Jørgen S. Nielsen / Samim Akgönül / Ahmet Alibašić / Brigitte Maréchal / Hugh Goddard eds. Leiden: Brill, 2010 s. 217–232

Seewald, Michaela (2014). Toleranz im Zeitalter des Aufgeklärten Absolutismus. *historia scribere* Jahrgang 6, 2014. *Online Zeitschrift der Institute für Alte Geschichte und Altorientalistik, Geschichtswissenschaften und Europäische Ethnologie sowie Zeitgeschichte der Universität Innsbruck zur Publikation studentischer Arbeiten*
https://webapp.uibk.ac.at/ojs2/index.php/historia_scribere/article/view/2199/1751
(Erişim: 07.07.2022)

Serbestoğlu, İbrahim (2014). Yunanistan'a Geçiş Sürecinde Tesalya Müslümanlarının Durumu. *Belleten*, Aralık 2014, Cilt 78 - Sayı 283 (s.1075-1098)
DOI: 10.37879/belleten.2014.1075

Schima, Stefan (2018). Die Entfaltung der Religionsfreiheit in Österreich von der Dezemberverfassung bis heute. Einblicke in die letzten 150 Jahre. in: *Islam, Recht und Diversität*. Handbuch, hg. von Stephan Hinghofer/Szalkay/Herbert Kalb (Wien 2018) 3-48

Schima, Stefan (2019). Auslandsfinanzierung islamischer Strukturen: Erfahrungen mit der Verbotregelung des österreichischen Islamgesetzes.
http://downloads.akademie-rs.de/interreligioeser-dialog/20190502_schima_islamgesetz.pdf

Schmied, Martina (2005). „Islam in Österreich.“ In: *Islam, Islamismus und islamischer Extremismus*, von Walter Feichtinger, Herausgeber: Walter Feichtinger, Wien, 2005, s.189-206.

Schwarz, Karl W. (2015). Vom Protestantenpatent (1861) zum Protestantengesetz (1961): Die Evangelische Kirche in Österreich und der Staat
https://museum.evang.at/wp-content/uploads/2015/04/K_SCHWARZ_Vom-Protestantenpatent-1861-zum-Protestantengesetz-1961.pdf (Erişim: 03.08.2022)

Seton-Watson, R. W. (1911). The southern Slav question and the Habsburg Monarchy, London.

SOS Mitmensch (2022). Antimuslimischer Rassismus in der österreichischen Politik Antimuslimische Abwertungs-, Ausgrenzungs-, Feindbild, Generalisierungs- und Hetzkampagnen im Jahr 2021, 2022.
https://www.sosmitmensch.at/dl/qnuLJKJkLnKJqx4KJK/SOS_Mitmensch_Bericht2021_AntimuslimischerRassismus_Maerz2022_pdf (Erişim: 11.09.2022)

Der Standard (2017a) Studie zu Islamkindergärten: Einfluss des Ministeriums laut Prüfern "außer Streit" 8. November 2017
<https://www.derstandard.at/story/2000067405072/kindergartenstudie-uni-wien-praesentiert-heute-pruefergebnis> (Erişim: 19.12.2021)

Der Standard (2017b). Islam-Kindergärten: Aslan soll Studie teilweise ausgelagert haben 10.10.2017

<https://www.derstandard.at/story/2000065752925/islam-kindergaerten-aslan-studie-weiter-in-der-kritik> (Erişim: 19.12.2021)

Der Standart (2023a). Verfahren gegen Österreichs angeblichen Muslimbrüder-Anführer eingestellt 06.01.2023

<https://www.derstandard.at/story/2000142309461/verfahren-gegen-oesterreichs-angeblichen-muslimbrueder-anfuehrer-eingestellt> (Erişim: 08.01.2023)

Der Standart, (2023b). Muslimbrüder-Verfahren gegen Politikwissenschaftler Farid Hafez eingestellt 10.01.2023

<https://www.derstandard.at/story/2000142440322/muslimbrueder-verfahren-gegen-politikwissenschaftler-farid-hafez-eingestellt> (Erişim: 10.01.2023)

Statista, (2021). Anzahl der Gläubigen von Religionen in Österreich im Zeitraum 2012 bis 2021

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/304874/umfrage/mitglieder-in-religionsgemeinschaften-in-oesterreich/> (Erişim: 10.06.2022)

Statista, (2022). Anzahl der islamfeindlichen Vorfälle in Österreich von 2015 bis 2021
<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/997396/umfrage/islamfeindliche-vorfaelle-in-oesterreich/> (Erişim: 07.07.2022)

Statistik Austria 2021. Bevölkerung 1951 bis 2021 nach ausgewählter Religion bzw. Kirche und Religionsgesellschaft – absolut in Tausend und in Prozent (Tabelle)
<https://www.statistik.at/statistiken/bevoelkerung-und-soziales/bevoelkerung/weiterfuehrende-bevoelkerungsstatistiken/religionsbekenntnis> (Erişim: 10.06.2022)

Steiger, Heinhard (1998). Konkreter Friede und allgemeine Ordnung - Zur rechtlichen Bedeutung der Verträge vom 24. Oktober 1648. In: 1648: Krieg und Frieden in Europa, Bd. 1, S. 437-446

Steinicke, Ernst; Waldner, Judith; Beismann, Michael ve Löffler, Roland. Ethnolinguistische Minderheiten in den Alpen.

<https://www.uibk.ac.at/geographie/migration/am/ethnolinguistische-minderheiten-in-den-alpen.pdf> (Erişim: 18.09.2022)

Steinmetz, Christine (2021). Österreich: Mehr rassistische Vorfälle im Vorjahr. Kronen Zeitung, 12.03. 2021

<https://www.krone.at/2363981> (Erişim: 11.02.2021).

TGİAFHKUS (1990). Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme 18Aralık 1990

<http://ua.mfa.gov.tr/files.ashx?79767> (Erişim: 11.03.2023)

Turbić, Enes (2018). Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i İşgale Karşı Boşnakların Direniři (1878)

Tunç, Hasan (2004). Uluslararası Sözleşmelerde Azınlık Hakları Sorunu ve Türkiye. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8 (2) , 0-0.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuhfd/issue/48132/608807> (Erişim: 09.09.2022)

Varsányi, Orsolya (2019). The Recognition of Islam in the Hungarian Law of 1916 (XVII): Documents from the Vatican Archives. *Hungarian Studies*, 33 (2). pp. 337-365. ISSN 0236-6568 DOI: 10.1556/044.2019.33.2.9

Wiener Zeitung (1878). Proklamation an die Bewohner von Bosnien und Herzegowina, 28. 7. 1878

Wiener Zeitung (2007). Vom Stolz der Stadt zum Zankapfel, 17.09.2007
https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/politik/oesterreich/95924_Vom-Stolz-der-Stadt-zum-Zankapfel.html (Erişim: 01.07.2022)

Wiener Zeitung. (2012). Eine groÙe Gemeinde, aber nur ein Minarett
<https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/politik/oesterreich/498562-Eine-grosse-Gemeinde-aber-nur-ein-Minarett.html> (Erişim: 21.12.2021)

Wiener Zeitung (2019). Verbot der Auslandsfinanzierung bestatigt. 21.03.2019
<https://www.wienerzeitung.at/nachrichten/chronik/oesterreich/2002100-Verbot-der-Auslandsfinanzierung-bestaetigt.html> (Erişim: 13.08.2022)

Wimmer, Franz-Martin (2001). Glaubens- und Religionsfreiheit aus europaischer Sicht seit 1948 – mit Hinblick auf die aktuelle Lage in Osterreich.
<https://web.archive.org/web/20160414114324/http://sammelpunkt.philo.at:8080/94/1/se0102arbschmitten.pdf> (Erişim: 17.07.2022)

Winkelbauer, Thomas (2018). Geschichte Osterreichs. Reclam, Stuttgart, 2018

Yeni Muhalefet, (2022). Ehlibeytsiz ve 12 İmamsız Alevilik Avrupa'da Yasallaştı 21.04.2022
<https://www.yenimuhalefet.com/haber/ehlibeytsiz-ve-12-imamsiz-alevilik-avrupada-yasallasti-17753> (Erişim: 29.04.2022)

Yıldız, Mustafa (2017). Yeni İslam Yasası ve Toplumsal Katılımcılık PerspektifindenAvusturya İslam Toplumu. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bahar 2017 (259-276)

ZARA (2021). Operation Luxor 19.02.2021 Zivilcourage und Anti-Rassismus-Arbeit
https://www.zara.or.at/de/wissen/aktuelles/n/news/vBZvWUEfN/Operation_Luxor (Erişim: 23.12.2021)

ZARA (2022). Rassismus Report 2021, 2022.
https://assets.zara.or.at/media/rassismusreport/ZARA-Rassismus_Report_2021.pdf (Erişim: 19.08.2022)

ZackZack (2020a). Wusste Nehammer Vom Is-Terroristen? 02.12.2020
<https://zackzack.at/2020/12/02/wusste-nehammer-vom-is-terroristen-vorwarnung-aus-dem-militaer/> (Erişim: 12.10.2021)

ZackZack (2020b). Ägypten Statt Osterreich Wusste Nehammer Vom Is-Terroristen? 21.11.2020
<https://zackzack.at/2020/11/22/aegypten-statt-oesterreich-hat-innenminister-nehammer-die-terrorabwehr-in-oesterreich-vernachlaessigt/> (Erişim: 12.10.2021)

ZdA (2022). Zeitung der Arbeit. Gericht setzt Islamophobie-Forschung mit Islamismus gleich 22.04.2022
<https://zeitungderarbeit.at/politik/gericht-setzt-islamophobie-forschung-mit-islamismus-gleich/> (Erişim: 11.05.2022)

Yılmaz, Gzde (2015). Avrupa’da Azınlıklar ve Azınlık Hakları Ankara Avrupa alışmaları Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 2015, 109 – 122
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/aacd/issue/50062/642280> (Erişim: 09.09.2022)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler;

Adı Soyadı: İlhan BİLGÜ

Eğitim Durumu;

Lisans: İlahiyat Fakültesi, Marmara Üniversitesi

Yüksek Lisans: KAEÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler

Mesleki Deneyimi:

Gazetecilik

Yazarlık

Tercümanlık

Kongre Sunumu: (2022), IV. Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi. “AVUSTURYA’NIN SON DÖNEM İSLAM KARŞITI POLİTİKALARI”
(Sertifika ektedir).